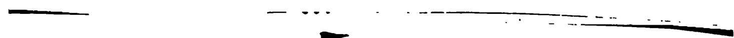
IRKO BOGOVIĆ,

ESNIČKA DJELA,

Mirko Bogović

PJESNIČKA DJELA.

SVEZAK TREĆI.

DRAMA: FRANKOPAN. — IZABRANE PJESME.

UVOD NAPISAO **MILIVOJ ŠREPEL.**

SA SLIKOM PJESNIKOVOM.

ZAGREB 1895.

NAKLADA »MATICE HRVATSKE«.

TISAK KARLA ALBRECHTA.

O ŽIVOTU I RADU

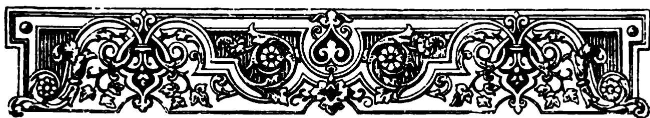
MIRKA BOGOVIĆA.

O ŽIVOTU I RADU

MIRKA BOGOVIĆA.

I.

U povjesti nove hrvatske književnosti prijatno se iztiče pobratimstvo dvaju pjesnika, po ćudi različitih, ali po težnjama srodnih, to su Mirko Bogović i Antun Nemčić. Odrekavši se Bogović vojničkoga staleža, u kojem je proveo sedam godina, dodje s proljeća godine 1840. u Moslavinu i ostade ovdje dva mjeseca. Bogović je već i prije odisao rodoljubnim žarom, sjaj »Danice ilirske« obasjao je njegovu dušu, ali istom ovdje, u Moslavini nadje ponuku, da se ogleda na književnom mejdanu. U Moslavini se upoznade s Antunom Nemčićem, koji je bio od njega tri godine stariji, i uhvati s njime tvrdo pobratimstvo, koje ostade nepomućeno do prerane smrti Nemčićeve. Bogović se je još pod stare dane uviek s pietetom sjećao svoga pobratima, te mu je ova svietla uspomena poput blaga melema ublaživala u kasnijem životu često ojadjenu dušu. U Moslavini, a do mala u Koprivnici čitali su pobratimi sa zanosom stare hrvatske pisce i krasne narodne pjesme, proučavali inostrane klasike, pa ih je mnogo puta zatekla biela zora, gdje uz knjigu i u živu razgovoru sjede za stolom i snuju osnove u starogradskom vinogradu Nemčićevu. Ovdje se rodi u Bogovićevoj duši želja, da bude književnik, te se ponajprije dade na to, da za »Croatiju« prevede nekoliko slovenskih narodnih pjesama iz Vrazove knjige. Istom godine 1841. propjeva hrvatski i priobći u br. 24. »Da-

*

nice ilirske« svoju prvu pjesmu »Bjegunac«, koja se počinje sa stihom: »Dalje, dalje, žurnom nogom«.

Nemčić je bio čovjek tihe prirode, na oko leden, ali u istinu zadojen dubokim osjećanjem, prava lirska duša, naprotiv u Bogovića je sve kipjelo, on je bio medju vatrenim Ilircima najvatreniji, vazda žestok i bučan; dok u Nemčića nalaziš fin humor i nježnu satiru, Bogović ne zna za šalu, kao bivši vojnik govori energično i bez okolišanja, rieč mu je patetična. I Bogović počinje s lirskom poezijom, ali to nije njegovo pravo polje, njegovoj se aktivnoj naravi hoće zgodnije područje, pa ga doista i nalazi za Bachova sustava u historijskoj noveli i u historijskoj drami. Poradi njegove brze, odlučne i žive ćudi rado su ga zvali »Nemirkom«, pa su često govorili, da bi Bogović mogao mnogo dati od svoje živosti blagomu Nemčiću, a još bi mu dosta preostalo. Uza svu razliku ćudi Nemčić i Bogović živjeli su u podpunoj slozi, jer ih je spajala jaka veza ljubavi prema domovini, za koju su bili svaki čas spremni žrtvovati svoj život. A Bogović je doista kobnoga dana 29. srpnja god. 1845. i pokazao, da prezire smrt, kad je u pogibelji čast domovine: on je u svojoj žestini prvi od Iliraca potegao sablju i navalio na nekoga častnika i podčastnika, koji su mu put priečili, te njega prvoga rani častnik sabljom, a na to stanu odmah prosti vojnici pucati i nastriele' Bogovića u ruku. Ovu značajnu crtu energije nalazimo u njega za svega života, a tragovi joj se vide takodjer u njegovoj poeziji. Bogović bješe već prevalio sedamdesetu godinu, ali je još uviek sačuvao mladenački žar u svojoj duši, pa je i u promienjenim okolnostima govorio i radio s jednako neustrašivom samostalnošću, poradi koje su ga jedni držali fantastom, a drugi mu se uklanjali. Ali ga je to malo smetalo, jer se nikada nije bojao borbe.

Bogović se je rodio u Varaždinu 2. veljače godine 1816.; otac Pavao bijaše gospoštinski providnik, a majka mu, druga otčeva žena, bijaše Magjarica iz željezne županije u rodu sa Žigom Szögyényi-jem. Djetinjstvo je proveo Mirko uz roditelje i uz više svojih sestara, što mladjih, što starijih nešto na imanju Grani blizu Novoga Marofa, a nešto u Gotalovcu gradu u doljnjem Zagorju; njegov otac bijaše upravitelj ovih dobara Žige Szögyényija. U romantičnim ovim predjelima i u starinskom gradu Gotalovcu mlada je Mirkova duša upijala prve svježe dojmove mladenačke, koji su se kasnije odrazili u njegovim historijskim novelama. Mirko je bio neobično živ dječarac, izvodio je mnogu vragoliju, ali kad bi mu majka uzela kazivati stare priče, dječak bi se primirio i sa svom dušom pratio tečaj priče gledajući u majčin bliedi obraz. Godine 1822. uzme ga u svoju kuću u Križevcima najstarija sestra Marija, koja se udala za odvjetnika Lukinca, te ovdje dovrši Mirko normalku; godine 1824. ode u Varaždin u gimnaziju, a iste godine izgubi majku, te se otac s imanja Grane preseli u Varaždin, pošto su dobra Gotalovec i Granu kupili grofovi Erdödy. Od sestara je osobito milovao Ljubicu, a o praznicima bi zalazio k starijoj sestri Juliji udatoj u Križevcima za varoškoga kapetana Bubanovića; ovdje u 13. ili 14. godini dobi prvi put pušku u ruke, te je dane i dane lutao šumom i poljem loveći i sanjareći.

Godine 1830. pošalje ga otac, koji je dosta težko živio, imajući na skrbi pored Mirka još tri mladje kćeri, po tadašnjem običaju u Ugarsku, i to u Sombatelj u licej s namjerom, da mu se sin nauči magjarski; no kako buknu kolera, vrati se Mirko kući bez izpitâ. U Sombatelju se sprijatelji s barunom Dragutinom Kušljanom, komu jedared za kupanja i život spasi; s njime je mnogo čitao

romane i pripoviesti. Godine 1831. nastavi Bogović mudroslovne nauke u Zagrebu, gdje je na sprovodu bana Gjulaja vidio vojničku paradu i zanesen nekom romantičnom težnjom odlučio poći u vojnike. Otac nije bio voljan, da mu sin bude vojnik ili svećenik, te mu dade, da pola godine razmišlja o svojoj odluci. U to doba uzeo je otac u najam Turčišće, imanje grofa Festetića u Medjumurju. Ovdje se je Mirko naužio zlatne slobode, ali u svojoj odluci ostade nepokolebiv, te tako nije bilo otcu druge, nego da popusti.

Naskoro odveze otac sina u Varaždin, a svak Lukinac odvede ga k zapovjedniku vojničkoga snubilišta. Kako Mirku još nije bilo 17 godina, postave ga u vojničku pisarnu, gdje mu je neki napola invalidan kapral pričao o francuzkoj vojni, o Italiji, Francuzkoj i Ruskoj. God. 1833. dodje Mirko u Zagreb, te ga uzmu za kadeta u Leopoldovu pukovniju. Otca je tješilo, da je bar medju hrvatskim vojnicima. U početku studenoga iste godine udje u kadetsku školu, u kojoj provede četiri godine, kako je sam kazivao, nezaboravne godine.

Godine 1835. umrie mu otac, a ovaj tužni glas dopade Mirku u Petrovaradinu, gdje je onda bila kadetska škola. U ove četiri godine kadetske škole pada preporod hrvatskoga naroda, val narodnoga pokreta zahvati i mlade kadete, te je Bogović s nekim drugovima, a najpače s Ignjatom Bertićem napajao žednu dušu čitajući »Narodne Novine« i »Danicu«.

U jesen god. 1837. vrati se Bogović iz kadetske škole u pukovniju, i to dodje u bataljon, koji je boravio u Osieku, te je ovdje živio, dok se ne odreče vojničkoga staleža. Burne ćudi Mirkove nije zadovoljavala monotonija posadnoga života, njemu je nekoč duša čeznula za slavom oružja, ali mu dosadno vojničko živovanje dobrano pod-

reza krila; još ga najviše veseli slušati narodne pjesme, koje su pjevali vojnici. Godine 1840. odpaše sablju i vrati se u Hrvatsku, da započne nov život. Privlačilo ga je k ognjištu narodnoga pokreta.

Ponajprije podje u Križevce k sestri, a odavle pohodi Moslavinu i nadje Nemčića; Mirko je bio nakan, da odputuje u Francuzku, ali osnove ne mogaše izvesti; u toj zgodi spjeva mu pobratim Nemčić pjesmu »S Bogom!«, u kojoj na početku napominje prijateljsko obćenje s Mirkom:

Primi cjelov moj kraj naše Save
I kod čaše bukovštine prave
  Spomen na me ne izgubi,
Koga u slavnih Moslavine stranah,
U razbludi davno prošlih dana,
  Jednom dušom Ti obljubi!!

Spomeni se ti ručka malena,
S razgovorom naškim osladjena —
  Sretnog sata u istinu!
Spomeni se, što smo se zakleli,
Čiem su čami oba obuzeli,
  Spomenuće domovinu!

Misli, kako mi se sprohadjasmo,
I večerno sunašce gledasmo,
  Što za lonjskiem poljem zadje,
I pod lipom kako razgaljene,
S Osmanidom posve zabavljene,
  Često večer skup nas nadje.

Spomeni se još i vinograda,
Gdje nas snaša susretila mlada
  Pokraj vrutka studenoga;
S kakvim nas je okom pogledala,
Kol' prijatno piti iz hrga dala;
  Nije povjest za drugoga . . .

Sjećaš li se našeg domaćine,
Znaj, junaka Jure od starine,
Veseo kî nas je gostio?
Ako Mirko to ikad zaboravi,
Nek ga četa Tatarâ zadavi,
Tudj mu napis grob kitio!

Znam, da svedjer jošte jest milena
Tebi slika onoga vremena,
Kad naš starac s nama 'e pio,
I uz prkos svojim klevetnikom
Viek radostno, ako baš i s vikom,
Medj mladjani mladjan bio.

Misliš li ti i na one čase,
Kad uz mile tamburice glase
»Nek se hrusti!« mi pjevasmo?
Sjećaš li se jošte uzhićenja
I prijatnog onoga ćućenja,
»Djulabije« kad čitasmo?

Bogović se ponajprije dade na praktično mjerničtvo, ali najviše na Nemčićev nagovor još iste godine pod jesen ode u Križevce, da privatno nastavi nauke i to pravoslovne. Ovdje se nastani u istoj kući sa Kušljanom, a pohadjao ih je često Nemčić. Odavle pošlje svoje prievode u »Croatiju«.

U pola svibnja god. 1841. preseli se u Zagreb, gdje smiri pravoslovne izpite privatno dobivši za to osobito dopuštenje, budući da je sedam godina vojnikovao. Iste godine ugrabi mu smrt ljubljenu sestru Ljubicu. U Zagrebu odmah pristade u kolo Iliraca, te je revno drugovao s Gajem, Mažuranićem, Vrazom, Babukićem, Vukotinovićem, Užarevićem i ostalim književnicima i kolovodjama narodnim. Godine 1842. za županijske restauracije bio je medju prvima, koji su trgli sablje, oprli se protivnicima, dapače ih golim sabljama gonili iz dvorišta sabora. Pošto

svrši pravne nauke, priseže napomenute godine kao bilježnik banske stolice, i do mala ga veliki župan Zdenčaj imenova začastnim podbilježnikom zagrebačke županije.

U to doba napisa u »Narodnim Novinama« (br. 99 i 100) članak, za koji ga pohvali Kollár, a tko zna, da su Ilirci štovali Kollára kao apostola, razumjet će, da je ova pohvala sokolila mladoga pisca, koji se već iste godine u »Danici« oglasio i kao pjesnik.

Kad je g. 1843. otvoren sabor u Požunu, povede barun Kulmer sa sobom i Bogovića, da se izvježba u saborskim poslovima, te je on polazio sabor, dok mu ne minu dopust, koji mu dade Zdenčaj. U Požunu se sastade s odličnim Slovacima Šturom i Hurbanom, te je iz njihova razgovora crpao jake pobude, da uztraje na putu slavenske uzajamnosti, kojoj su prvaci češki bili glavni propovjednici. Uz ovu sladku zabavu bilo je u Požunu i neprilikâ, jer su Magjari hrvatske poslanike ne samo u saboru nego i na ulici napadali. Za kratak čas ode u Zagreb, ali i ovdje nije bilo mirnije, za velike skupštine 9. prosinca g. 1843. dodje do krvi, te i Bogović dobi balticom laku ranu u lievo rame. Vrativši se do skora u Požun spremao se je za odvjetničku cenzuru, a ujedno bi u dokolici gradio pjesmice »Ljubice«. U ono doba držalo se, da više vriedi, ako se tko podvrgne odvjetničkomu izpitu pred kraljevskom stolicom u Pešti, nego pred banskom u Zagrebu, te se i Bogović povede za primjerom drugih Hrvata, te smiri izpite u Pešti, pa se vrati u domovinu kao odvjetnik g. 1844., a do mala ga križevačka županija imenuje prisjednikom sudbenoga stola.

Iste godine objelodani prvu knjigu pjesama pod nadpisom »Ljubice«, posvećene Ljuboslavi; u knjizi imade osim posvete 60 jednako velikih pjesmica ljubavnoga sa-

držaja, ali se već u ovoj zbirci opaža, da je u pjesnika didaktična žica jača nego nježna, čuvstvena lirika.

God. 1845. odreče se Bogović bilježničtva u županiji zagrebačkoj, a 29. srpnja dobi udarac sabljom po vratu i hitac u desnu ruku. Iznemogao od gubitka mnoge krvi svali se pred vratima županijske kuće, odakle ga odnesu kući, gdje mu zdrava narav već poslije 7 nedjelja preboli težke rane. Na trgu je bio i Nemčić, ali po sreći ne dopade rana. Kad je Nemčić čuo, da je Bogović ranjen, pohiti k njemu u stan, prevali se poprieko na njegovu postelju, pa vas iznemogao proplače poslije toga kao malo diete. »Tada sam vidio, — piše Bogović u predgovoru Nemčićevih pjesama — kako me je ljubio, jer da mi je bio otac ili majka, nesreću moju bolje ćutjeti i oplakati ne bi mogo. Onaj čas i one dane, što je tada moj A. N. uza me boravio, nikad zaboraviti ne ću! Uspomena tog inače gorkog vremena ublaživat će me vazda u životu mome«.

Ozdravivši od ranâ ode Bogović u Beč, da glavom zamoli dvor, neka se povede iztraga i ilirskoj stranci dade zadovoljština poradi onoga nasilja. Bio je u audienciji u kralja Ferdinanda, u nadvojvode Ljudevita, u ministarâ i razne gospode, koja su mu sve obećavala, ali iztrage nema, te nema. Videći, da se nema ničemu nadati, ode u Požun i Peštu, da pohodi rodjake materine. Kako se je ime Bogovićevo već daleko pročulo, najbolje se vidi odatle, što su ga slovački djaci u Šturovu stanu u Požunu pozdravili vatrenim govorom i predali mu pjesmu u slovačkom jeziku složenu. Iz Požuna ode u Peštu, gdje je obćio s učiteljem hrvatskih »preporoditeljâ« — s Kollárom; odavle ode na imanje Vilagoš u aradskoj županiji, gdjeno je boravila njegova rodjakinja Bohuševa. Ovdje je zimovao i — gradio pjesme, koje je kasnije

priobćio u knjizi »Smilje i kovilje« u 4. razdieljku (Ljubavi uspomene). Aradski veliki župan imenova Bogovića prisjednikom sudbenoga stola, ali to ne odvrati Bogovića od domovine, kojoj je odlučio žrtvovati svoju snagu, pa se zato i vrati u domovinu s proljeća godine 1846. u Zagreb, gdje se je bavio oko odvjetničkih poslova i književnosti.

Posljedica ovoga nastojanja bijaše zbirka pjesama »Smilje i kovilje«, koja izadje u početku godine 1847. posvećena njegovu Orestu — pobratimu Nemčiću. Veći dio ovih pjesama sastavio je pjesnik g. 1841. i 1842., a manji dio od g. 1843.—1846. Neke su bile štampane u »Danici«, u »Zori dalmatinskoj« i u »Iskri«, ali ima i dosta novih. Zbirka imade četiri odjela, a to su: Vaj ljubavi, Razne pjesme, Prievodi iz njemačkoga i Ljubavi uspomene. Kako su ovdje složene u vienac pjesme iz šest godina, može se u njima razabrati razlika, poimence u napredku jezika i u većoj pjesničkoj slobodi. Starije pjesmice lirske odišu od prilike istim duhom, kao i »Ljubice«, dok u mladjima opažaš, da je pjesnik već pobolje upoznao narodnu frazeologiju i da se je otresao one prevelike sramežljivosti, koja je mnogomu ilirskomu liriku zasula mnogo vrelo zgodnih motiva. Lirici i daje pravu cienu onaj fini dašak individualnoga osjećanja, koje prezire stereotipnu šablonu u invenciji i u frazi. Zato nam se čini, da su u napomenutoj zbirci ponajbolje pjesme, koje je spjevao najkasnije, na ime »Ljubavi uspomene«, gdje je svomu Pegazu popustio malko uzde i udario u svoje prave žice; u njima izbija — ako i ne svagda — na vidjelo pecava i živa ćud pjesnikova; a značajno je, da se pjesnik poradi njih mora u neku ruku opravdavati, pa u »izjašnjenju« veli: »Zato, što su ponajviše šaljive, ili bolje, epigramatičke, neima ništa, budući da su mi kô takove, u vrieme

humorističkih časa, kojih i u pjesnikâ kadkada imade, iz pameti pronikle«. Iza »posvete« nahodimo »Vaj ljubavi« s 31 pjesmicom razne veličine i kompozicije; u »Raznim pjesmama« većina je pjesama refleksivnih (n. p. Zviezda nade, Moć uspomene, Taština svieta, Prijateljstvo i t. d.), ali imade i prigodnicâ i balada »Strielac«; u trećem su razdieljku prievodi iz njemačkoga, ponajpače Schillerovih pjesama; te napokon u »Ljubavi uspomena« nahodimo 21 lirsku pjesmu. Iz sviju se pjesama razabira, da je pjesnik pošao tragom romantične škole, poimence njemačke, koja je upravo u lirici podala svome narodu i svemu svietu znamenitih pjesnika.

Iste godine postade Bogović aktuarom u kraljevskom ugarskom inspektoratu na Rieci, a pribavili su mu ovo mjesto njegovi magjarski rodjaci. Prije nego onamo ode, oženi se djevojkom, kojoj je već g. 1844. posvetio »Ljubice«, a to bješe Julija (Ljuboslava), kći kasnijega podbana Benka Lentulaja. Od g. 1847. do 1848 bio je Bogović aktuar na Rieci, prkoseći težnjama Magjarâ, koji su medju inim tražili, da udje u riečku narodnu gardu pod magjarskom trobojnicom; pa kad je Košutova vlada zavladala, odreče se aktuarske službe, jer je razabrao, da se većina Magjarâ ne želi odreći svoje stare težnje za magjarizacijom Hrvatske.

Kako je mislio i osjećao u to doba Bogović, najljepše nam pokazuju »Domorodni glasi«, koje je objelodanio godine 1848. na Rieci. Sad je istom pjesnikova vila progovorila na sva usta. Ima doduše u zbirci i nešto starijih pjesama, ali sve složno govore odlučnim jezikom pravoga rodoljuba ilirskoga, koje se ogrieva na suncu slavenske uzajamnosti. Već u posljednoj pjesmi »Smilja i kovilja« kori domovina pjesnika, što premalo

mari za njene uzdisaje, pa sve pjeva samo dragoj; pjesnika to gane, pa reče:

Istina je — rekoh — ja priznajem,
Da sam falio, zato rieč ti dajem,
Da nit ne ću, dok ti j' suzno lice,
O ljubavi pjevat već pjesmice!
A ti, kojoj pjevah pjesme ove,
S Bogom ostaj! — Domovina zove!

U ovo petdesetak pjesama odazivlje se pjesnik glasu domovine, ima u toj zbirci davorijâ, rodoljubnih prigodnica i satiričnih bodljika, koje je izazvala politična razdražica; kad ih čitaš, osjećaš predvečerje dana, kad bi mogla i krv poteći. Pjesnik budi narod, da se prene na nov život; sokoli ga, da u slozi uztraje na braniku svojih prava; kori narodne mane i kojekakve mlitave polutane; osudjuje crne mračnjake, govordžije i renegate; potiče žene, da ljube svoj jezik; slavi narodne pjesme; pozdravlja hrvatskoga pjesnika slobode — Blažeka, klanja se Kolláru i sjeni nevinih žrtava godine 1845; zove književnike hrvatske u složno kolo; dovikuje Magjarima, da poštuju naša prava, ako ne će, da plane boj; Hrvatima iznosi zrcalo slavne prošlosti i obodrava ih: »Još Hrvatska naša nij' propala!«; raduje se pokopu latinskoga jezika; slavi Švicu, zemlju slobodnih sinova, majku Tellovu i Winkelriedovu; uznosi misao svojih zemljaka do sjajne zviezde slavenske, a napokon srdačno pozdravlja svoju domovinu sa željom, da mu njena gruda prekrije kosti, kad ode Bogu na istinu. Slobodoumni pjesnik ne mrzi na druge narode, ali odrješito ište pravo za svoj narod hrvatski i za cielo slavensko pleme, poštujući tudja prava; oštar je i žestok, kad mu je ošinuti domaće izdajnike i šarenjake, no kroz žestoke rieči vidiš

suzom orošeno oko pjesnikovo. Béranger i Herwegh učitelji su pjesniku »Domorodnih glasova«, samo je šteta, što ih naš pjesnik ne dostizava u lakoći oblika; mnoga je pjesma po ideji sretna, ali joj nedostaje ona divna jasnoća Bérangerovih stihova, u kojima ćeš uzalud tražiti kojekakvih perifraza. Očevidno je, da je Bogović mnogu pjesmu po načinu slavnoga francuzkog chansonniera udesio i za pjevanje, pa ako i nije svaka uspjela, opet je gdjekoja vriedna, da se otme zaboravi. Ne treba istom dokazivati, da je Bogović prihvatio Kollárove ideje o slavenskoj uzajamnosti i o budućoj zadaći slavenskoga plemena u povjesti čovječanstva; dosta je pročitati »Zviezdu Slavjanstva«. I Bogovićeva je lira u službi velikoga svećenika slavenske ideje!

Nije čudo, što čovjek ovakovih misli i čuvstava nije mogao obastati na Rieci medju Košutovcima, po gotovo, kad su se rodoljubi stali već okupljati oko bana Jelačića. Došavši Bogović u Zagreb približi se odmah banu, a ban ga pošalje kao povjerenika u Turopolje, da sa dva graničarska bataljona umiri Turopoljce, koji su se opriečili banskim naredbama. Postupajući što delikatnije ovrši Bogović svoju zadaću na veliko zadovoljstvo banovo.

Kad je iste godine (1848.) u nas sastavljeno bansko vieće, imenuje ban Jelačić Bogovića članom vieća, i to ponajprije u financijalnom odjelu, a onda u vojničkom. Do mala — u septembru — ban Jelačić krenuo je s hrvatskim četama u boj s Magjarima, a nešto prije toga imenuje Bogovića banskim i državnim povjerenikom u Varaždinu, gdje je Bogović do konca ožujka god. 1850. čestito uztrajao.

II.

I pade mraz na usjeve naše; zalud je hrvatski narod sanjao, da se je napokon našao Kraljević Marko našoj toliko viekova tlačenoj narodnosti, utaman je snatrio, da će mu ban Jelačić utrti put do slobode. Već 4. ožujka god. 1849. bi na protuzakonit način uvedena oktroirana karta Magjarima za kaznu, a Hrvatima za nagradu!

Bogović ustaje na obranu narodnih prava pišući u »Slavenski Jug« g. 1849. i u »Jugoslavenske Novine« g. 1850., te u »Südslavische Zeitung« i u pražki list »Union«. Bogović se odreče banskoga povjereničtva u Varaždinu i vrati se u Zagreb sa željom, da se posveti samo knjizi, jer nije mogao odobravati, što radi Beč. To ga i ponuka godine 1851. (mjeseca travnja), da pokrene nov politički list »Domobran«, te priobći program, u kojem veli, da naše staro historijsko pravo treba dovesti u sklad s novim uredbama Ovaj bi list nadoknadio »Jugoslavenske Novine« i »Südslavische Zeitung«, koje je vlada zabranila. Ali »Domobran« ne dobi dopuštenja, da izlazi. Medjutim spremalo se i gore zlo: 31. prosinca g. 1851. izadje carski patent i s njime se započne Bachov sustav s izrazitom težnjom stroge centralizacije, a doskora i germanizacije. Nije ovdje zgode, da pratimo rad Bachova sustava u raznim granama javnoga života, reforme njegove u upravi i pravosudju, u financijama i prometu, u školstvu i vojsci; dosta će biti iztaknuti, da je Bachov sustav bio odlučno protivan razvoju pojedinih narodnosti, te da je to moralo biti na štetu hrvatske mlade književnosti. U početku Bachove vlade u gimnaziji je još bio hrvatski jezik nastavni, pa valja priznati, da je u to doba hrvatska vlada mnogo privriedila za školsku književnost. Do nedavna živio je u hrvatskim gimnazijama latinski jezik, sada

nastade velika potreba školskih knjiga, pa zato ban Jelačić odredi dvostruku nagradu piscima (po 40—60 for. po štampanu tabaku), samo da što prije dobijemo knjigâ. Rodoljubni profesori zagrebačke gimnazije: Veber, Mažuranić, Mesić, Kiseljak, a uz njih nekolicina drugih rade revno oko ovoga zadatka, dok se za pučke škole brinu Bog. Šulek i Iv. Filipović. No već god. 1854. u jesen otvaraju se vrata njemačkomu jeziku u gimnazije, ponajprije u više razrede, te nastaje progon hrvatskoga jezika ne samo u školi nego i u javnom životu. Dok su prije u našoj domovini historijski razvoj družtva podržavala tri staleža: aristokratski, gradjanski i seljački, novi sistem prezirući historiju i narodnost predaje svu vlast u družtvu činovničtvu, svećenstvu i vojničtvu, dakako ponajvećma činovničtvu. Hrvatsku su poplavili njemački činovnici, a uza njih mnogi Slovenci i Česi, koji su bili gori od samih Niemaca; dakako bilo je i častnih izuzetaka, ali na žalost malo, jer su i sami Hrvati prebrzo klonuli duhom i dapače mnogi od njih zaplovili tudjom strujom.

U tom sumraku narodnoga života nije čudo, što su i narodnoj knjizi bila oblomljena krila; nemajući političke slobode književnici su samo u duši krili svoje težke jade; živući u zraku, prociedjenu dahom mnogobrojnih »spicla«, poezija je jedva mogla disati u javi. Vraz i Nemčić legoše nedavno u grob, Preradović je vojnik, a Mažuranić činovnik, te se njihova vila gotovo i ne javlja. Gaj se je približio vladi, »Narodne Novine« dobivaju dvoglavoga orla, Šuleku zabranjuju izdavati novine, te se on laća posla golema, da nam napiše »Rječnik«, pa ga i sretno dovršuje na koncu Bachove vlade. A htjelo bi se, da imadu rodoljubi beletrističan list. No kod političkoga neuspjeha tko će se latiti težke zadaće, da okupi raztresene književnike i da ih u toj obćoj nedaći složi? U

dobru je lako dobrim biti, na muci se poznaju junaci »Danica« je g. 1850. prestala izlaziti, nakon tri godine — 1853. — javlja se opet, da odmah i prestaje. Tri već godine (1850.—1852.) nema u Hrvatskoj beletrističnoga lista. Obći neuspjeh narodnji zbunjuje i književnike, koji imadu još jedino utočište u »Matici«, no »Matica« jedva životari. Vraz već iznemogao dovršuje 7. svezak »Kola«, a poslije njegove smrti nastavlja ga Andrija Brlić i izdaje 8. svezak; štampaju se Gjorgjićevi: »Uzdasi Mandaljene« i »Saltjer«, ali sve to daje premalo hrane čitateljstvu. Kukuljević razlaže, da bi valjalo o »Matičinu« trošku izdavati beletrističan časopis, koji bi mladež i žene hrvatske priljubljivao lektiri hrvatskoj. U to tegotno doba bilo je lakše smisliti časopis, nego li naći urednika, no ovaj put ga »Matica« nadje sretno: Bogović se laća redakcije uz »Matičinu« podporu (od 400 for.), a uz uvjet, da će članovi zakladnici list dobivati badava.

O mladoj godini 1852. izadje prvi broj »Nevena«, jedinoga beletrističnog lista za absolutizma. Tako oskudna periodska štampa dobiva nova i odlična druga: politikom i javnim životom bave se »Narodne Novine«, koje do g. 1856. uredjuje Gaj, a od g. 1857. do 1859. dr. Demeter, koji češće donosi podlistak zabavna i poučna sadržaja; crkvene interese zastupa »Katolički list«, koji uzorno uredjuje Nikola Horvat sve vrieme absolutizma izuzevši godinu 1853., kad »Katolički list« nije izlazio, i g. 1854., kad ga je uredjivao Josip Torbar; gospodarstvom se zanima »Gospodarski list« (za Rakovčeve redakcije od g. 1850. do 1852. zove se »List družtva gospodarskoga«), komu su iza Rakovca urednici Vukotinović (g. 1853.—1857.) i Šulek (g. 1858.—1859.). Bilo je i drugih časopisa, ali su kratka vieka: »Pravdonoša« izlazi u Zadru samo dvie godine (g. 1851. i 1852), a njegov nasljednik »Pravnik«

Mrazovićev jedva izdrža godinu dana (1853.). Ranu smrt »Slavenskoga juga« i »Jugoslavenskih novina« već smo napomenuli, pa nam je dodati, da je u Zadru u to doba izlazio politički časopis »Glasnik dalmatinski«, komu je Kuzmanić urednik do god. 1854., a Kazali od god. 1855. do 1859. U Beču izlazi »Državo-zakonski list«, a uredjuje ga dr. Užarević od god. 1850 za svega absolutizma.

Premda je život periodske štampe bio u to doba dosta slab, opet se ne može poreći, da se prema ilirskoj periodi opaža napredak, jer se vidi podjela rada. Velika je zasluga Kukuljevićeva upravo na tom polju, što je stvorio »Družtvo za povjestnicu jugoslavensku« i poradio, da družtvo udje u svezu s evropskim učenim družtvima. Kukuljević je dakako duša družtvu, on neumorno skuplja, putuje, dopisuje, izdaje »Arkiv«, od koga je za absolutizma izišlo 5 knjiga, radi kao mrav, što bi drugdje izradjivale ciele akademije, a glavni plodovi njegova rada iz ovoga vremena (Acta croatica, Bibliografija hrvatska, Stari pjesnici hrvatski, Slovnik umjetnika jugoslavenskih, Jura Croatiae) sjajan su dokaz, što može učiniti gvozdena marljivost, kad ju grije plamen rodoljublja. U doba absolutizma Kukuljević je glavni stup historijske nauke, oko njega se sakupljaju mladji radnici, medju kojima se osobito iztiče mladi svećenik senjski dr. Franjo Rački svojim obilatim kritičnim radom u »Arkivu«, »Katoličkom listu«, »Nevenu« i »Narodnim Novinama«. Oko prirodnih nauka trudi se poimence Vukotinović, a uza nj Šloser i Šulek; sad se prvi put javlja ozbiljnija težnja, da se pomnije prouče prirodni odnošaji naše domovine.

Uz Kukuljevića i Vukotinovića stoji na vidnom mjestu trećega područja — liepe knjige Mirko Bogović ne samo kao prvi urednik »Nevena«, nego i kao plodan pisac

pjesama, novela i drama. Ova su tri imena najuglednija u narodu, ova trojica drže zgradu književnoga napredka.

Bogović uredjuje »Neven« po uzoru češkoga časopisa »Lumira«, a uredjuje ga krasno. Lako je zamisliti, koliko je muke stajalo dobrom gradjom napunjati list, koji je izlazio svaki tjedan. Kad ogledaš vas tečaj, vidiš, da mu je Bogović glavni pisac: on piše pjesme, poučne članke, priobćuje tri izvorne novele »Hajduka Gojka«, »Crnogorsku osvetu« i »Grad Gotalovec«, slaže listak, koji je pun bilježaka o slavenskim i inim književnostima. Na kritiku se dakako jedva smije i pomisliti; ta i ovako je bilo mučno okupiti radnike. Pjesama imade podosta, ali od pripovjedačâ javlja se pod kraj godine jedini Tombor sa svojom kratkom novelom »Božjak Morovički«. Od Preradovića nalazimo samo jednu pjesmu, ali je značajna po ono doba; to je sonet »Utjeha«, u kojem pjeva:

O pjesmice, mila drugo moja,
Vjerenice od Boga mi data,
Koje glasom za jadom udata
Odahiva duša iza boja,
Ti jedina, a druga nikoja
Utjeha si duši obilata!

Vriedno je već ovdje iztaknuti osobitu Bogovićevu ljubav k narodnomu blagu, kojega urednik što više donosi u »Nevenu« shvaćajući, da nam je preče proučavati duh narodnoga jezika nego gubiti snagu u bezkoristnoj prepirci oko pravopisa. A ova se je prepirka silno razmahala upravo u doba absolutizma, osobito se ljut boj zametnuo poradi nesretnoga *h* u genetivu plurala, mukloga glasa pred *r* i rogatoga *ě*. U toj pravopisnoj borbi, koja je kasnijemu životu »Nevena« mnogo naudila, i nehotice opažaš, kako je pritisak javnih prilika odvratio duh mnogih

književnika od velikih zadaća i uglibio u sitnice. Kao tip ljuta mejdandžije stoji Fran Kurelac, koji 12. rujna g. 1852. plamenim riečima i oštrim perom zaklinje Bogovića, da za Boga ne dade mjesta ahačkomu smetu u »Nevenu«. »Ako što valjate (a mislim, da valjate) i ako odista Vaš rod ljubite (kao što odavna znam, da ga ljubite), a Vi pomozte, ako Boga znate, da se ono ahačko . . . . . po našoj knjizi već ne kadi. Da mi ne budemo crkli i gotovo se umrcinili, nikada za žive puti onaj se klin u naš jezik ne zadrie, ali smo gnjili od glave do pete. Glede toga aha ne svjetujte se Vi ni sa Gajem ni sa Mažuranićem ni sa Babukićem ni sa Šulekom, jer to su Vam sve otci i kumovi toga *ah*, nego se svjetujte sa Vašiem mozgom i sa slovinskim rodom . . . Taj nesretni *ah*, to je niti slovinski niti ilirski niti srbski niti hrvatski niti ikako nego baš nikako, nego mutimir, vrtoglavac, koji naš jezik i podkapa i ogadjuje. Ne kvarimo ono, gdje se jezik sa Slovinstvom slaže, nego hvalimo Bogu, da tako jest, a ne da ga silimice razdrncujemo i svaki dialekt na drugu stranu naherimo, te još oblike (k onoj množini, što ih jest) izmišljavamo i za nje se užižemo i fanatiziramo. O patria, infelix patria!«

Četiri dana iza ovoga pisma izidje 16. rujna i. g. u 38. br. »Nevena« pjesma Ivana Filipovića »Domorodna utjeha«, pjesma nevina, u kojoj pjesnik pita domorodce, zašto su duhom klonuli, zar zato, što su im se razvalili liepi sanci, pa ih nuka, neka ne očajavaju, jer očaju nije vrieme:

Nije vrieme sad zdvojenju;
Što nij' bilo, to će biti,
Pravda mora pobiediti,
Ma svi vrazi prot njoj stali.

Taj blaženi dan će doći,
Doć će, braćo, doć će skoro,
Duh vremena ne ide sporo;
Paz'mo, da nas ne zateče! —

Zato nij' sad doba tugi,
Nit da vrieme man se trati,
Svaki nek se posla lati,
Koji k obćoj svrhi vodi.

Jer jedino tim mrtvilom
Vječni će nas poraz stići,
A trudom se dadu dići
Opet s praha razvaline.

Poradi ove pjesme redarstvo zaplieni list, poradi nje dodju Filipović i Bogović u iztragu, a godine 1853. osudjeni su na dvie godine tamnice u gvoždju poradi bunjenja! Kako se je parnica otezala, uhvati Bogović još toliko vremena, da izda 9. svezak (zadnji) »Kola« god 1853., gdje objelodani »Suze i tužbe Radmilove« od Ivana Šiškova Gundulića, započne kratak priegled naše književnosti, u kojem s pravom iztiče zasluge Kajkavaca oko toga, da se probudi narodnost, priobći rukovet narodnih pjesama, razpravi zadaću književnika hrvatskih, gdje poimence preporučuje, da uzmemo već jedared gojiti naučnu knjigu u popularnom obliku. U zadnjem članku »Kola« opet se osvrće na književne prilike, pa se tuži na slabo uredjeno knjižarstvo, koje se još nalazi u povojima, a glavnom je zaprekom bržemu napredku hrvatske književnosti; osobita je muka sa srbskim i slavenskim knjigama.

Jedva što dovrši »Kolo«, stigne mu osuda od bečkoga kasacionalnog suda, te 1. kolovoza god. 1853. udje sa Filipovićem u tamnicu u kući, gdje je danas hrvatski sabor. Županijski sud i banska stolica, kao druga instancija,

proglasili su obojicu nekrivima, ali ih bečki vrhovni sud ipak osudi. U toj je aferi Bogovića najviše zaboljelo, što je Ivan Mažuranić bio državni odvjetnik, koji je tužbu podigao ili pravije: podići morao, pa je taj žalac ostao u Bogovićevoj duši za svega života; od tada se je Bogović otudjio Mažuraniću, pa i povratak ustava nije ih mogao više zbližiti.

Bogović je u tamnici bio kao najprostiji zločinac okovan u težke negve, a hranio se s početka prostom kažnjeničkom hranom. Njegova žena, kćerka podbana Lentulaja, ode u Beč, da u kralja zamoli milost, kralj joj obeća učiniti, što je moguće, ali iz okrutnih rieči ministra Krausa odmah je razabrala, da njezinu mužu nema milosti: bečka mu je vlada spočitavala program »Domobrana«, poradi kojega bi već morao biti kažnjen!

Kako je Bogović bio odrješita značaja, nije htio tražiti nikakovih polakšica, premda je u početku ljuto stradao budući zatvoren u tiesnu tamnu sobu, obćeći samo sa tamničarom, a nemajući ni knjiga. Poslije mu dopuste, da smije ne samo čitati i pušiti, nego i pisati, pa su ga u izuzetku pohadjali rodjaci i prijatelji.

U tamnici napisa Bogović dramu »Stjepana, posljednjega kralja bosanskoga«, i dvie novele »Vidov-dan na Lobor-gradu« i »Slavu i ljubav«. Bogović bi još duže vremena čamio u tamnici, da se nije u kraljevskoj obitelji desila sretna zgoda, poradi koje su bili mnogi politički kažnjenici pomilovani, a medju njima i Bogović sa Filipovićem, te tako mjeseca veljače g. 1854. ostave oni tamnicu. Izišavši u slobodu dade se Bogović opet sa svom dušom na književni rad i postane tajnikom povjestničkoga družtva, ali se do godine odreče ovoga mjesta.

»Neven« je medjutim morao prieći u druge ruke; od nove godine 1853. preuze ga Perkovac, poslije Perkovca uzmu ga uredjivati odbornici »Matičini« Veber i

Golub, a uredničko ime dade Sabljić. Ova je godina mnogo neplodnija od prve, novele su prevedene, tek nahodimo izvorne »Jesensko lišće« od V. Švarca i »Prevarene zaručnike« od Dragojle Jarnevićeve. Bogović u ovom tečaju napisa samo nekoliko člančića, medju njima nekoliko rieči o dobrovoljcima našega kazališta, koje je jedva životarilo. U Talijinu hramu preoteše mah njemačka drama i talijanska opera, a hrvatske se predstave samo riedko javljaju na veliku žalost akcionarnoga družtva, koje se sklopilo g. 1851. za osnutak narodnoga kazališta i potrebne za nj glavnice. Bogović se mnogo zanima za kazalište, već u »Danici ilirskoj« god. 1845. piše o njemu, k svomu se miljenčetu povraća i u »Nevenu«, a već godine 1850. nahodimo ga u kazalištnom odboru. Za duh vremena značajno je, što je Trnski, koji marljivo pjeva i prevodi iz českoga i ruskoga za ovaj tečaj »Nevena«, povučen u iztragu poradi poznate pjesme »To bi liepo, krasno bilo« (u br. 12. i. g.)!

Godine 1854. uzme »Matica« Neven opet u svoje ruke, a za urednika mu odabere vrloga Čeha Prausa, koji se je iztakao na žurnalističnom polju (Südslav. Zeitung) kao uman branitelj hrvatskih prava. Praus uredjuje Neven 4 godine. U njegove prve dvie godine »Neven« uvodi u knjigu nove talente; medju pripovjedačima nahodimo pored Bogovića, Jarnevićeve, Tombora i Stojanovića takodjer nove radnike Jurkovića, Okrugića, Vebera-Tkalčevića, Ferda Filipovića, a medju pjesnicima javlja se osobit talenat — Luka Botić, koji svojim »Pobratimstvom« zanosi sva srca hrvatska, te mu ljudi odmah priznaju, da je »Pobratimstvo« remek-djelo, koje će s »Čengić-agom« vjekovati u našoj književnosti. U ovo doba priobći Bogović u »Nevenu« god. 1854. »Vidov-dan na Loborgradu« i »Slavu i ljubav«, a god. 1855. drugi čin

»Frankopana«, a uza to iznese (g. 1854.) na vidjelo »Udes ljudski« svoga pobratima Nemčića, ulomak romana, prvoga u nas romana, ali nedovršena, te njegovu komediju »Kvas bez kruha«.

Nakon dvie sretne godine eto opet nevolje po »Neven«, Praus odluči »Neven« pretvoriti u mjesečnik i učini to na štetu lista. Godine 1856. ima »Neven« jedinu izvornu novelu, i to Bogovićev »Krvavi most u Zagrebu«. Medju pjesnicima doduše nastavlja Zmaj svoje prievode, javlja se nakon dužega muka i Preradović sa »Smrću«, ali sve to ne može naknaditi nestadak zabavne lektire, koje bi se htjelo osobito mladeži i krasnomu spolu, te nije čudo, što uz napredak germanizacije i ne nalaziš u rukama gospodja drugo nego njemačke romane, ponajpače Suea i Dumasa u njemačkom prievodu. Uz ostale nevolje sve se više zaoštrava prepirka izmedju Hrvatâ i Srbâ, čuju se krupne rieči, a Šulek u znamenitom članku »Srbi i Hrvati« u »Nevenu« i. g. uzalud se muči, da primiri strasti objektivnim prikazivanjem historijske istine.

Iste godine bio je Bogović kratko vrieme urednik »Gospodarskoga lista«, dok je Vukotinović u poučnom poslu izbivao, te je Bogović uredio br. 24. do 30., a odaje se njegova ruka u tom, što odmah počinje donositi narodne gospodarske poslovice i zagonetke; znatnije mu je djelo ove godine, što je objelodanio svoju tragediju u pet čina »Frankopana«. Iste godine umrie mu kćerka Ružica u 9. godini i ojadi mu se otčinsko srce.

Živući samo za književnost Bogović objelodani godine 1857. drugu svoju tragediju u pet čina »Stjepana, posljednjega kralja bosanskoga«. Za »Neven« bijaše ova godina kobna, Praus je »Neven« promienio u tromjesečnik, ali izadju samo 2 svezka, i »Neven« prestade izlaziti. Čitaonica riečka pokuša sada sreću, da spase »Neven«,

koji je bio jedina utjeha mladeži hrvatskoj, jedino ognjište u onoj zimi. Vinko Pacel se lati uredničtva, stade novotariti u jeziku, a time se zamjeri obćinstvu i književnicima, te nesretna prepirka o pravopisu pomože ugušiti korien »Nevenu«. Bogović se javlja u Pacelovu »Nevenu« sa dvie balade, a to su »Crna kraljica« i »Franjo Matijević«. Pod kraj godine 1858. prestade »Neven« i tako Hrvati nemaju beletristična časopisa sve do god. 1861., kadno u novim prilikama Krešić pokrenu »Naše gore list«.

Bogović kupi god. 1858 iza Jurjeva groblja malen zaselak nedaleko od grada, te se bavi knjigom i gospodarstvom; osobito su mu omiljele prirodne nauke, pa je revno sabirao kukce i biline. U tom ladanjskom miru napisa i objelodani novu tragediju u pet čina „Matiju Gubca, kralja seljačkoga«, a u isto doba prikupi u knjigu svoje novele, te izdade »Pripoviesti«, koje su izišle u raznim tečajevima »Nevena«, osim humoreske »Šilo za ognjilo«, koja je štampana u »Narodnim Novinama« godine 1856.

Zadnje godine absolutizma bile su najgore po hrvatsku narodnost i književnost; Jelačićev je duh od boli zalutavao u sve dublju tminu, dok mu se napokon g. 1859. ne smiluje smrt. Književnosti dakako nisu mogle ruže cvasti; svi osjećaju, da bi se trebalo skupiti, ali je malo tko voljan, da zagrize u jabuku. Bogović u »Nar. Nov.« god. 1855. razpravlja o tom, kako bi se sva narodna družtva mogla složiti u jedno, koje bi se zvalo »Narodni muzej«, ali dakako osnova ostaje na papiru. Godine 1857. piše Mr. o našoj književnosti, pa se jada, kako slabo napredujemo, te navodi, koliko je djela obećanih, a neizdanih; još mu je žalije, što su neki i primili novce, a knjigâ ne izdali; neuspjehu književnosti traži pisac uzroke u neslozi književnikâ i u slabu knjižarstvu. Najposlije zlo je, — veli

pisac — što su baš vrstniji sadašnji spisatelji — osim Bogovića, Vukotinovića i Kukuljevića — zamuknuli.

Kad je »Neven« počeo g. 1858. neredovno dolaziti s Rieke, digla se velika hajka na urednika Pacela. U br. 48. 1859. »Nar. Nov.« tuži se L., što mi Hrvati nismo podobni ni ciglih pet časopisa uzdržavati, te kori urednika poradi nesloge u pisanju. No Pacela brani Rački, te u br. 60.—67. iznosi pametnih rieči o našoj književnosti. Rački se tuži, da je novinarstvo hrvatsko zadnje u carevini ne izuzevši ni rumunjskoga, ogleda pojedine naše časopise, govori o »Matici« i družtvu za povjestnicu, pa zgodno veli, da je najveća zapreka boljemu napredku knjige, što nemamo kaste književničke; osudjuje pretjeranu borbu oko pravopisa, pa veli: »Junaci ahavci i neahavci, koji za taj kukavni genitiv rado na bojište izidju, veće zasluge bi si stekli za našu književnost, kada bi iztraživali narodnu frazeologiju . . . ili kada bi se posvetili kojoj drugoj znanosti!« Najbolji je stup književnosti u taj par svećenstvo; narodno plemstvo osim Jelačićâ, Draškovićâ, Oršićâ slabo mari za narodnost; gradjanstvo po Dalmaciji govori i osjeća talijanski, u Hrvatskoj i Slavoniji bilo je nešto više zanosa, ali ga nestade pod pritiskom, a to zato, jer se gradjanstvo ne osjeća moralnim tielom; puk napokon još je neuk, a pučka književnost u kolievci. Sve su to uzroci, zašto kolo narodnoga napredka zapinje, pa zato preporučuje Rački, da se napunimo duševne snage, njoj ne će dugo odolievati fizična sila.

»Matica« je osim »Nevena« god. 1854. objelodanila Gundulićeva »Osmana« s predgovorom Veberovim, no od god. 1857., odkako se odreče »Nevena«, ona baš ni ne brecnu. U »Nar. Nov«. g. 1859. pod napisom »Non quis, sed quid« (br. 176.) tuži se pisac na apatiju u domovini: Govorilo se, da bi valjalo osnovati sveučilište, o spomeniku Jelačića

bana, o uvadjanju narodnoga jezika, o priedlogu gospodje Prasničke, da se izdaju pučki spisi, ali od rieči ni korak dalje; najpreče bi bilo osnovati list za beletristiku, jer osim »Leptira«, Vukotinovićeva almanaka, nema nikakove zabave: zato neka »Matica« podupre novi beletristični list. U br. 283. razlaže A. B., da bi se sada htjelo naći čovjeka obćinstvu omiljela, koji bi mogao uredjivati »Neven«; takav čovjek bio bi M. Bogović; »ako je komu sudjeno, da uzkrisi »Neven«, te mu pribavi staro učešće, to je mislim dosudjeno rečenom vriednom g. književniku«. Tomu priedlogu povladjuju dopisnici iz drugih strana, Deželić šalje Bogoviću iz seminara popis klerika, koji su voljni biti abonenti, no neki od njih uz svoj podpis dodaju: »pod pogodbom, da Bogović bude urednik«. No čini se, da je sve to zakrklo u »Matici«, koja je živjela u neugodnim smutnjama.

Popularnost Bogovićeva pokazala se i u tom, što su se njegove knjige rado kupovale; on sâm piše u »Nar. Nov.« g. 1857. br. 71., da se ne može potužiti na prodaju svojih djela izuzevši »Kola«, od kojega imade još veliku zalihu. Knjige su mu razprodavali prijatelji, pa je bilo dosta pisarije, dok je sabrao novce. I Filipović je našao dobar odziv na svoju »Narodnu knjigu«, kalendar za 1858. god., pa je taj kalendar izlazio 3 godine; već prve godine dobi preko 1000 predplatnikâ; ali su to izuzetci, jer imamo potvrde, kako se je rdjavo prodavao »Osman«. »Narodne Novine« imale su jedva oko 300 predplatnikâ. Uzalud novine uzdišu za Mecenatima, jedini se iztiče mladi djakovački biskup Strossmayer, o čijem je trošku nekoliko većih djela izišlo za absolutizma.

III.

Mnoga krasna nada Iliraca davno se razplinula, narodno je kazalište kuburilo, o narodnoj operi nije bilo više ni pomena, žalostan je znak ovoga vremena, što skladatelj »Ljubavi i zlobe« Lisinski zanemaren i zaboravljen prima mjesto malena činovnika i od nevolje umire. Zasluga je Bogovićeva, što je u ove crne dane junački uztrajao na književnom mejdanu, čuvajući svoju književničku samostalnost. U ilirsko doba Bogović je još početnik, no od godine 1848. sve više izlazi ime njegovo na vidjelo, te se može reći, da je on od godine 1848. do 1860. jedan od najradinijih vodja u književnosti. Za absolutizma Bogović je samo književnik, te je ovaj dio njegova života za povjest književnosti hrvatski najvažniji. Kad je g. 1860. povraćen Hrvatskoj ustav, i Bogovića po naravi sklona političkoj borbi zanosi nova struja u vrtlog javnoga života, pa od onda preteže u njegovu djelovanju politika.

Kako je za absolutizma bilo još malo izvornih pripovjedača, »Neven« se hrani ponajviše prievodima inostranih pripoviesti, pa je za ukus onoga vremena značajno, koji su pisci bili u ono doba mili obćinstvu. Od Francuza su na prvom mjesto Chateaubriand, G. Sand, od Poljaka Kraszewski, Korzeniowski, Czajkowski, od Niemaca Zschokke, od Čeha Chocholoušek, Vocel, Halek, od Rusâ Lermontov i Puškin, kako se vidi, sve sami zastupnici romantike. I hrvatska pripoviest brodi istim putem, samo što po načinu poljskom spaja romantiku s narodnošću, odatle njena ljubav k historiji i k narodnomu blagu, koje književnici u nekom narodnom sentimentalizmu drže za prvi izvor prave poezije. U »Nevenu« nalazimo i Gogoljeva »Tarasa Buljbu«, ali inače ne nahodimo čistih realista

ruskih, — Turgenjevu još nema traga, on će istom u šestdesetim godinama u Miškatovićevu prievodu obratiti pažnju obćinstva i književnikâ na novi smjer evropske pripoviesti.

Iz prostonarodnoga tla, na kojemu su stajali Burns i njegovi nasljednici u popievci, nikla je u Englezkoj takodjer zdrava i krepka biljka heroične romantike Scottove, pa se njeno bogatstvo u bojama i njezin miris prosu po svemu uljudjenom svietu. Scottova romantika prosta je od boležljive prenapetosti, koju nahodimo u njemačkoj romantici, svagda ostaje u rodoljubnoj kolotečini. Scottova poetična djelatnost i nije drugo nego neprekidan lanac, spleten u čast patriotizmu. Ovaj patriotski, vitežki, romantični smjer nalazimo kako u pripoviesti ilirskoj tako i absolutističnoj; vidi se, da je otac historijskoga modernog romana bio ljubimac i hrvatskih književnikâ, kojima je za cielo pored drugih vrlina godila u Scotta i humana crta njegova, kako je zaniela i većinu onih stranih pripovjedača, koje smo prije napomenuli iz »Nevena«.

Dakako u Scotta bijaše veliko bogatstvo mašte i temperamenta, izvrstno je poznavao srce ljudsko i povjest, bio je vješt kompoziciji i prikazivanju, sve su to svojstva, s kojih je izišao pjesnikom prvoga reda, pa nije čudo, što ga nije mogao tek tkogod dostići; ali je smjer njegove poezije odlučno utjecao i na izbor gradje u našega Bogovića, koji je u neku ruku prvak novele za absolutizma. Njegov »Hajduk Gojko«, »Vidov-dan na Loborgradu«, »Krvavi most u Zagrebu«, »Ubojstvo na Grebengradu« iznose slike iz vitežkoga života hrvatskog, »Crnogorska osveta« daje romantičnu sliku iz narodnoga života, a najpopularnija pripoviest Bogovićeva »Slava i ljubav« prikazuje nam doživljaje hrvatskoga vojnika za Napoleonova rata u Rusiji i dodir njegov sa srodnim

ruskim narodom. Dok ostale pripoviesti ostaju na domaćem tlu, ova se odmiče u zemlju srodnoga plemena slavenskog, te iz nje u romantičnoj maniri prosieva pjesnikova ljubav k slavenskoj uzajamnosti. Jedina je pripoviest iz suvremenoga pokrajinskog života humoreska »Šilo za ognjilo«, u kojoj se vidi trag Zschokkeovoj maniri. Kako je hrvatska novela od absolutizma do danas znatno napredovala i bitno izmienila svoj pravac, nije težko iznieti na vidik nedostatak Bogovićeva pripoviedanja; najbolje bi se moglo pokazati u pripoviesti »Slava i ljubav«, kako bi ju obradila moderna ruka vješta pripovjedača. Ima mnoga naivnost u prikazivanju prema današnjemu ukusu, naći ćeš mnogu nezrelost u crtanju značajeva, i kompozicija je gdješto klimava, ali je neoboriva istina, da su ove pripoviesti kod svega umjetničkoga nedostatka svojim žarkim patriotizmom, propoviedju narodnih vrlina, a osudom zlih poroka obilato svjetlo prosipale u dušu mladih Hrvata i Hrvaticâ, te se je mnogo oko orosilo čitajući tragične prizore iz burne prošlosti hrvatskoga naroda i gledajući težke patnje narodne. Značajno je, što Bogović rado upleće stihove iz narodne poezije, a još radije narodne poslovice, a pokazuje to, kako je cienio narodno blago i bio uvjeren, da umjetnik ne bi umio bolje označiti situaciju ili značaj. Karakteristici pojedinih licâ u Bogovića često škodi, što su odviše kontrastno izvedena, no zapravo poezija kontrastâ eminentno je romantična, pa nije ni čudo, što se i Bogović podaje obćoj romantičnoj struji, koja je u Hrvatskoj potrajala nešto duže nego u nekim zapadnim stranama; jer dok moderni smjer poezije na Zapadu diše romantičnim duhom od prilike do godine 1840., u Hrvatskoj se održava duže, pa ga nahodimo još i za absolutizma, koji je ojadjeni duh pjesnički iz tužne sadašnjosti gonio u prošlost,

da tamo nadje nove okrepe za budućnost. Odmah na početku absolutizma stvara se družtvo za historiju, nije to puki slučaj, već je u skladu s duhom vremena, koji je gušio slobodni razvoj narodnosti, a s tim je u svezi, što i novela na krilima mašte traži prošle dane, i to ne samo Bogovićeva novela nego u obće i njegovih suvremenika, koji su pisali pripoviesti. Istom u drugoj polovini absolutizma javljaju se prve zrake realistične novele u radu Jurkovićevu. Medjutim ne valja smetnuti s uma, da je nova romantična poezija, koja se javlja već prije julske revolucije 1830., vojevala za politički liberalizam suzbijajući obskurantske težnje; ovakov smjer poezije prijao je ilirskoj misli o jedinstvu i slobodi naroda, iz njega se je lako i slobodno razvijala politička lirika, koja je utirala put 1848-oj godini.

Kako je Bogoviću bila u pripoviedanju preča gradja nego oblik, ne čudimo se, što mu kolorit nije ni bogat ni sjajan; bit će mu nešto smetalo, što mu nije bila dana lakoća izraza, premda se mora priznati, da je Bogović s velikom ljubavlju i pomnjom proučavao obilata vrela južnoga govora, no pišući pripoviesti ipak se nije mogao posvema oteti utjecaju latinskoga i njemačkog jezika, u kojima je odgojen i u kojima je primao prve naučne dojmove, a uza to je hrvatska umjetna proza do toga vremena dosta slabo njegovana, pa su upravo Bogovićeve ruke medju prvima brazdile po tom neuzoranom jošte polju. Zato bi i bilo nepravedno zamjeravati Bogoviću, što mu u opisima prirodnih okolica nema više lirskoga zadaha.

Još većih zasluga steče Bogović na dramatičnom polju, njegov »Frankopan«, koji izadje godine 1856., najznatniji je proizvod hrvatske dramatike poslije Demetrove »Teute«, koja je ugledala svjetlo god. 1844. Ako je no-

vela slabo uspievala za absolutizma, još su gori jadi snašli dramu, jedno: jer nije bilo stalne dramatične družbe, a drugo: jer politička atmosfera prije je ubijala, nego podizala život hrvatske Talije. Zato se ne čudimo, što je broj izvornih drama u to doba neznatan. Godine 1852. priobćuje »Neven« u br. 38.—40. ulomke Preradovićeve misterije, napisane u duhu Mickiewiczevih naputaka o slavenskoj drami, »Kraljevića Marka«, i to prizor na Velebitu, tri početna prizora same drame, nadalje prizor u tamnici i napokon na Urvini planini. Kako mi se čini, Preradović je smislio i valjda u jezgri izradio svoju misteriju u doba, dok su oči svega naroda bile uprte u bana Jelačića, za koga je zajedno s narodom vjerovao, da će biti naš Kraljević Marko, pa ga je po svoj prilici neuspjeh banove i narodne politike i odvratio od toga, da dramu u cjelini objelodani. Nadalje nahodimo Nemčićevu komediju »Kvas bez kruha«, koja izadje trudom Bogovićevim u »Nevenu« god. 1854. i u posebnoj knjizi, ali iznesena na pozornicu god. 1855. nije posvema zadovoljila. Mnogo je sjajnije prošla na daskama g. 1855. Banova »Mejrima«, koja donekle pripada i u hrvatsku književnost, o njoj je već godine 1852. napisao veliku kritiku Veber u »Nevenu«, te se je o ovoj drami povela obilata debata. Ona je ugodila svojom gradjom crpenom iz života bosanskoga, koji je živo zanimao hrvatske rodoljube u 50-im godinama, jer je budno živjela u njih sviest zajednice sada pod imenom »jugoslavenske« i uvjerenje, da bi raji valjalo namaknuti pomoć; u »Narodnim Novinama« čitamo često dopise, u kojima se slika tužno stanje raje, a sveze sa Zagrebom i sa Djakovom, gdje je biskup primio nekoliko bosanskih klerika na uzgoj, podržavaju Martić, Nedić i osobito plemeniti Jukić, koga je Omer-paša turio u Carigradu u tamnicu, a iz nje ga iz-

bavio naš vrli Mihanović godine 1852. »Neven« preštampa godine 1854. drugi čin »Mejrime«, o kojoj veli Praus u bilježci: »Zato želeći bolje upoznati domaće naše obćinstvo s krasnim ovim biserom jugoslavenske književnosti, pa i s toga, jer je predmet »Mejrime« stranom sadašnja žalostna sudbina susjedne Bosne, na koju su sada oči čitavoga svieta obraćene, priobćujemo evo drugi čin izvrstne ove tragedije; — izvrstne velimo ne upravo zato, što bi u svih svojih česticah posve odgovarala klasičnosti, nego zato što je djelo genijalno, kojim bi se već radi jedinog duboko shvaćenog i vrlo vješto izvedenog karaktera djevojke Mejrime mogla ponositi svaka literarura«. Freudenreich nekoč diletant, kasnije njemački glumac, a od god. 1855. redatelj zagrebačkih narodnih predstava pokuša sreću na dramatičnom polju, njegovi »Graničari« zadovolje obćinstvo u velike, te g. 1857. doživljuju dva izdanja, a god. 1858. objelodani »Crnu kraljicu«, koju Demeter u svojoj kritici smatra napredkom u piščevu radu. U pokrajini priredjuju amo tamo dobrovoljci narodne predstave, javljaju se i sitnije izvorne stvarce (na priliku u Karlovcu), ali ostaju u rukopisu. Stari veteran na Rieci Špor objelodanio je već god. 1849. tragediju »Kastriotu Škenderbega«, a za njime god. 1857. izadje njegova gluma »Liek za obiestnu ženu« i god. 1858. tragedija »Edip« na Rieci, ali ih zagrebačka pozornica ne iznosi pred gledatelje. No ove radove — izuzevši »Mejrimu« — po književnoj cieni znatno nadvisuju tragedije Bogovićeve: »Frankopan« god. 1856, »Stjepan, posljednji kralj bosanski« god. 1858. i »Matija Gubec, kralj seljački« god. 1859. (svaka tragedija u 5 čina). Ovdje se je Bogović našao na pravom polju, dramatična je žica u njegovu talentu najjača i najzvučnija. Već sam izbor gradje podaje znatno obilježje njegova rada na drama-

tičnom polju: i u drami, kao i noveli, želi Bogović narodu podati sjajno zrcalo narodne prošlosti kao utjehu u težkim prilikama sadašnjim. Na osnovu pomnih studija oko samih historijskih vrela i pisaca prikazuje Bogović u »Frankopanu« znameniti dogadjaj u povjesti hrvatskoga naroda, kad se hrvatski pristaše Ferdinanda austrijskog sretno bore sa hrvatskim pristašama Zapoljinim, te će na hrvatsko priestolje uzaći Habsburgovci; u »Stjepanu, posljednjem kralju bosanskom« prikazuje zadnje izdahe bosanskoga kraljevstva, koje je zadnje bilo u prilici, da se oko njega skupe južni Slaveni; a napokon u »Matiji Gubcu« prinosi na vidik »mužku puntariju«, nesretni pokušaj hrvatskoga seljaka, da strese sa sebe jaram feudalizma i da na osnovu staležke ravnopravnosti dahne slobodnim životom. U svojem dramatičnom prvencu slavi »branitelja ciele Ilirije«, privrženika Ivana Zapolje, pa je očito simpatija pjesnikova uz Frankopana, koji zastupa ideju narodne samostalnosti; u »Stjepanu« se žali na neslogu velikašâ i na nevjeru prvaka, koji poradi svoje slavičnosti upropašćuje domovinu, a u »Gubcu« daje oduška svojim liberalnim mislima o jednakosti staležâ u naroda i ljudi u obće. Iz svih ovih drama čuje se jako zvučanje patriotske žice, izbija žarki plamen hrvatskoga rodoljublja.

Bogović je »Frankopana« napisao već god. 1851. i predao kazalištnomu odboru, u kojemu su bili Žigrović, Kukuljević, I. Mažuranić, Rakovac i Demeter. Odbor je u natječaju primio šest drama: Porina, Cara Murata II., Ivana i Janka, Frankopana, Veroniku Desinićevu i Osvetu. Odbor ne nagradi nijednoga izvornoga djela želeći, da pisci svoje drame dotjeraju, tek nagradu od 100 for. dade Vežiću za prievod »Gospodičnâ od St. Cyra«. Za »Frankopana« čitamo u odborovu sudu u »Nar. Nov«. g. 1851. (p. 693): »Frankopan je drama, koja radi o vojevanju

hrvatskih privrženika Ivana Zapolje suprot sljedbenikom Ferdinanda od Austrije; djelo, koje se medju ostalimi natjecatelji odlikuje razredbom dramatičnom, okretnim i dosta pravilnim jezikom i razumljivošću popularnom; plod, kako se vidi, duha obdarena, vatrena i naukom dramatičnom dobro izobražena. Nego s druge strane velika je, i kako odboru se čini, bitna pogrješka u njem, što se u puna dva prva čina stvar svakolika predstavlja tako, da čitatelj mora pomisliti, da se u komadu tom radi o ugarskom gradjanskom ratu, krune ugarske radi povedenu, pak poslije u tri sliedeća čina stvar se okrene tako, da se radi o ratu gradjanskom hrvatskom, povedenu samo izmed privrženikâ njihovih s ovu stranu Drave. K tomu ni ovaj pjesnik nije prost od duljinâ, služeći se štilom crpljenim mnogo više iz pjesama narodnih nego li dramatičnim, a ni prizori mnogi nijesu od tolika efekta, kakov se može čekat od tako važna predmeta . . . Frankopan pokraj svih prednosti, kojimi se odlikuje i u jeziku i u vjernosti istoričnoj, u činu svom odviše je razdvojen, u štilu ne dovoljno dramatičan«.

Na to je odgovorio Bogović u br. 276. i 277. Prije svega se žali, što nam je naučna knjiga zanemarena, a beletristična slabo uspieva; knjige kupuju samo siromašni ljudi, koji od usta odkidaju, to su jedini naši Mecenati. Uza to su književnici nesložni, nemamo knjižarâ; nadalje hvali Bogović, što su gotovo svi pisci natječajnih drama odabrali historijsku gradju, a to s tim više vriedi, jer još nema knjiga o historiji hrvatskoj. Zatim nastoji — ali uzalud — dokazati, da jedinstvo čina u »Frankopanu« nije razdvojeno, a ukrepljuje svoju dispoziciju samom historijom čina, pozivljući se na Shakespearea, koji takodjer ne čuva jedinstva čina i imade dugih govora; odlučno odbija prigovor o jeziku veleći: »Gle odkuda sam se

nadô, da će me sunce ogrijati, od onuda me led bije. Baš što sam mislio, da će izim razredbe dramatične taj odbor dostojno priznati, to mi se zamjera«. Ali nema sumnje, da je Bogović u obće u svojim dramama previše dao maha epskoj narodnoj širini, na koju ga je zavodio sam narodni deseterac. U ono doba još se nije nitko usudio pomisliti, da bi po uzoru englezkih i njemačkih prvaka dramatičnih odabrao jamb za dramu, premda je I. Mažuranić već god. 1840. sretno upotrebio jamb u prologu za ilirsku predstavu priredjenu po novosadskom družtvu (»Danica« god. 1840. br. 24.).

Kad je »Frankopan« izišao štampom, napisa Demeter veliku kritiku u »Nar. Nov.« god. 1856. br. 126. 127. i 129., u kojoj ga hvali, tek drži, da je »Frankopan« odviše uzoran junak bez tragične krivnje. Sasvim dobro primjećuje Demeter, da su i Marija i Zapolja u drami suvišni, a tako samo opetuje stari prigovor, da prva dva čina smetaju jedinstvu radnje. Ini značajevi dobro su risani, samo se Demetru Bakić čini preidealan za ono doba, premda je inače njegova slika bez obzira na kolorit vremena — divna, »jedna od najljepših tvorinâ poetičkih, koje rese naše novije knjižtvo«. Obćinstvu će se Bakić svidjeti, a tako i pjesmica Katarinina u 4. činu, ali se ne može odobriti s višega gledišta, jer smjera ciglo na pljesak obćinstva. Pekrijeva je mržnja preslabo opravdana, Katarina je izvrstno prikazana, pa i ciganica, pohvale su vriedni i pučki prizori. Treći i četvrti akt puni su teatralnoga efekta, a peti se podiže do dramatične znamenitosti, tu je sve istinito, nehotice, bez dramatičnih tirada, prava narav. Tko to može, taj je zvan, da piše drame: Ex ungue leonem!

Bogović je sam uvidjao, da bi se kraljica Marija morala i u kasnijim činovima javljati, ako se u obće u prvoj

česti drame toliko iztiče, pa je zato pisac u svojem primjerku »Frankopana« na koncu 4. čina označio, da valja uplesti Mariju, te dapače u rukopisnom nacrtu počeo izradjivati prizor izmedju Batorija i kraljice, koja no se preodjevena u prosjačko ruho došulja iz Ormuža u Varaždin, te upućuje Batorija, kako će skršiti odpor četa Frankopanovih. Motiv je sasvim romantičan, ali ipak ne bi mogao nadoknaditi nedostatka u jedinstvu čina; a i pojava same kobne ciganice izišla je iz romantične škole. Ipak se u obće smije reći, da je Bogović u drami kud i kamo slobodniji od romanticizma nego u pripoviestima, gdje ne samo izbor gradje nego i način interesantnoga zapleta pokazuje utjecaj romantične škole. Zanimljivo je, da romantična škola nije mogla uhvatiti pravoga koriena na pozornici; dok je ona slavila slavlje u lirici, pripoviesti i kritici, u drami je slabije uspievala, te su se burne drame prvaka francuzke romantike V. Huga napokon održale na pozornici samo kao tekstovi talijanskih opera. Romantična je škola imala važnih talenta i za dramu, ali je romantika po svojoj biti odviše lirična, da bi se mogla trajno održati u drami.

To se je sretno dojmilo i Bogovića, jer i ako se mora priznati, da se amo tamo opaža u njegovim dramama po koja romantična crta, opet se u jezgri Bogović povodi za Shakespeareom u koncepciji nekih značajevâ, a u stilu za Schillerom. Dok nas »Frankopan« još nešto malo podsjeća romantične njemačke »kobne tragedije«, dok se u kontrastu izmedju Frankopana i Pekrija vidi romantična značajka, karakter Stjepana, kralja bosanskoga, očevidno zamišlja pjesnik po uzoru Shakespeareova Macbetha, kako nas opet »Gubec« i nehotice opominje Schillerova »Tella«, u kojemu je kao i u »Gubcu« u neku ruku vas narod junakom drame, a protagonist je samo primus

inter pares, te je Bogović u svojoj drami poput njemačkoga uglednika svoga apostol slobode i čovječjih prava; zato i ima nade, da će se »Gubec« pored svih mana održati u repertoiru našem kao zgodna drama za puk.

Kad je »Stjepan« izišao, napisa V. Pacel kritiku u »Nevenu« god. 1857. p. 42., te o samoj drami veli, da je bolja nego »Frankopan«, najbolje od svega, što do sada imademo na dramatičnom polju, pa iztiče: »kako Stjepan za kraljevstvom gmaznu, kako mu nesretni prijatelji pomažu, kakve su kukavice i Tomaš i Stjepan, kakov je luda onaj Radivoj, a Mehmed po gotovu junak, starac Vlatko, a nada sve duša Marija, koja je uzor veličanstven, a (u desetom prizoru trećeg čina) slika riedka u našoj knjizi«. Iza ove jednostavne ocjene prelazi Pacel odmah, da prigovara jeziku i stilu, poimence osudjuje eliziju (n. pr. ljubio sam ga i štovao jako), ali mu je ovaj prigoovor neosnovan, jer ju poznaje narodna pjesma, a dobro dolazi, da umanji monotoniju deseteraca. Na onu filoložku kritiku odgovori Jambrečak u »Narodnim Novinama« braneći pojedine rieči u Bogovićevoj drami.

»Stjepan« nam pokazuje svakako napredak prema »Frankopanu«, poimence je bolje izvedeno jedinstvo rádnje, tek što pjesniku nije pošlo za rukom, da epizodu kraljice Katarine tješnje zglobi sa samom radnjom. Na štetu je drame, što je radnja razvučena, a na to je zavela pjesnika epska priroda borbe kršćanâ sa Turcima. Da je pjesnik značaj Stjepanov onako podpuno obasjao dramatičnim svjetlom, kako ga je sretno zamislio, prizori bi se turski više stisli u zaledje i drama bi bila snažnija. Krepko je prikazan lik Mehmedov, njegova energija, njegova jasna težnja za velikim idealom, da osvoji Rim, kako je svladao Carigrad, znatno nadkriljuje Stjepanovu volju, pa ju i zasjenjuje. Uza sve to u drami imade pravoga dramatičnog života,

imade poleta i krepčine, koja se očituje ne samo u zgodno smišljenim prizorima, nego i u sretnim metaforama i poredbama, kojih je drama puna krcata. Nježnom lirikom odiše poimence govor plemenite kraljice Marije. Pjesnik ujedno u drami daje vidljiva znaka svome uvjerenju, da će se Bosna skoro osloboditi.

Kad se je »Stjepan« prvi put prikazao g. 1877. na hrvatskoj pozornici (u Biogradu su ga već prije iznieli), priobćio je Šenoa u »Viencu« (p. 649.) ocjenu, u kojoj veli — koliko se nama čini prestrogo — da je »Stjepan« više dramatična historija nego li drama, no zgodno dodaje: »Za dobe prve borbe napisa dr. Demeter »Teutu«, za dobe gluhe germanizacije napisa Bogović »Frankopana«, »Stjepana« i »Gubca«, pa ako ti plodovi i niesu savršeni, sjećajmo se, da su to prvi plodovi novije hrvatske dramatike, i budimo pravedni, a to i možemo biti, jer se tu ne radi samo o pietetu, o obzirnosti, jer ti plodovi svakako puno pjesničkog elementa imadu, jer se one ideje, koje iz njih prosievaju, niesu preživjele, već vjekuju u duši naroda«.

Najzrelije je dramatično djelo Bogovićevo »Matija Gubec«, te premda je bio težak zadatak, kojega se je pjesnik latio prikazujući razvoj »mužke puntarije«, opet je u jezgri uspio, te je drama prikazana prvi put godine 1878. ugodila obćinstvu. Malo imade u našoj povjesti tako popularnih predmeta za umjetničku obradbu, kao što je »Gubec«. Tegoba je jedino u tom, što se za motivaciju bune hoće više prostora, nego ga ište ekspozicija onakova predmeta, gdje je više odlučan rad pojedinca čovjeka; zato se u »Gubcu« po samoj prirodi predmeta akcija pomiče više u drugu čest drame, pa tako se evo dogodi piscu, da mu je posljednji čin prenatrpan, jer se šest puta mienja pozorište. Prva su tri čina

samo priprema za bunu, pa tako piscu preostade premalo prostora za sam sukob seljačtva sa plemstvom; osobito se opaža, da Tahija, glavnoga uzročnika buni, prerano nestaje s pozornice. Nema sumnje, predmet je Gubčeve bune u prvom redu epičan, ali je Bogoviću ipak pošlo za rukom složiti dramu, koja uza sve nedostatke pokazuje mnogo životne snage. Epskoj se širini ipak nije oteo pisac, kako se može vidjeti iz Gubčeve poredbe puka sa potokom i sa bagljićem slame u drugom činu, a još više iz odviše mirnoga, preplastičnog Gregorićeva opisa bitke u petome činu. Premda Gubec gdješto upada u retorski ton, ipak je pisac u obće u Gubcu prikazao seljaka mudra i odvažna, dakako podao mu je — kako je i nuždno — idealistična poleta, koji ga uznosi nad ostale seljake, ali ga nije odviše udaljio od zbiljske istine. Gubec je u početku miritelj, istom poslije Marine nesreće plane i odluči zametnuti borbu sa gospodom na život i smrt; kad ga seljaci biraju za kralja, Gubec se vlada kao seljak, te ih pita, jesu li s uma sišli ili se napili vina, jer ga smućuje Stanin san, no kasnije se ipak s viših razloga odazivlje želji seljakâ; pa i kad dopane tamnice, vidimo opet seljaka, gdje bez buke, skromno dočekuje groznu smrt, koju mu namjenjuje osveta gospodska. Pisac se je u ovoj drami potrudio, da što više razlikuje značajeve, pa je to sretno izveo medju gospodom i medju seljacima, premda se još uviek osjeća, da pjesnik odviše kontrastira; napredak se vidi u »Gubcu« u tom, što nema suvišnih lica, kako smo ih nalazili u »Frankopanu« i »Stjepanu«. Dikcija nije onako kićena kao u »Stjepanu«, ali je ipak svagda dostojanstvena, samo bi se bolji stilist uklonio nekim tvrdoćama, koje čujemo osobito iz plemenitaških ustâ. Ugodno se doimlje, što se pjesnik pobrinuo, da ovu tragičnu atmosferu u pučkim prizorima i u kasnijim prizo-

rima Škanjčevim razvedri kojom šalom, kako je i veliki Shakespeare najuzvišenije tragedije svoje na zgodnim mjestima prepleo humorističnim nitima.

»Gubec« se je s uspjehom prikazao prvi put godine 1878., pa je u toj prigodi Fr. Marković napisao u »Viencu« br. 21.—24. potanku kritiku o »Gubcu« i ujedno napomenuo liepih misli, kako bi se vriednost ove drame mogla povećati, pa je medju inim zaželio, da bi Gubec prije same smrti rekao puku rieč oproštajnu i utješnu. Pjesnik je zadnja dva prizora u »Gubcu« preradio. U novoj redakciji, koja je štampana u »Matičinu« izdanju, Stana ostaje, da vidi otca i s njime se oprosti, Gregorić još u zadnji čas misli na to, da bi spasio Gubca, ali uzalud nagovara gradjane, koji ne razumiju seljačkih jada, a osim toga dodao je pjesnik, da Gubec iza prizora izusti nekoliko utješnih rieči kmetima nevoljnicima. Prije je Gubec muče prošao na krunisanje i umro. Urota je uništena, ali će ideja ostati, te na koncu veli starac Marko proročanskim glasom: »Vjerujte mi — viekovi će proći, al će opet kralj Matijaš doći!« s aluzijom i na onoga Matijaša kralja, o kojemu Kajkavci pričaju, da u pećini spava, pa da će jednoč ustati na nov život i osloboditi hrvatski narod.

Ove tri tragedije opravdavaju našu žalost, što Bogović nije nastavio svoga rada na dramatičnom polju, jer se čini, da bi bio podoban napredovati u toj struci, koja je njegovoj pjesničkoj individualnosti ponajviše prijala. Šteta je bila, što Bogović dugo vremena nije dopuštao, da se njegove drame prikazuju; on je sâm u »Domobranu« god. 1864. br. 184. napisao nekoliko rieči o tomu: Bogović drži, da zagrebačko družtvo još nije takovo, da bi moglo njegove drame tako prikazati, kako nepristrana kritika smije zahtievati. Na to mu je prijateljski odvratio

Demeter u »Domobranu« god. 1865. (br. 19. 20. 22.) i upozorio ga, da naši glumci doduše još nisu dobri, ali im treba dati zgode, da se usavrše.

Bogović se je od rane mladosti mnogo zanimao oko kazališta i oko drame, putujući za absolutizma izvan monarhije mnogo je polazio teatre, a osobito je poznavao Burgtheater bečki, dok je bio u cvietu, proučio je sva bolja djela o dramaturgiji, a marljivo čitao slavne dramatične pisce, u prvom redu dakako njihova kralja Shakespearea, koji ga je kao najmiliji pisac pratio sve do smrti. U napomenutoj izjavi veli Bogović, da mu nije stalo do taštine vidjeti, da se prikazuje koja njegova drama; kako se vidi, njemu je bilo ponajviše do toga, da u obliku drame podade čitateljstvu slike iz slavne prošlosti hrvatske.

IV.

Dugo su se vremena nad Hrvatskom provlačili crni oblaci, tek poslije Solferina počinje se vedriti, dok napokon oktobarskom diplomom godine 1860. ne osvanu sunce ustavnomu životu. I Bogović odmah stupa u prve redove političkih boraca, pa kad se nakon gluhih 13 godina 15. aprila god. 1861. opet sastade hrvatski sabor, nalazimo u njemu Bogovića kao zastupnika glavnoga grada Zagreba; on pristade uz stranku, koja je bila voljna ugovarati s Ugarskom na temelju narodne i političke ravnopravnosti i na temelju državnih ugovora naših od g. 1102., 1527. i 1712., kako je to razložio u svojem govoru u saboru. Pod kraj svoga govora reče Bogović:

»Sistema dakle Bachova pade i nam opet ponešto odlane, velim ponešto, jer diplomom od 20. listopada p. g. (g. 1860.) vraća nam se doduše opet stari naš ustav, ali nam se vraća osakaćen i krnjav, budući da o temeljnih onih pravih, koja nas idu glede sobstvenoga opredjeljivanja vojske i poreza, u toj diplomi ni spomena nema.

Osam mjeseci prodje od to doba. Municipija naša medjutim opet oživješe, a i sabor naš se nakon 13 godina opet sastade, nu žalibože isto tako osakaćen i krnjav kao god i povraćeni nam ustav. Da je tomu tako, vidjeti možemo s toga, što uzprkos naporom našim Dalmacije, Rieke, a i drugih česti domovine naše na saboru ovom zastupanih nema te nema. Krajinu našu junačku poslaše nam istinabog ovamo, ali joj lukavo podsjekoše vita krila, da ih tužna ne bi razvila, te iz kaveza svoga poletjeti pokušala.

Tako je, gospodo! Cjeloviti dakle nismo, nit što se ustava nit što se zemljišta našega tiče, a ipak nam riešiti valja pitanje veleважно i životno: odnošenje naime naše državopravno naprama Ugarskoj i naprama Austriji, što nam ga je kralj naš pismom svojim kraljevskim od 26. veljače t. g. predložio.

A sad pitam: kuda ćemo, na koju li stranu? — Hoćemo li da budemo posve svoji i posve neodvisni? Duše mi, to bi najvoljeli, kad bi samo mogli! — Da imademo u ovaj odlučivi čas uz krepku i muževnu volju dovoljno materijalnih i fizičnih sila, to bi ja u tom pitanju smjesta pristao uz priedlog g. Kvaternika, jer volim čim prije sasvim neodvisno i prosto na svojih nogu stajati, nego li se osloniti makar i o najboljeg prijatelja. Kad bi se to tako na brzu ruku udesiti moglo, tad nam ne bi ni trebalo pozivati se na historička naša prava, već bi si snagom svojom sami prava skrojili, kako bi htjeli. Vjerujte, gospodo, logika učinâ, osnivajuća se na snazi, to u današnje doba više važi, nego sve ma kako liepe teorije, više važi, nego ma kako stara historička prava. Da je tomu tako, to vidimo svigdje, osobito u Francuzkoj i u Italiji. Burbonci se sveudilj pozivahu, pa se i dan danas pozivlju na historička svoja prava, dočim Napoleon za historička prava mnogo ne mari, već držeć se poznate one juridičke aksiome: »da mihi factum, dabo tibi jus« — iz logike učinâ pravo svoje izvodi. Burboncem uz sve njihovo historičko pravo poopadaše s glavâ krune, dočim padše Napoleon, sliedeć načelo svoje, pokupi, te stranom sebe, a stranom opet druge njimi uresi.

Pitam po drugi put: kuda ćemo, na koju li stranu? — Hoćemo li zubi i nokti prionuti uz novu sad opet po ustavnu centralistički ustrojenu Austriju, t. j. drugimi riečmi: hoćemo li u »Reichsrath«? Ne mislim! Ja barem, hvala Bogu, još nijednoga Hrvata čuo nisam, koji bi za tiem Reichsrathom čeznuo, i koji bi želio, da izmieni svoj stari i tolikimi žrtvami stečeni ustav sa novim Grundgesetzom od 26. veljače t. g. — Nu pust'mo to na

stranu! Ne ću da prije reda s tim pitanjem zabadam trn u zdravu nogu.

Idem dakle dalje i pitam po treći put: kuda ćemo, na koju li stranu? — Hoćemo li da se sjedinimo s Ugarskom? — Hoćemo! I to, kao što rekoh: s Ugarskom, a ne sa tako zvanim izključivim Magyarországom. Hoćemo da se sjedinimo sa narodi u čitavoj Ugarskoj, a ne samo sa Magjari. Tako, gospodo, hoćemo da se sjedinimo, i to na temelju podpune narodne i političke ravnopravnosti, na temelju državopravnih ugovora naših od g. 1102., zatim od g. 1527., a napokon od g. 1712. Dȁ, gospodo, tako hoćemo, da se trojedna naša kraljevina uz realnu i virtualnu svoju cjelokupnost, uz neodvisnost i samostalnost svoju sjedini s kraljevinom Ugarskom, da tako obje te kraljevine u istinu i u pravom smislu rieči budu »regna socia, foedere juncta, ubi« — kao što nekoč slavni ban Toma Bakač-Erdődy reče — »regnum regno non praescribet«.* To je, gospodo, u jezgri program zastupnikȃ grada Zagreba, dakle naravno i moj — i toga se ne samo iz osvjedočenja, već takodjer iz dosljednosti držim, jer se slaže s onim programom, što sam ga sa još četvoricom velecienjenih i ovdje prisutnih muževa jur zimus odobrio i podpisao, slaže se sa mojim mjeseca veljače u velikom spravištu zagrebačkom očitovanim političkim vjeroizpoviedanjem, slaže se sa mnienjem, što ga očitovah u svojoj brošuri pod imenom »Rückblicke« onomad izdanoj, dapače slaže se u nekom obziru i sa onim mojim braći našoj »Magjarom« namienjenim sonetom, što ga kobne g. 1848., u vrieme ročećeg u Pešti sabora »magjarskoga« napisah i u svojih »Domorodnih glasovih« priobćih, gdje velim:

Oj Magjari, braćo vi ustavna,
I združena dugo već s Hrvati,
Nemojte nam ludo otimati,
Što nam poda narav, mati slavna.

Pomislite na vremena davna,
Mnogo Hrvat s vami zla prepati,
Nastojte mu, što je njeg'vo, dati,
Pa ćete ga opet nać pripravna:

Da za korist obćeg doma svoga
Podje makar i u vatru s vami,
Jedan za sve, a svi za jednoga!

* »Savezne kraljevine, ugovorom vezane, gdje kraljevina kraljevini ne će zapoviedati.«

Neka dakle bude mir medj' nami,
Sila, znajte, da ne moli Boga,
Ako ne, — a vi ste krivi sami!

Tako sam, gospodo, mislio onda, tako mislim sada, i tako ću misliti u buduće.

U ostalom, gospodo, riešilo se ovo pitanje u smislu ovog ili kojeg drugog priedloga, to svakako unapried znam, da će se riešiti onako, kao što to čast naroda i korist mile nam domovine zahtieva.«

U isto doba objelodani Bogović u njemačkom jeziku za povjest absolutizma u Hrvatskoj poučnu brošuru »Politische Rückblicke in Bezug auf Kroatien«, koja bješe u malo dana sva razpačana i odmah doživje drugo izdanje. Ovdje pisac najprije u kratko pokazuje iz historije prava Hrvatske na samostalnost, zatim podaje izcrpljivu sliku javnih prilika u domovini od g. 1848. do diplome oktobarske, te je ovaj dio najvažniji, jer se pisac osvrće na na sve grane javnoga života za absolutizma; samo se po sebi razumije, da pisac oštro osudjuje absolutizam na osnovu činjenicâ, a toliko je pravedan, da priznaje, što se je za absolutizma i dobro učinilo, na priliku na polju pravosudja, gdje je uveden novi gradjanski i kazneni zakonik; na kraju knjige crta način, na koji bi se s Ugarskom mogao sklopiti pošten i pravedan državopravni ugovor.

Iste godine bi imenovan članom harkovskoga sveučilišta. Odrekavši se saborskoga mandata prionu opet uz književnost, te g. 1861. objelodani prvi svezak anakreontskih pjesmicâ: »Vinjagâ«; u predgovoru veli, da se je misao »Vinjagâ« rodila g. 1843., kad je s Nemčićem bio u Zagorju u veselu družtvu. Za godinu dana (1862.) objelodani pjesnik drugi svezak »Vinjagâ«, a g. 1864. treći. U svakoj knjižici imade po 50 pjesmica, koje lakim tonom slave vino, ljubav, prijateljstvo i domovinu. Kad je izišao prvi svezak, pohvali ga Janko Jurković u »Nar. Nov.«

Uglednik je bio pjesniku Bodenstedt, samo je na štetu »Vinjagâ«, što se prečesto ponavljaju neki motivi u tri svezka.

Godine 1865. bi Bogović opet izabran u sabor kao zastupnik grada Zagreba, god. 1867. postade veliki župan zagrebački, a god. 1871. savjetnik hrvatskoga ministarstva u Budimpešti, gdje je ostao do god. 1875., kadno stupi u mir i povrati se u Zagreb. Poradi toga, što je pristao uz unionističnu stranku, narodna je stranka žestoko navaljivala na Bogovića, koji je u »Zvekanu« god. 1867. pisao »Koprive«, te je gnjev opozicije našao izraza i u poznatom sonetu Preradovićevu o Nemčiću Ova je osuda Bogovića ljuto boljela, pa je pošavši u mir odlučio napisati brošuru »Zur Abwehr«, da se opravda i da vrati šilo za ognjilo narodnoj stranci, od koje je većina g. 1873. pristala na reviziju nagodbe. No ipak od bolesti ne dospje, da brošuru objelodani.

Živući u dokolici podaleko od književničkih krugova, osamljen kao ćuk, objelodani neke svoje književne radnje. Tako god. 1878. izdade četvrti svezak »Vinjagâ«, onda »Slike i prilike«, koje je već napisao god. 1860. i 1861., i napokon aforizme »Strjelice«. Najbolje su svakako »Slike i prilike«, u njima pjesnik na način kontemplativan, a u slogu sentencioznom ogleda prirodu, za koju veli pjesnik:

Kad te što uzhiti ili razveseli,
A ti nemaš druga, što ga srce želi;

Ili kad ti ljuta rana grudi para,
A ti nemaš nikog, da te razgovara;

Ne počasi časa, već na polje hiti,
Priroda će bolno srce izcieliti.

Pjesnik najprije govori u obće o prirodi i svemiru, zatim o čovjeku, o zvjezdama, o prirodnim silama, napominje prirodne pojave u zraku, pjeva o gori i dolini, zatim spominje rude, pa biline i životinje, a sve te slike i prilike prepleće mislima o životu i smrti, o slobodi i robstvu, o vrlinama i manama. Slika iz prirode izazivlje u pjesnikovoj duši priliku u duševnom svietu, pa se tako mirnim načinom nižu kao u kaleidoskopu razne refleksije pjesnikove. Samo se po sebi razumije, da uz uspjele pjesmice nalazimo i slabijih, poimence takovih, gdje se ponavlja prepoznata kakova misao, a uza to i nije sve uviek zaodjenuto pjesničkim ruhom; ali ipak ovaj niz pjesama odaje pjesničku dušu i pokazuje veliku ljubav pjesnikovu prema prirodi.

Oštrije su »Strjelice«, koje je pjesnik spjevao od g. 1867. do g. 1877. Pravih epigrama imade ovdje malo, nego su to većinom sentencije u stihu. Dakako ovakove pjesmice nastaju u razno doba, kod razne dispozicije, pa su i »Strjelice« razne, no glavni je ton, koji iz njih izbija, pesimističan; vidi se, da ih piše čovjek ogorčen životnom borbom i bolešću. Mnoge su od njih duhovite, ali ih imade i odviše obćenitih, gdješto i drastičnih.

Kad su Bogovićeve žice nakon poduljega muka opet zazvonile, srdačno ih pozdravi Šenoa u »Viencu« g. 1878. br. 36.: »Trojim nas dariva Bogović darom za nekoliko mjeseci poslije mnogo godina, a mi mu bez ikakve primisli dovikujemo: »Ave resurrecturis!« Predobro se sjećamo plodova ljubavnog i domoljubnog zanosa, kojih je pisac u duševnoj zajednici sa genijalnim Nemčićem i vatrenim oponašateljem novo-francezke romantike Blažekom stvorio, živo su nam još u pameti Bogovićeve pripoviesti, koje se uz Demetrove novele prvimi pravimi plodovi te struke u našoj knjizi zvati mogu, a sjećamo se i energičkih u

istinu pjesničkih mjesta u »Stjepanu« i »Gubcu« . . .« Zato je Šenoi i žao, što Bogović kao s nekim nepouzdanjem šalje svoje nove tri knjižice u sviet, pa dodaje: »Nama je drago i vrlo drago, da se je Mirko Bogović opet na književnom polju pojavio, nama je mio rad starih pisaca, koji mladjim uravnaše putanju, mi im želimo dug život, te odbijamo od sebe primisao, da mladji pisci kane biti veselimi grobari starih pisaca«.

U početku osamdesetih godina priobći Bogović tri brošure: »Zur bosnischen Frage« (g. 1880.), »Eine Lanze für den Schiffahrts-Kanal Rugvica-Agram« (g. 1881.) i »Ursachen und Wirkungen« o nemirima u Hrvatskoj (g. 1884.). Kao pjesnik nije se Bogović više javio poslije g. 1878. Spremao je medjutim koješta za štampu; ali mu težka bolest nije dala, da osnove izvede. Gotovo dvadeset godina patio je grozne muke od kamenca, pa se je morao desetak puta podvrći opasnoj operaciji u Beču u Dittelovu zavodu. Zadnjih godina svojega života nije više ni ustajao iz postelje, pa bi znao dane i dane, noći i noći provoditi čitajući djela pjesnička, historička, filozofska i osobito prirodnjačka, jer ga je priroda od vajkada zanimala u svakoj sitnici. Bogata biblioteka bila mu je glavna razbibriga u časovima težke bolesti, u kojoj ga je njegovala vjerna žena; pohadjali bi ga kadšto prijatelji, a medju njima osobito njegov prvi susjed u Visokoj ulici Kukuljević. Ležeći u postelji nije mogao da uredi svoje radnje, već se je ponajviše bavio sastavljanjem aforizamâ, koje je nazvao »Strjelicama«, a pisao ih na komadiće papira.

»Moj život imade od sada takodjer svoj cilj — konac«, znao bi često reći pjesnik za duge svoje bolesti. Od svih muka oslobodi ga smrt 4. maja g. 1893. Njegovo tielo počiva u »ilirskom paviljonu«, u tom tihom hramu slave, koji ne samo sa zahvalnošću nego i sa ponosom

podiže hrvatski narod uspomeni najboljih svojih sinova iz prve polovine ovoga stoljeća.

U ostavini Bogovićevoj našla su se tri prizora drame »Stari i mladi Hrvati«, nadalje oveća zbirka hrvatskih narodnih poslovica i zagonetaka, bilježke za brošuru »Zur Abwehr«, a bilo je i drugih osnova, ali od sviju ostaše većinom samo gola imena.

Najviše je ostalo »Strjelicâ« i nešto »Vinjagâ«; pod nadpisom »Žuto lišće« želio je pjesnik skupiti razne pjesme iz raznih vremena dielom već štampane, dielom opet nove; a napokon zabavljao se pjesnik i »Grabancijašem djakom«, no od ove filozofijsko-satirične pjesni su sačuvani samo ulomci. Izbor njegove pjesničke ostavine izišao je g. 1894. pod nadpisom »Posmrtne pjesme«, u kojima su štampane »Vinjage«, »Strjelice«, »Žuto lišće« i ulomak »Grabancijaša«, pa je ova knjiga dopuna triju svezaka »Pjesničkih djela« Bogovićevih, koje je izdala »Matica Hrvatska«. Samo u »Žutom lišću« imade par već poznatih pjesama, koje su štampane u Kolu VIII. i u Glasonoši IV. i V.*

---

* Od Bogovića su izašla ova izdanja: 1. Ljubice. Zagreb 1844., 2. Smilje i kovilje. Zagreb 1847., 3. Domorodni glasi. Rieka 1848., 4. Pjesme Antuna Nemčića, izdao M. B. Zagreb 1851., 5. Neven, uredio M. B. Zagreb 1852., 6. Kolo. Knjiga IX., uredio M B. Zagreb 1853., 7. Frankopan. Zagreb 1856., 8. Stjepan, posljednji kralj bosanski, Zagreb 1857., 9. Matija Gubec, kralj seljački. Zagreb 1859., 10. Pripoviesti. Zagreb 1859., 11. Politische Rückblicke in Bezug auf Kroatien. Agram 1861. (dva izdanja), 12. Govor Mirka Bogovića, zastupnika sl. i kr. grada Zagreba, držan na saboru trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske u Zagrebu dne 26. lipnja 1861. Zagreb 1861., 13. Vinjage I. Zagreb 1861., 14. Vinjage II. Zagreb 1862., 15. Vinjage III. Zagreb 1864., 16. Vinjage IV. Zagreb 1878., 17. Slike i prilike. Zagreb 1878., 18. Strjelice. Zagreb 1878., 19. Zur bosnischen Frage Agram 1880., 20. Eine Lanze für den Schiffahrts-Kanal Rug-

U petdesetim godinama prevedene su mnoge Bogovićeve novele na češki u »Lumiru«, na isti je jezik preveo Vaclik »Frankopana«, a Kollár »Stjepana«. Ako i nisu njegove radnje savršene, opet su u ono doba pripadale medju najbolja beletristična djela hrvatska, a i danas se može razabrati na njima, da ih je pisao čovjek fine naobrazbe i književničkog ukusa. Bogović je kao većina starije naše književničke generacije poznavao gotovo sve znatnije evropske jezike i njihovu književnost; bio je vješt govoriti latinski, francuzki, talijanski, njemački, magjarski, a razumievao je sve slavenske jezike. Kako je bio snažne memorije, umio je još pod starost naizust svu silu pjesama i citata iz klasika rimskih, te iz pisaca sviju evropskih naroda. Valja priznati, da nam je stariji književnički naraštaj i u širokoj svojoj erudiciji ostavio sjajan primjer.

Mirko Bogović je bio stasa osrednjega, puti tamne, oštra pogleda, gustih obrva i krupna, nešto svinuta nosa; sve izrazite crte lica kao i krepki način govora odavahu odmah njegovu energiju, a sitni, no brzi hod, pa žive kretnje tiela pokazivahu još pod stare dane, da u Bogovića nije jenjala odporna snaga, s kojom je uz inače jaku prirodu svoju jedino i mogao toliko godina odolievati svojoj bolesti. Za svega vieka bio je Bogović sangviničan, dakako u mladosti bio je uza to vedar i povjerljiv, no u kasnije dane ogorči mu dušu žalostno izkustvo života, te od veseljaka postade mrkonja. Sa žestinom se

---

vica-Agram. Agram 1881., 21. Ursachen und Wirkungen. Ein Schlusswort zu den vorjährigen Tumulten in Kroatien. Agram 1884. — Poslije Bogovićeve smrti izašla su: 22. Pjesnička djela. Svezak I. Zagreb 1893., 23. Pjesnička djela. Svezak II. Zagreb 1894., 24. Posmrtne pjesme. Zagreb 1894., 25. Pjesnička djela. Svezak III. Zagreb 1895.

je Bogović borio za mladih dana za velike ideale ilirske, sa žestinom je prkosio ljutomu pritisku Bachova absolutizma, sa žestinom je poslije god. 1860. zametnuo ustavni boj s protivnicima svoje stranke; bijaše on čovjek, koji je bio uviek toliko smion, da u svemu imade svoje mnienje, a uza to se držao devize: »Sila mojega prava daje i meni pravo sile«. Nije naša zadaća, da u ovoj književnoj slici ocjenjujemo i njegov politički rad, bit će to posao onoga, tko se dade na pisanje naše političke prošlosti poslije listopadske diplome. Nama je bilo samo do toga stalo, da u krupnim crtama prikažemo Bogovića kao radnika na književnom polju. U ono doba narodnoga sutona, kadno je klonula ne samo volja nego i savjest mnogih i mnogih sinova hrvatske domovine, Bogović se je ponio junački, s nekolicinom svojih drugova oprovrgao je narodnu rieč, koja veli: u sniegu ne cvatu ružice, jer je svojim obilatim književničkim radom pokazao, da i uz najgore političke prilike pravi patriotizam može naći područje svojemu dobromu djelovanju. Labore, non clamore! S povješću hrvatske književnosti za absolutizma nerazdružno je spojeno ime Mirka Bogovića, pa će mu ova zasluga osigurati trajan spomen u narodu hrvatskom!

* * *

Za podatke o pjesnikovu životu do god. 1862. poslužio sam se »Životopisom Mirka Bogovića« (Zagreb, god. 1862.) od Gj. Deželića, komu je biografijsku gradju bio podao sâm Bogović. Nekoliko pokojnikovih pisama dobio sam za porabu od g. Ivana Filipovića, vrloga veterana na književnom polju, a Bogovićeva supatnika za absolutizma, i od g. Božidara pl. Kukuljevića, te im za dobrotu zahvaljujem.

Pored »Frankopana« priobćio sam u ovoj posljednjoj knjizi »Pjesničkih djela« Mirka Bogovića rukovet »Izabranih pjesama«, a u tom sam se izboru osvrnuo samo na pjesme, koje su već za pjesnikova života izišle u posebnim zbirkama. Kako mi je bio prostor odmjeren, nije bilo moguće, da još više pjesamâ prikupim u ovaj vienac, ali držim, da će se i odavle razabrati pjesnička fizionomija Bogovićeva. Pokojni je pjesnik sâm priredio i »Frankopana« i većinu pjesama svojih za novo izdanje, pa je amo tamo koješta promienio; u ovom sam izdanju sve te promjene prihvatio i osim toga prema današnjemu načinu dotjerao pravopis.

Bogovićeva su pjesnička djela mladjemu naraštaju bila slabo poznata, zato je »Matica Hrvatska« i pokrenula ovo izdanje u tri svezka sa živom željom, da hrvatskoj mladeži podade štiva, iz kojega će crpsti rodoljubnu pobudu, i da se koliko toliko oduži uspomeni pjesnikovoj. Od osnutka naše akademije bio je i Mirko Bogović njezinim pravim članom, ali pokojnik nije radio na naučnom polju, nego je i pod stare dane ostao vjeran vilama poezije, koje su ga u mladosti njegovoj uvele u svoje svete gajeve!

Zagreb, mjeseca listopada god. 1895.

Milivoj Šrepel.

FRANKOPAN.

TRAGEDIJA U PET ČINA.

LICA.

MARIJA, udova Ljudevita II., kralja ugarskoga i sestra Ferdinanda I.

ZAPOLJA IVAN, vojvoda erdeljski, grof šipuški i medjukralj ugarski.

BATORI STJEPAN, nadvornik ugarski.

BORNEMISA IVAN, zapovjednik kralj. grada i odgojitelj kralja Ljudevita II.

TURZO SKENDER, vrhovni kralj. blagajnik.

BATJAN FRANJO, knez, ban hrv. slav. dalm.

KARLOVIĆ IVAN, knez, šurjak Frankopanov.

ZRINJSKI NIKOLA, knez.

SLUNJSKI GJURO, knez.

BLAGAJ STJEPAN, knez.

KEGLEVIĆ PETAR, knez.

TÖRÖK VALENT, knez.

PEKRI LJUDEVIT, plemić i vlastelin hrvatski.

[Privrženici Ferdinanda I.]

FRANKOPAN KRISTA, knez senjski, krčki i modruški, ban hrv. slav. dalm., vrhovni zapovjednik vojske Ivana Zapolje, zatim šimežke, požežke i šoprunske županije veliki župan.

STATIL IVAN, prepošt starobudimski

TAHI IVAN, } zapovjednici hrvatske vojske.
JURIŠIĆ NIKOLA, }

BANOVIĆ (Banfi) IVAN, knez.

BAKIĆ PAVAO, plemić i vlastelin hrvatski.

[Privrženici Iv. Zapolje.]

JELENA, supruga Tahijeva.

KATARINA DRAGOVIĆEVA (Dragfi), bližnja rodjakinja Jelenina.

KEČKEŠ PAVAO, zapovjednik grada Varaždina i privrženik nadvornika Batora.

GLASONOŠA nadvornika Batora.

DVA NAJMENIKA Pekrijeva.

KRČMAR.

ČETIRI SELJAKA.

CIGANICA.

Gospoda. Dvorkinje. Dvorani. Hrvatski i njemački vojnici.

Prva dva čina bivaju u Požunu i Stolnom Biogradu u Ugarskoj godine 1526., a posljednja 3 čina u Hrvatskoj godine 1527.

ČIN PRVI.

PRIZOR PRVI.

Soba u kraljevskom gradu Požunu.

TURZO i BORNEMISA.

URZO (žalostno).
Sa svih strana dolaze nam glasi:
Kako Turčin — ne bilo mu traga! —
Plieni, pali sela i gradove,
Ori svete crkve i oltare,
Momke sieče, a djevojke kupi,
Da ih vodi do Stambola grada
Kano jadne robinjice; — riečju:
Kud prolazi, svuda puste stope
Razorenja, krvi i požara
Ostavlja za sobom.

ORNEMISA. Žalibože,
Da je tako! — ali svega toga
Ne bi bilo, da je kod Muhača
Kralj Ljudevit — pokojna mu duša! —
Htio slušat nauk mudrih ljudi.

TURZO. On je odviš samovoljan bio,
Dobra svjeta ne htje poslušati;
Ta koliko su ga svjetovali
Naši stari mudri velikaši,
I na glasu hrabri svud junaci:
Da glavare postavi vojnike,
I da čeka još za koje vrieme,

Dok mu pomoć izgledana dodje
Od Zapolje, vojvode erdeljskog,
I hrvatskog bana Frankopana;
Al on nauk ovi ne poprimi,
Već biskupe uze za vojvode,
Pa ga oni na zlo nametnuše,
Osobito Tomorija fratar,
Arcibiskup od Koloče grada,
Koj je našom tad upravljo vojskom.

BORNEMISA.
Nije sablja za te sveštenike,
Veće krst i sveta liturgija.

TURZO. Kralj je ipak slušo ote ljude,
Slušo ih je — ujede ga zmija! —
Ter udari na carevu vojsku,
I zaglavi, jadan, sa onimi,
Koji su ga ludo svjetovali!
S njime pade do sedam biskupa,
Dvajest osam silenih baruna,
Pet stotina po izbor plemića,
A ostale mješovite vojske
Tu pogibe do dvajst i šest hiljad . . .
Ej Muhaču, ti nesretno mjesto!
Ta ti jesi baš Kosovo naše,
Jer si slavnog ugarskoga roda
Cviet najljepši sasvim uništilo,
I svu zemlju sa kraljicom mladom,
Sad udovom, u crno savilo.

BORNEMISA.
Idi brate, nemoj opetovat,
Što nam s nova rane viek zadaje,
Već mi kaži, što kraljica radi,
Jeda l' se je što oporavila
Od nevolje, koja ju pritište —
Ti si valjda kod nje danas bio? —

TURZO. Jesam, brate, i mogu ti kazat:
Ponešto je već se umirila,
Jer je danas vedrijega lica

Nego juče, premda j' uranila,
Kad su prvi pietli zapjevali,
I pisala razne knjige, dok je
Na visoko oskočilo sunce;
Zatim posla, pošto svrši poso,
Po Batora, našeg palatina,
I najvjernjeg svoga savjetnika,
Pa se s njim u kratko posvjetova,
Te mu poda, što napisa, knjige,
A Batori odmah, čim odstupi,
Ote knjige razturati stade
Na sve četir svieta strane.

BORNEMISA. Slutim —
Premda pravo ne znam — da se tajno
O tom radi, češki kralj Ferdinand,
Brat kraljičin, da postane kraljem
Naše zemlje Ungarije.

TURZO. I ja
Tako slutim; — pojedine rieči
Kraljičine i Batora kneza,
Što ih uprav danas preda mnome
Izustiše, slutnju potvrdjuju.

BORNEMISA.
Eh — ta vidjet ćemo, šta će biti! . . .
Kano prvi roda velikaši
I udove vjerni sljedbenici,
Čuti ćemo valjda za ko'e vrieme,
Šta je u toj stvari, šta li nije
Istine; ta može bit još danas
U skupštini, koja će se držat
Kod kraljice, da se rieč povede . . .

PRIZOR DRUGI.

KEČKEŠ unilazi u taj par sav izranjen u turskoj odjeći.

BORNEMISA (nastavi sav začudjen).
Mili Bože, evo gle! šta vidim? —
Ta to vi ste, Kečkeš kapetane,

Što ste 'nomad kod Muhača bili,
Te s Batorom, našim palatinom,
A i vašim velim zaštitnikom,
Nekim čudom baš iznieli glavu;
Al' za Boga, šta će reći u vas
Tursko ruho? — ta valjda se niste
Poturčili, vjeru pogazili? —

KEČKEŠ. Man'te me se i takvih besjeda!
Nije meni stalo do korana,
Već do toga, da si život spasim! —

TURZO. Kaž'te nami, odkud dolazite,
Kakove nam glase donosite,
I gdje li ste grdnih otih rana
Dopanuli?

KEČKEŠ. Kazat hoću redom
Sve, kako je bilo, al me voljno
Poslušajte — to vas liepo molim . . .
Ja dolazim uprav iz Marota,
Kamo sam si ženu i dječicu
Iz Budima tada odpratio,
Kad ste i vi, čestita gospodo,
Sa kraljicom, udovicom mladom, —
Koju Bog da dugo još poživi! —
Iz Budima krenuli ovamo,
Za vremena da se uklonite
Sulimanu, silnom turskom caru,
Koj je tad već pošo pram Budimu.

BORNEMISA.
Ja se sjećam, da je jako mnogo
Bjegunaca iz Budima grada
U planine tada pobjegnulo,
Da si tamo utočište nadju;
A vi kaž'te, šta se j' dalje zbilo.

KEČKEŠ (čim se malko oporavi).
Budim pade — kako valjda znate —
U sultana Sulimana ruke,
A njegovi Turci haračlije,

Pošto sav grad grdno oplieniše,
Silu božju roblja zarobiše,
Sa četiri strane baš zapale
Naš grad Budim — grom ih upalio! —
U tom divljem svuda uništenju,
Štedjeli su Turci samo jedno,
I to bješe: našeg kralja dvori; —
Nu kao što rekoh, to će vama
Znano biti, — al sad čujte dalje,
Što se poslie toga još dogodi.

TURZO. Šta za Boga, šta ćemo još čuti!

KEČKEŠ. Iz Budima, kraljevskoga grada,
Izaslo je silni car Suliman
Mnogo svojih divljačkih čopora
U potjeru za našim' bjegunci,
Što se tamo za Strogonom gradom
Medj visoke Vrteške planine,
A u tiho i sakrito selo,
Marot zvano, jadni, povukoše.
U tom selcu, premda malenome,
Veća strana plemstva i gradjanstva
Iz Budima i bližnjih gradova
Utočište tražiti naumi;
Al' bojeć se, da će i ovamo
Turčin lasno moći pogoditi,
Svi se u tom liepo sjediniše,
Da će, ako do nevolje dodje,
Turčina svi složno dočekati,
Ak' moguće bude, uzbiti ga,
Ili pako junački umrieti.

ɌNEMISA (uzneseno).
Tako valja! — to će svaki Ugrin,
Kom je stalo do vjere i časti,
U slučaju sličnu učiniti.

ĊKEŠ (uzdiše duboko i tad nastavi).
Što slutismo, to se i dogodi . . .
Na trinajstog uprav rujna bješe,
Al' eto ti kano poplavica,

Dodje jednom sila turske vojske,
Te prevaliv priju Vrteš goru,
Pred seoce Marot uprav pade,
Pa na obkop, štono su ga naši
Brže bolje prije načinili,
Poče odmah ljuto navaljivat,
Al' ga naši složno, kako valja,
Dočekaju, krvavo uzbiju.
Tako prodje u junačkoj borbi
Prvi i drugi danak obsjedanja,
Višeputa Turci jurišali,
Al' ih svagda još uzbili naši.
Kada treće jutro osvanulo,
Prije zore i bijela dana,
Al eto ti oko Marot sela
Svu planinu Turci zalomiše,
Sa svih strana na bedeme slabe
Marot sela juriš učiniše,
Na bedemih naši u zdvojenju,
Bez pomoći, bez nade spasenja,
Ljute Turke dobro dočekaše,
Na njih svoje puške izpališe,
Kuburlijam o tle udariše,
I za oštro gvoždje prihvatiše,
Svaki srne, bez obzira svaka,
Spomenuvši ime Isusovo,
U alaje svoga dušmanina.
Grmi, sieva, krvca se prolieva,
Ni brat brata svoga ne poznaje,
Kamo li će Turčin kršćanina;
Ne čuje se sa svih strana drugo,
Nego jauk i plač od junakâ,
Grmljavina šiba i pušaka,
Zveketanje mača i kadara,
Ne bi reko, nebesa se ore,
A planine u tiho Dunavo . . .
Ali šta ću dugo pripoviedat,
Već u kratko tužnu viest da svršim:
Na hiljade Turak' tu pogibe,

A od naših nitko ne ostade,
Izim mene težko izranjena,
Štono sam se osviestio noću,
Te pokušo sreću time, što sam
Svuko svoje ruho i navuko
Tursko, te kroz straže umorene
Provuko se; tako dodjoh bolan
Do Strogona i odanle dalje,
Nu sve noću, Turčina se bojeć
Svejednako ko i kršćanina,
I nu, evo mene sada ovdje!

BORNEMISA.
Šta će reći mladjahna kraljica,
Kad začuje sad opet i ove
Prežalostne viesti! — Još nam kaž'te,
Ako znate, koliko je naših
Pod turskijem mačem poginulo
Tamo?

KEČKEŠ. To se pravo kazat ne da,
Nu reko bih, da je svega skupa,
Što momaka, što djece i žena,
Kod Marota do dvajst tri hiljade
Izdahnulo. —

TURZO. Bože, — to je strašno!

KEČKEŠ. Jest, boga mi, tako! al' šta ćemo,
Kad drugčije biti ne mogaše,
Jerbo tko će sili odoljeti,
Tko li takav mejdan održati,
U kom pravde nikakove nema.
Dvajest Turak' na jednog od naših!
Ta kažite, ako Boga znate,
Može li se u slučaju takvom,
Gdje pomoći od nikuda nema,
Može li se čovjek boljem nadat?

BORNEMISA.
Istina je, al' nam sad još kaž'te:
Gdje su vaša djeca, vaša žena,
Štono ste ih spomenuli prije?

KEČKEŠ (suznim okom i drhtavim glasom).
Ta kazo sam, ako se sjećate
Rieči mojih, da j' u Marot selu
Sve, što živo bješe, poginulo. —

TURZO. Utješ'te se, moj viteže jadni!
Ja ću sve to, ak' moguće bude,
Kazat danas još kraljici našoj,
I Batoru, vašem zaštitniku,
Pa će vami, koliko se može,
Naknadjeni biti jadi vaši,
Za sad pako — uzmite bez stida
I uvrede vitežtva vašega —
Uzmite taj malen dar od mene. (Poda mu kesu novaca.)
Sila, znate, zakona ne znade.

BORNEMISA.
Još vam kažem, ako vam je volja,
U tom gradu kod nas ostanite,
Pa se lieč'te i kriepite dobro,
Udes daljni ovdje dočekajte,
A sa sebe oto tursko ruho
Svuc'te, da nam ne vriedjate oči . . .
A mi ćemo, prijatelju Turzo,
Sada skoro na divane poći
K našoj svietloj kraljici Mariji.

KEČKEŠ. Ne ću dakle ni ja da vam dulje
Dosadjujem, čestita gospodo,
Veće idem — pa na svemu hvala! . . .
Moja vjernost pram kraljici sjajnoj
I pram mojim velim zaštitnikom
Bit će viečna — vjeru vam zadajem! —

TURZO. Dobro, dobro, moj viteže, s Bogom!

BORNEMISA.
S Bogom, dok se vidimo opeta!

KEČKEŠ. Božja pomoć i junačka sreća
Vazda bila uz vas! . . . (Ode.)

TURZO. Prijatelju! —
Svi kraljice naše sljedbenici
Što ih ovdje ima, jesu zvani
Na divane, bit će važan predmet,
Koji će se pretresivat danas!

BORNEMISA.
Biti će bez dvojbe, pravo kažeš,
Jer inače vazda običava
Nam, kao prvim svojim savjetnikom,
Kraljica sve namjere odkrivat
I za dobar savjet nas upitat,
Sada pako, izim palatina,
Svrhu našeg današnjeg sastanka
Nitko ne zna — ne bi li se naša
Slutnja od prie skoro potvrdila!

TURZO. Neka! — ona će najbolje znati,
Šta i zašto tako radi, mi smo
Njene vjerne sluge, uviek spremni
Svršit volju te naše gospoje . . .
Istina je, kraljica je mlada
I živahna, al je mudra glava,
Ona znade, šta nama valjade.

BORNEMISA.
Tako uprav i ja mislim, brate,
Treba dakle da podupiremo
Njene dobre želje i namjere! —
Rok sastanka primiče se — ajdmo! —

TURZO. Ajdmo, ajdmo, da ne zakasnimo! (Otidu.)

PRIZOR TREĆI.

Dvorana u kraljevskom gradu Požunu.

KRALJICA unilazi sa DVORKINJOM.

KRALJICA. Prodji me se i takovih rieči! —
Ja da svučem ovo ruho crno,
Koje mojoj tuzi baš priliči,

Pa da sjajne haljine obučem,
Te u njima naše velikaše
Primim?! — ne, ne! to ne može biti! . . .

VORKINJA.

Zašt' ne — molim — ta vi ste kraljica,
Vami dakle i kraljevski znaci —
Osobito u prilici takvoj —
Dolikuju . . .

KRALJICA. Ja te molim, šuti!
Tako zboriš, kako stvar razumieš;
Ovo mi je ruho omiljelo,
Odkako mi umrie moj gospodar
Kralj Ljudevit. milo zlato moje,
I s njim na tom svietu sva utjeha . . . (Sama sa sobom.)
Znadem ja, što radim, a i zašto —
Ja ću u toj priprostoj odori,
Bez uresa svakog, osim mojih
Uzdisaja, bliedih lica, k tomu -
Ak' uztreba — još i gorkih suza,
Kano jadna udovica mlada,
Svoju svrhu prije dokučiti,
Nego li baš u odori zlatnoj,
Vedrim licem i s krunom na glavi. (Dvorkinji glasno.)
A ti sada idi, jer ja hoću
Da na samu koj čas budem, da se
Oporavim od žalosti težke,
I pripravim na doček gospode,
Koja će do mala amo doći,
Da se sa mnom o ozbiljnih stvarih,
Što se tiču dobra domovine,
Posvjetuju. —

VORKINJA (nakloni se duboko).

Idem, svietla kruno! (Ode.)

PRIZOR ČETVRTI.

KRALJICA sama.

KRALJICA. U zao čas me uda moja majka,
Da j' za koga, ne bih ni žalila,
Već za takvo nesmotreno momče,
Ko što bješe mladi kralj Ljudevit . . .
Istina, on bješe dobra srca
I dost' bistra obražena uma,
Al za mene sve to ne bi dosta,
Moja duša uviek nezasitna,
Moje srce, žarko ponosito,
Tražilo je, što u njega ne bi;
I tako sam venula uz njega,
Ko što vene u pustoši jadan
I osamljen bez rosice cvietak,
Jer on moje ponosite misli,
Moje želje, moje žarke težnje,
Nikad nije, biedan, dohitio.
Medju nami, jao, sporazumljenju —
Ovoj rajskoj rosi žednih duša —
Nikad ne bi ni traga ni glasa! . . . (Poslije dulje stanke, odvažno.)
Ja sam slaba i mladjahna žena,
Ali što se čvrste volje tiče,
Mogla bi se lako natjecati
Sa mnogimi junaci na glasu,
Jer što kanim, moram da izvedem! . . .
Evo i sad moja je namjera,
Da mom bratu, kog veoma štujem,
Koj je muž u pravom smislu rieči,
Njemu dakle da pribavim krunu
Ungarije, vidim, da je vriedan
I dostojan, nek mu dakle bude! —
On je mudar, lukav i odvažan,
On je, kada treba, blag i mio,
Strog, nesmiljen opet, kad uztreba,
On je, sve — nu sve u svoje vrieme;
U njega je kano iz mramora

Lice mirno, hladno i ozbiljno,
Uviek nekim oblakom zastrto,
Ćuti njeg've iza tog zastora
Ne prodiru, baš kao izpod leda,
Gdje ne vidiš vodu, kako teče,
Il' na vrhu gore, gdje ne slutiš,
Pod cjelinom da joj vatra bukti,
Svaka strast je obuzdana pomno,
Da ne izda svoga gospodara;
Takav mi je mili brat Ferdinand,
Takav treba svaki kralj da bude! . . .
Ali ja se bratu svom ne čudim,
Da je zbilja takav, kao što jeste,
Ta imo je dobre učitelje
U mladosti — pa je pravo tako!
Čovjek treba uviek da nastoji
Savršenim kakogod postati,
Ak' ne može to kao angjeo biti,
A to neka bude kano djavo . . . (Čuju se velikaši, kako idu.)
Što se pako tih Ugara tiče,
Da ih sklonim na to, što ja hoću,
Majstorije k tomu baš ne treba,
Ta prava sam sestra Ferdinanda
I kći kuće Habsburg, to je dosta! —

PRIZOR PETI.

KRALJICA sjedne. — Zatim unilaze: BATORI, TURZO, BORNEMISA i još nekoliko velikaša, a za njimi dvie dvorkinje kraljičine, koje iza kraljice stanu.

BATORI (svečano).

Svietla kruno, čestita gospojo!
Mi dodjosmo, evo, svi u skupu,
Što nas god u pratnji tvojoj ima,
Na tvoj poziv, da te upitamo,
Šta su tvoje želje i namjere,
Da se s tobom posavjetujemo,
I ako je — o čem ja ne dvojim —

Od koristi za dom i za vjeru,
Da spojivši želju tvoju s našom,
Nastojimo krepko, složnom silom,
Da što prije svrhu postignemo.

RALJICA (nakloni se — zatim umiljato).

Hvala vami, vriedni palatine,
I ostala vitežka gospodo,
Hvala vami, jerbo znadem dobro,
Da je to, što palatin izusti,
Odziv našlo i u vašem srcu.
Takve rieči jesu pravi melem
Mojoj toli izranjenoj duši.
Ja sam, evo, kraljica bez krune
I kraljevstva, težko meni jadnoj! . . .
Nemam nade u nikog na svietu
Osim sad u Boga velikoga,
Pa zatim i u vas, vjerni moji
Druzi u zlih i u dobrih časih! . . .
Lako je u sreći uztrajati
I o bielom danu sprovadjati
Druga svoga po livadi cvjetnoj,
Al je težko u biedi i nesreći,
I u crnoj noći, gdje i zadnja
Već pomrknu na vidiku zviezda,
Poć uz druga vjerno i ljubezno
Kroz šikare jazovitim putem,
S očevidnom svojom baš propašću;
To, to znači biti prijateljem! —
A to ste vi meni vazda bili,
Platio vam Bog i savjest vaša,
Ja — uboga kraljica ne mogu! (Stanka — obće ganuće.)
Vi ste do sad zaštitnici bili
Udovice vašeg mladog kralja,
Koj je za dom i za vjeru častnu
Na junačkom polju poginuo,
Vi ćete i dalje podupirat,
Što vam vaša kraljica predlaže,

Što na dobro svete vjere naše
I na korist domovine smjera! —

[illegible]RENEMISA (sav uzhićen).
Kano dosad — tako i odsele:
Vjeri, kralju, domovini vjeran,
Želi svak nas živjet i umrieti! —

SVI ([illegible] glasa i jednodušno).
Jest, jest tako! . . . to je želja naša!

KRALJICA (ganuto).
Sveta vatra, što vas uzpaljuje,
Divne rieči, što ih izustiste,
Mene tako dirnuše duboko,
Da govorit jedva dalje mogu,
Moram ipak odoljeti srcu,
Za vaš dobar savjet vas upitat,
Te tim svoju izvršiti dužnost.

TURZO. Svietla kruno, ogrijano sunce!
Sjajna sviezdo naše tavne noći,
Ti govori, mi ćemo te slušat.

KRALJICA. Ne ću ovdje izbrajati jade,
Što nam biesni Turci zadadoše,
Gazeć milu domovinu našu,
I pod jaram krvavi ju mećuć; —
To bi bilo povoj trgat s rana,
Kojih jošte preboljeli nismo,
Već ja hoću samo da vam kažem,
Što ćete i sami uvidjeti,
Da je naime u takovo doba,
Gdje, prieteći sigurnom propašću,
S nova uviek na nas navaljuju
Divlji, biesni iz iztoka vali,
Ruka žene odviše nejaka,
Te kormilom ne može upravljat;
Valovi su silni, slaba šajka,
A još k tomu nek je slaba ruka —
Sve će propast, sve će po zlu proći!
Tu je treba vješta kormanlije,

Koj će znati umom, čvrstom rukom
Iz propasti izbaviti šajku
I s pučine, premda oštećenu,
Ipak k luci žudjenoj dovesti.
Ja vam dakle, gospodo, predlažem:
Da se skoro, dok prekasno nije,
Sastanete, sabor da držite,
I po starom običaju vašem
U saboru kralja izberete.

BATORI. Meni se na ino baš ne može,
No divit se, o kraljice, tvojoj
Mudroj rieči i uza nju pristat . . .
Buduć dakle da se rieč povede
O tom, kralja da izaberemo
Na saboru, koji će se sazvat,
Ja doduše izpovjedit moram,
Da sposobnieg na tom svietu ne znam
Osim brata kraljice gospoje
Ferdinanda — komu i onako,
Ak' se hoće pravda podieliti,
Ponajprije ota čast pripada;
Jere neki ugovor obstoji,
U kojem se naročito veli:
Da — ako bi pleme Vladislava,
Ugarske i češke zemlje kralja,
Iz prejasne kuće jagelonske
Izumrlo — u slučaju tome
Kuća Habsburg nasljedstvo imade . . .
Kakva sreća bi to za nas bila,
Da se, držeć toga ugovora,
Brat kraljičin izabere kraljem . . . (Mala stanka. — Kraljica pozorno motri velikaše, u kojih opaža, da ih govor Batorijev onako dirnu, kao što to ona želi.)

BORNEMISA.
Da, da, to bi za nas bila sreća!

BATORI. (nastavlja svoj govor).
Izim toga ima još razloga
Drugih za taj izbor. — Ta mi znamo,
Koliko je domovina naša

Pretrpjela prilikom izborâ
Kralja svojih iz raznijeh kuća,
Stranom tudjih, a stranom domaćih!
Koliko je tudier teklo krvi
Dragocjene u domaćem ratu,
Gdje zaslieplјen strašću sin prot' otcu
Bjesnit stade i brat proti bratu . . .
Vjerujte mi, dobro bit ne može,
Dok se zlu tom kako ne doskoči!
Sad il' nikad prilika je tomu:
Ferdinanda izberimo kraljem,
Pa nasljedstvo možne kuće njeg've
Ustanov'mo, tim će se začepit
Za sad — ako Bog da — i za uviek
Izvor svakom ratu domaćemu;
A Ugarska procvast će na novo,
Oslanjajuć se na druge silne
U prijatnom savezu države
Pod upravom jedne možne kuće,
Bez uštrba ustava svojega.
Zato dakle — uvažavajući
Te razloge — ne ostaje drugi
Način, da se spasi i usreći
Dom naš mili, — već rečeni izbor . . . (Svečano prama velikašem.)
Ja se nadam, da u našem zboru
O toj stvari razne misli nema!

KRALJICA. (sama sa sobom).
Dobro pamti, što mu čovjek kaže,
Dobro pamti, a bolje izvodi! —

BORNEMISA.
Rieči našeg mudrog palatina
Nadju odziv i u naših grudih;
I mi jesmo jedne misli s njime.

SVI OSTALI (jednoglasno).
Jesmo, jesmo jedne misli s njime! . . .

KRALJICA. Kan' da me je ogrijalo sunce,
Tako mene ovaj znak vjernosti

I nagnuća kriepi, jerbo slutim,
Da ponešto barem i rad mene,
Koja sam vam jadna omiljela,
Ferdinanda, koj je sam po sebi
Vriedan toga, za kralja želite.
Nu ja ne ću da si brata hvalim,
Scienim ipak, ako sve promislim,
Da Ugarska toga žalit ne će,
Ako brata cara Karla Petog,
U kog carstvu sunce ne zahodi,
Izabere za svojega kralja.

NEKI VELIKAŠI (uzhićeno).
Živio nam kralj Ferdinand Prvi!

KRALJICA. Dobro, dobro, prijatelji moji . . .
Nu prie svega, ako li želimo
Dostić ovu ožudjenu svrhu
Treba da se svimi poslužimo
Sredstvi, koja k otom cilju vode. (Dvoranin unidje.)

DVORANIN. Török vitez, čestita kraljice,
Pita: smie l' pred tvoje lice doći.

BATORI. Török? . . . mora uprav da dolazi
Od Zapolje, jer je dosad s njime
Uviek bio . . .

KRALJICA. Čuti ćemo odmah! (Dvoraninu.)
Neka dodje, biti će mi drago! (Sama sa sobom.)
Moja slutnja meni sada kaže,
Da ću čuti neugodne viesti.

PRIZOR ŠESTI.

Prijašnji i TÖRÖK.

TÖRÖK (unidje, pa se pokloni duboko pred kraljicom).
Oprostit ćeš, kraljice čestita,
Što se smjelo evo usudjujem

U tom vieću, koje sada držiš
Sa svojimi tajnim' savjetnici,
Tebe smetat i uznemirivat;
Al' je predmet, koj hoću da tebi
Ja priobćim, od važnosti vele,
Te će moju izpričati smjelost.

KRALJICA. Meni jesu vjerni podložnici —
Bili oni, tko mu goder drago,
Ako samo s namjerom dolaze:
Obćoj stvari da koriste time,
Što će meni kazat — dobro došli,
A kamo li poznat vitez hrabar,
K tomu jošte plemić od starine,
Ko što ste vi, gospodine kneže! —
A sad kaž'te, što vas k nama vodi?

TÖRÖK. Mene vodi dužnost moja amo,
Ništa drugo, jerbo vidim, da ju
Oni, koje vjerno dosad svuda
Sliedih, tako, jao, ne izpunjuju,
Kao što treba.

KRALJICA. O nevjeri dakle
Tu se radi? . . . (Sama sa sobom.)
Evo slutnje moje! (Na glas.)
Nastavite sada, mili kneže!

TÖRÖK. Iz Budima grada ja dolazim,
Nu šta rekoh, ne iz Budim-grada,
Već iz pustih njeg'vih razvalina,
Kamo tada — pošto jurve krenu,
Pustošeći sela i gradove,
Car Suliman s vojskom svôm put doma —
Dodje Ivan Zapolja i s njime
Ban Frankopan, delija na glasu,
S vojskom blizu do trideset hiljad.
Tu je kratko vrieme konačio,
Pa je krenuo s vojskom svekolikom
Prama gradu Stolnom Biogradu,
Tamo hoće da sazove sabor,
Koj će njega kraljem izabrati.

KRALJICA (protrne, zatim kao začudjena).
Šta? — Zapolju kraljem Ungarije? . . . (Potiho.)
Ne bilo mu traga!

BATORI. Je l' moguće?

BORNEMISA. Ne, ne! ta to baš ne može biti!

TURZO (Töröku).
Ej moj kneže, ja vas liepo molim,
Vi takove ne zbijajte šale!

TÖRÖK. Nije meni sad do pustih šala
Stalo, il' do prievara kakovih,
Veće kano što sam vami kazo,
Tako jeste — imena mi Božjeg!
Ta to ćete skoro i od drugih
Isto tako čuti. Zato dodjoh —
Ostavivši onog, koj je mene
Sa izlikom svojijeh kreposti
Obsjenio, i kog do sad sliedih —
Dodjoh sada k tebi, o kraljice!
Da me medju svoje vjerne primiš! . . .
Ja ću tebe i tvo'e sveto prâvo
Kao vitez postojano branit
Do posljednje kapi krvi.

KRALJICA. Dobro,
Dobro dakle! a i ja vas rado
Primam u krug mojih vjernih, ali
Povjerenje moje cienit treba.

TÖRÖK. Tako meni Boga velikoga,
Ne ću junak vjere izgubiti,
Makar znao izgubiti glavu!

KRALJICA (poslije stanke).
Dakle to je taj Zapolja vjerni —
To je onaj, o kome se glasa:
Da mu glede vjernosti pram kralju
Para ne bi u toj cieloj zemlji?

BATORI. Evo kako se sad razrješuju
Zagonetke! — tko bi to mislio? —

Sada znamo, zašto ne mogaše
Taj Zapolja — jad ga zadesio! —
I Frankopan, koga svatko hvali,
Da je prvi junak od mejdana, —
Zašto oba doći ne mogahu
Sa svom vojskom na polje muhačko
Za vremena! — sada uzrok znamo! . . .
Ej nevjero, nigdje te ne bilo!

KRALJICA. I u mene sve to veća sumnja
Sad nastaje, da to nije bio
Baš čist poso!

BATORI. Eh, ta o tom nije
Sada više sumnje, svietla kruno,
To je varka očevidna bila. (Sam sa sobom.)
Tako 'e pravo, to mi je baš drago,
Na moj mlin mi slučaj tjera vodu!

BORNEMISA.
Al naprečac osudit nemojmo
Nikog; kaž'te nami, mili kneže,
Šta i kako bješe? —

TURZO. Jest, kažite,
Ali pravo, tako bili zdravo!

TÖRÖK. Kazat hoću, što i kol'ko znadem.
I ja b' reko: da je vojevoda
Htio, on bi bio mogo prije
Doć u pomoć na polje muhačko;
Al on ne htje toga učiniti,
Već ostade sa vojskom stojeći
Onkraj hladne vode Tise, jadan,
Pa kada je glase razumio,
Što se 'e zbilo na muhačkom polju,
Povuče se ća do Segedina,
Tamo silne šatore razape,
Pa ih tvrdim obkopom učvrsti,
A iza njih osta čekajući
Zalud Turke, žalostna mu majka! . . .

BATORI. Evo dakle — a što ćete više?

KRALJICA. Sumnje dakle o tomu izdajstvu
Dvostrukomu sada više nema.
Treba da se i mi pobrinemo,
Kako ćemo tom zlu na put stati.

BATORI. Sada najprie nastojat moramo,
Da namjere naše izvedemo
O kojim' se prije rieč povede . . . (Prama Töröku.)
Mi hoćemo naime da kraljice
Naše brata, sjajnog Ferdinanda,
Izberemo za našega kralja.

KRALJICA. Treba u tom pomno i odvažno
Radit, i sve prije razmisliti.

BATORI. Ja ću odmah razposlat telale
Po svoj zemlji, te sazvati sabor
Baš ovamo. A vi častni druzi,
Bilo riečju, bilo perom, treba
O predmetu tome, kako valja,
Svu rodbinu, prijatelje vaše
Da za vrieme dobro uputite,
Od Zapolje svakog odvratite
Pritegnuvši ga k nam . . .

KRALJICA. Ako l' novac'
U tu svrhu komugod uztreba,
A to vami, Turzo, neka kaže,
Dajte mu ih iz blagajne moje.

TURZO. Hoću! —

KRALJICA. Sada pako, vjerni moji,
S Bogom, hvala vami na savjetu,
I na vašoj izkazanoj vjeri.
Sada idem, da mom bratu pišem,
Da mu javim, što je, kako li je,
Pa da znade, što je želja naša,
I da joj se ne protivi. — S Bogom! (Nakloni se, pa odlazi polagano sa svojimi dvorkinjami.)

SVI VELIKAŠI.

Da Bog živi mnogo godin dana
Našu milu kraljicu gospoju!

PRIZOR SEDMI.

Prijašnji bez KRALJICE i DVORKINJE.

BATORI. Sad, gospodo, na svoj poso svaki!
Doma našeg dobro to zahtieva,
Da se svojski, ne štedeći truda
Ni troškova, zauzmemo za to,
Što dokučit svakako želimo,
Jer ak' toga sad ne učinimo,
Naši će nas dušmani preteći.

TURZO. Žalibože, da se zvati mora
Dušmanom i onaj, kog odgoji
Jedna sveta vjera, jedna majka
Domovina!

BATORI. Žalibože, da je
Tako sada, te izim Turaka
Još domaćeg ima dušmanina; —
Al šta ćemo . . . pa baš zato treba
Bdjet i radit! — hajdmo na svoj poso!

BORNEMISA (ponosito).

Čim se o tom radi, kako da se
Domovine dobro unapriedi,
Svaki pravi Ugrin na svom mjestu
Stoji znajuć, što činit imade . . .
Ne treba ga opominjat na to! (Odlaze svi lagano na jednu stranu.)

BATORI (malko postoji — porugljivo).

Ta dvojica: Bornemisa, Turzo
Uprav mi se čine kao da amo
Ne spadaju, jedan kao i drugi
Ravnodušan odviš — što ne valja!
Ta duše mi, ne znam, kako može

Čovjek tako dugo bit u dvoru,
Pa svu ipak narav prvobitnu
Sačuvati, to mi je za čudo! (Ode.)

PRIZOR OSMI.

Kraljičina soba. — U večernje doba.

KRALJICA (sama).

U naravi ima vječni zakon,
Po kojemu jači slabijega
Pod vlast svoju meće, bilo to sad
Il tjelesnom ili umnom moću —
To 'e svejedno, jer je uspjeh isti.
Gdje se pako um sa moću slaže,
Ondje mora, hoćeš ili ne ćeš,
Da protivnik skuči bezuvjetno
Vrat oholi pod jačega jaram . . .
Pisala sam jurve bratu mome,
Da mi dodje s silnom vojskom amo,
Da pokori ove buntovnike,
Koji gazeć zakone i prava
Sad oholo glave svoje dižu
Ali neka dobro paze, jadni,
Da se ne bi glavâ nanosili,
Neka paze, jer bilo kak' bilo,
To, što hoću — ja postići moram,
Ono pako, što me na mom putu
Smjelo smeta, ja pogazit znadem! . . . (Stanka — zamisli se — zatim nastavi.)
Samo jednog u cieloj se družbi
Tog Zapolje ipak nešto bojim,
I to je taj slavni ban Frankopan,
Koga hvali malo i veliko,
I to s punim žalibože pravom,
Jer je čovjek vrlo bistre glave,
Ponosita srca, ravnodušan,
K tomu jošte junak glasoviti,
U kojega sama desna ruka

Važe deset najboljih junaka . . .
On jedini dakle meni smeta
Na mom putu — Frankopan jedini! . . .
Al' se ipak neka mene čuva
Taj oholi sin planine kršne,
Jer i lava, silnog kralja zvierî,
Mnokrat satre opasav ga zmija.
Za sad mi je najbolje orudje
K mojoj veloj svrsi knez Batori;
Lukava je taj palatin lija,
Znade dobro vijugati repom,
Al on više svrhe ne poznade,
Osim novca i koristi svoje;
To je stožer, oko kog se vrte
Sve njegove na tom svietu želje!
On je podal, al orudje dobro . . .
I ne treba da što drugo bude! —
K tomu sam ga pritegnula k sebi
Baš dvostrukom svezom, prvo novcem,
Drugo strahom, jer on znade dobro,
Da je meni o njemu poznato,
Kako 'e poslie bitke kod Muhača,
Bježeć s banom Batjanijem Franom
Pram Baboči bez svakog obzira,
Kanonike — štono su s Pečuha
Sa crkvenim blagom pobjegnuli —
Sustavio, grdno oplienio.
Jeste, jeste, on je podal čovjek,
On za obraz ne zna i poštenje,
Za novce je sve učinit kadar,
Podaj mu ih, koliko poželi,
Pa će prodat sebe i drugoga.
Al' i takvih mora bit na svietu,
Da se njimi — bilo kano rukom
Il' orudjem — dobra pamet služi! . . .
Ta rdja se rado za nož hvata.

DVORANIN (unidje).

Knez Batori moli —

ALJICA (rieč mu presieče).

Nek unidje! . . . (Sama sa sobom.)
Kad o vuku, al eto ti vuka! — (Dvoranin ode.)

PRIZOR DEVETI.

Prijašnji i BATORI.

TORI (stupi u sobu — naklonivši se duboko).

Svietla kruno, ja sam evo došo,
Da ti javim, kako sam jur tvoje
Sve potanko izpunio želje.

RALJICA. Jeste dakle jur sazvali sabor?

BATORI. Jesam. — Zatim razposlo sam mnoge
Ljude, i to sasvim pouzdane,
Providjene novcem, obećanjem —
Ovim liepkom ljudskim —

RALJICA (sama sa sobom porugljivo).

Čista dušo! . . .

BATORI. Poslo sam ih na sve strane, da nam,
Što 'e moguće, više prijatelja
Pribaviti rade. —

RALJICA. Rieč i zlato,
To je slaba, moj Batore, sveza,
I priliči piršećem barjaku,
Jer čim jači s druge strane u njeg'
Vjetar dune, eno ti ga tamo:
Ako čvršće nij' na zemlji sveze,
Nego l' novac ili obećanja,
A to bi za stalno bolje bilo,
Da je ljubav ili prijateljstvo —
Ove zviezde prostora nebeskih,
Kad ih sunce »vjernost« obasjava —
Bog zadržo kod sebe sasvime,
Ta bez njih bi barem sviet taj bio —
Što sad nije — savršeni pakô.

BATORI. Istina je, o mudra kraljice,
Al šta ćemo, kad su takvi ljudi!

KRALJICA (porugljivo).
Jest, šta ćemo, kad su žal'bog takvi! —

BATORI (nastavivši).
U Hrvatsku poslo sam takodjer
Môg Kečkeša, pouzdano momče,
O kom znadeš, kruno, kako uteče
Iz Marota; — njega imenovah
Kapetanom grada Varaždina.
On će tamo iza ledjâ kneza
Frankopana, koj je sad na vojsci,
Sakupiti za nas prijatelje.
Najposlie sam i Batjana bana
I ostalu gospodu hrvatsku —
Što ne trpe kneza Frankopana —
Pozvo, da se, kako valja, brinu
Za stvar našu. —

KRALJICA. Vidim evo, kneže,
Da ste čovjek, u kog se je moći
Pouzdati sasvim; al' će zato,
Kad svršimo tu zadaću našu,
Vela biti vaših trudâ plata!

BATORI. Ja ne tražim ništa, samo neka
Tvoja mi je milost, o kraljice,
Kao što dosad, sklona.

KRALJICA (s lukavim posmiehom). To će biti!

DVORANIN (unilazi).
Svietla kruno, došo je poslanik
Nadvojvode Ferdinanda s Beča
Sa tajnimi pismi. —

KRALJICA. Nek me čeka
U dvorani, ja ću odmah doći. (Dvoranin odlazi.)
A vi treba i nadalje tako
Da radite, — žao vam biti ne će! —

Jer u kol'ko kraljica Marija
Vam primjerno sve zasluge vaše
Sad nagradit kadra nije, hoće
To učinit brat moj, kralj Ferdinand. (Ode.)

PRIZOR DESETI.

\TORI sam.

Vidjet ćemo, kakova će biti
Plaća truda moga! — Istina je,
Žena ova, što jedanput reče,
Ono više nikad ne poreče;
Baš ju zato štujem — u koliko
Izim sebe koga štovat mogu!
Valjda s toga, što se s njome slažem
U mnogima stvar'ma? — nij' doduše —
Veće nešto jeste u te žene,
Šta proučit meni nij' moguće,
I što svakog, čim ga k njoj privuče,
Čini robom njene čvrste volje . . .
Ja bih reko, da je u nje neko
Izvanredno — divlje veličanstvo,
Koje čuvstvo ublažavajuće
I prijazno baš sasvim odbija,
Ali ipak čovjeka omami
Tako, da ju sliepo sliedit mora
Jest, Boga mi, čudnovata žena! . . .
Sada joj je čelo vedro i lice,
Medna riečca, mokre trepavice,
Sad joj opet s oč'ju munja sine,
A s nje ustâ bije mraz ledeni! . . .
Ali šta ću više mudrovati
O njoj! — drugo mene sad zanima,
Što mi je vrh svega milo i drago,
To je: da se osvetiti mogu
Tom Zapolji i tom Frankopanu,
Što ih nikad žive trpio nisam;
Prvog radi sreće i bogatstva,
Čega odviš ima, a drugoga

Radi silnog njegovog junačtva,
Što se svuda slavi i što svaki —
Bio dušman njegov — priznat mora.
Zato evo mrzim tu dvojicu. (Strastno i gnjevno.)
E da Bog da, i trag im se utro! . . .
Zapoljane, nosio ti krunu
U zemljici bez jarkoga sunca,
A ti, silni bane Frankopane,
S dvora bolan i okovan gledo,
Gdje ti drugi dobra konja jaši,
Konja jaši, a tvû paše sablju,
Sva ostala pako družba vaša
Što vas prati, jadom usahnula
U tamnici, a u mojoj ruci! . . . (Ode.)

ČIN DRUGI.

PRIZOR PRVI.

Prednja soba u stanu Frankopanovu u Stolnom Biogradu.

BAKIĆ i BANOVIĆ.

BAKIĆ (stoji kod otvorena prozora, pa gleda, kako sunce zahodi, dočim u sobi iza stola Banović sjedi, pa pije).

K zapadu gle, kako hrli sunce,
Baš ko da je putem zakasnilo,
Po vedrome nebu bez odmora
Od iztoka do zapada brodeć,
Pa sad hiti, što najbolje može,
Pram zapadu — tamo da utone . . .
Valjda su mu, što sad tako hrli,
Uzput neki jadi dodijali?
Morda se je odviš nagledalo
Ljudskih suza i težkih nevolja,
Što poliežu s krvavih bojeva
Dva'u takmaca: krsta i mjeseca,
I njihova na grobnice carstva;
Pa sad ide, više da ne vidi,
Ide, žarkim licem da pregori
Za ko'e vrieme barem to, što vidi . . .

BANOVIC. Id', Boga ti, mili pobratime,
Zar si opet stao mudrovati?
Šta je tamo suncu do tog stalo,
Da l' se smiju ili plaču ljudi,
Za taj poso odviš je daleko;

Sunce nama svieti, pa nas grije,
To je dosta, a kad baš zahodi,
Nek zahodi, kako mu je drago,
Sutra opet s nova svanut mora . . .
Sjedni amo, pusti sanjarije,
Uzmi čašu, hajde da kucnemo:
Neka žive — a na mnoga ljeta —
Naš vojvoda, slavni knez Frankopan!

BAKIC (prene se radostno, priskoči i uzme čašu).
Komu slična u četiri zemlje
Druga nema — da ga Bog poživi! (Piju.)

BANOVIC. Je li brate, takovog sokola
Hrvatica još rodila nije?
Težko zemlji, kud on s vojskom prodje!
Bio sam ti s njime više puta,
Gdje prah gori pred oči junačke
I gdje glave mrtve polijeću,
Al takovih oč'ju gvozdenijeh
Još ne vidjeh u nijednog momka.
Ta koliko puta on sa svojom
Četom malom, ali ognjevitom,
Bez podpore, bez pomoći druge,
Uzbi ljute na krajini Turke,
Te sačuva time dom svoj mili.

BAKIĆ. Tako jeste, osobito pako
Spominje se pobjeda njegova,
Kû održa nad biesnimi Turci
Kod glavnoga Bosne grada Jajca . . .
Jest, Boga mi, junak izabrani,
Hrvatsku je zemlju proslavio,
I Turcima mnogo jada dao,
U glavu im maglu utjerao;
Al mu za tâ njegova junačtva
Kralj Ljudevit, ko što je poznato,
Liepo ime poda, čim ga nazva:
Braniteljem ciele Ilirije.

BANOVIĆ. To i bješe, jerbo sve junake,
Što ih ima ta hrvatska zemlja,

On preteče sa svojim junačtvom,
I na sablji i na koplju vitu,
I na puški i na buzdovanu,
I na šaci i na dobru konju . . .
Jest, Boga mi, junak od junakâ.

BAKIĆ. Al on nije samo na mejdanu
Junak, već ga rese i ostale
Sve kreposti, jer je valjan čovjek.
Prijatelja boljeg od njeg nema,
Jer kog jednom on zaljubi, tom će
Vjeran ostat i do svoje smrti.

BANOVIĆ. U njega je plemenita duša.

BAKIĆ. Znam, da čestit kralj naš Ivan nema
Vjernjeg u svom družtvu prijatelja
Do njeg, al ga zato štuje i ljubi,
Svejednako kô oko u glavi.

BANOVIĆ. Ima zašto! — ta da kneza nije,
Ne znam, bi l' se mogo kralj Zapolja
Nadat, da će njemu sve namjere
Poć za rukom, kano što je sada
Sva prilika.

BAKIĆ. I ja tako mislim,
Al se opet s druge strane bojim,
Da će prije doć do okršaja
Izmedj nas i princa Ferdinanda,
Koj nikako ustupiti ne će
Svoje pravo drugom —

BANOVIĆ. Al će morat!
Ak' ne dobrim, a to zlim svakako,
Gdje su takvi uz čovjeka druzi,
Ko što je naš slavni knez Frankopan,
Tamo ti se dugo baš ne pita:
Tko imade kakvo tobož pravo,
Veće sablja u desnici hrabroj
Stvar rješava. . . Bolja su vremena
Tada bila, kada su se carstva

Dielila na sablje, nego sada,
Gdje se diele uslied kojekakvih
Spletki, varki ili ugovora;
Tko je bio najslavniji junak,
On je bio prvi vojevoda,
Njega svaki rado za svog prizna
Gospodara — i tako bi pravo!

BAKIĆ. Ljudi o tom sada drugčie misle.

BANOVIĆ. Misle drugčie, al' ostaju zato:
Čast i hrabrost — uvjeti junačtva —
Vazda isti.

PRIZOR DRUGI.

Prijašnji i JURIŠIĆ.

JURIŠIĆ (stupivši u sobu).
Božja pomoć, braćo!

BAKIĆ. Dobra kob ti, brate Jurišiću! (Rukuju se redom.)

BANOVIĆ. Da si zdravo! Šta nam dobra nosiš?

JURIŠIĆ. Tražim evo kneza Frankopana,
Njemu nosim knjige znamenite,
Što ih donie iz Hrvatske naše,
A iz Zagreb-grada listonoša. (Važno.)
Mora da je nešto vrlo silno.
Kažite mi, gdje ću kneza naći?

BAKIĆ. Otišo je prie zahoda sunca,
Sam samcati, bez ikakva druga,
Do svojega težka šestopera,
Da obidje sve šatore naše,
Što su izvan grada razapeti,
Da posjeti pod njima vojnike
I prozbori koju riečcu s njimi,
Poslie pako, da koj sat provodi
Pod vedrijem nebom i na sámu.

JOVIĆ. On to vazda činit običava,
Kada hoće da u važnoj stvari
Šta odluči.

BAKIC. Ja ne dvojim o tom,
Da ga i sad vodi ta namjera.
Jerbo sutra će se, kako znate,
Na Ivana našeg kralja poziv
Produžiti sabor, te će viećat
O tom, kako da se dom naš lieči
Od tolikih rana, što zadobi;
Zatim kako da se Ferdinandu
I njegovim težnjam na put stane.
Pa je zato otišo Frankopan,
Da najprije sam razmisli dobro,
Šta je treba u taj čas odlučit.

FRIŠIĆ. To će biti! — A sad ću ga tražit
Makar do po noći, nać ga moram,
Da mu predam ote silne knjige. (Hoće da ide.)

JOVIĆ. Ja ću s tobom, a ti, moj Bakiću,
Možeš opet, dok se povratimo,
Po starome tvome običaju
Il na javi ili u snu sanjat,
O čemu ti drago. — S Bogom! (Odlaze obojica.)

BAKIC. S Bogom!

PRIZOR TREĆI.

BAKIĆ sam.

BAKIĆ. Istina je, moja miso rado
Sadašnjosti pusti stan ostavlja,
Pa il' natrag ili napried leti,
Al ju prati na svakoju stranu
Ljubav k milom zavičaju mome. —
Prošlih često sjećam se vremena,
Što ih narod moj uz javor-gusle

Pjeva, slaveć djela svo'ih junaka
Na oružju sretnih, kad li tako
Sve spomenem, što je negda slavno
U narodu hrvatskomu bilo,
Tad preskočim žalostnu sadašnjost,
Gdje na cielom obzorju hrvatskom
Samo jedna kroz noć sjaje zviezda,
I to jeste naš Frankopan slavni,
Težim napried, pa iza zastora,
Koj budućnost roda krije, hoću
Da povirim, ne bi l' tamo našo
Nade bolje i junaka sličnih,
I tad mi se čini, kô da vidim
Udes roda mog u crnoj knjizi,
A u doba crno, knjiga jeste
Crnom posve bulom zabulana,
I krvavim slov'ma napisana;
Pročitam ju, gorke suze ronim,
Vidim, nema nade ni spasenja!
Kad al' eto, na svršetku spazim
Zlatne rieči: bolji viek će svanut
Rodu tome, kad se jednom složi
I tudjinstva jaram složno otrese,
Uz to mi se čini ko da čujem,
Kako prvi tad zapoju pietli
Složnim glasom prije zore biele,
Zatim ko da na obzorju vidim,
Kak' danica na iztok izidje,
Prehodnica vedro nebo prodje,
Pa nad cielim rodom se nadvodi,
I tad momu nesretnomu rodu
Dan osvane i sunce ograne . . . (**Stanka — oduševljeno.**)
Bit će tako! slutnja me ne vara,
Premda pravo kazat ne znam — **kada!**
Ali neka! — ta i to me tješi,
Kad pomislim: ne će viek tudjinu
Robovati taj moj narod, no će
I svoj biti, kada vrieme dodje,
Uzkrsnut će tada svi junaci

Roda našeg iz grobova svojih,
Hrabreć divno unučad si na boj
Ne za drugog, ko što prije bješe,
Već za dom svoj i slobodu svetu. (Nešto se zamisli — zatim skoči.)
Ali šta će to reć'? — jur je kasno
Doba noći, a ni kneza nema,
Niti onih, što su za njim pošli!
Moram i ja poć', da vidim, šta je. (Ode.)

PRIZOR ČETVRTI.

Lug nedaleko od Stolnog Biograda. — Jesensko doba. — Noć.

PEKRI sam.

PEKRI. Tu 'e ročište, al' nikoga nema . . .
Čini mi se, prerano sam došo,
Ništa zato, pa ću malko čekat,
Dok mi dodje tajni glasonoša
Nadvornika kneza Batorija,
Donoseći naputak mi daljni,
Šta i kako postupati treba
Proti tomu tužnom nadri-kralju
Zapoljanu i njeg'vom ortaku
Frankopanu, da ga Bog ubije! —
Dakle zato nas toliko ode
Iz Hrvatske za njegovim stiegom,
Da nas vodi — ne u pomoć kralju
Ljudevitu, na muhačko polje —
Već ovamo u Biograd Stolni,
Da Zapolju proglasimo kraljem?
Ali čekaj, ti medjede gorski,
Frankopane, još za koje vrieme,
Skovat će se i za te sjekira! (Ovija se kabanicom.)
Studeno je, hladan vjetar vije,
Pa jesensko lišće svud raznosi. . .
Baš takav će iznenada dunut
Vjetar, pa će krunu tvoju odniet,

Oj Zapoljo, moj čestiti kralju!
Pa kad opet ovaj lug urodi
Sitnim listom i zelenom travom,
Ti bez krune i kraljevstva bit ćeš,
I bez svakog dobra prijatelja,
Pa ćeš ili u tamnici čamit,
Il se tući kô tucak po svietu
Od nemila hodeć do nedraga...
E da Bog dâ, jedno ili drugo! (Čuje se netko, gdje dolazi.)
Šta to čujem? — netko baš dohodi...
Bit će valjda tajni glasonoša...
Al sve jedno, bio tko mu drago,
Viek je dobro na oprezu biti,
Ako l' je on — dobro! — ako l' nije,
A to je još bolje, bar me nitko
Tu ne vidi — sumnje dakle nema. (Povuče se natrag i sakrije se iza grma.)

PRIZOR PETI.

FRANKOPAN dolazi zamišljen s druge strane luga s buzdovanom u ruci; poluglasno za sebe.

Tako jeste, to će bit najbolje!
Time ćemo najprie dodijati
Dušmaninu našem Ferdinandu,
Koj inače dangubiti ne će,
Već će gledat na svakoju stranu
Da ugarsko kraljevstvo dobije. (Glasnije.)
Zato treba, ak' hoćemo da ga
Želja za tim mine, njemu ćordom
Put presjeći — ali to čim prije!
Ja se Niemca toga baš ne bojim,
No se bojim od zla domaćega,
Od razdora krvi medjusobne
I izdajstva u nas —

PEKRI (iza grma, pomami se i poviče).

Ha, šta reče? —

FRANKOPAN.

Tko to iza grma sad poviče?
Hajd da vidim, kakva 'e kukavica!

PRIZOR ŠESTI.

Prijašnji i PEKRI.

PEKRI (stupi iza grma i pred Frankopana, srdito).

Ja sam! — plemić Pekri, treba, grofe,
Jeziku svom popritegnut uzde!

FRANKOPAN (porugljivo).

Vi ste, Pekri? žao mi je na vas,
Al što rekoh, oporeći ne ću,
Jer da niste, što bit ne želite,
I da vam je posve čista savjest,
Vi se ne bi našli iza grma,
Kad prolazi putem koji junak,
Veće bi ga prosto susretali,
I božju mu pomoć nazivali,
Ali tako — bogme, jeste —

PEKRI (upane mu u riječ). Šta sam,

To ćeš odmah vidjet, i onako
Sablja mi se sama vadi na te! (Povuče sablju — nasrne na Frankopana i hoće da ga udari o glavu sabljom, ali mu ju u taj par Frankopan svojim buzdovanom izbije iz ruku.)

FRANKOPAN.

Id' odatle, zadrta delijo!
Ti ne vadi sablje na junake,
Već je vadi, sebi na sramotu,
Na prestare hrome babetine!
Odlazi mi odmah izpred oč'ju,
Dok se, čo'eče, ne razljutim na te!

PEKRI (razjaren od jada i sramote).

Idem, kneže, ali pamti dobro:
Ja ću ti se ljuto osvetiti
I odužit duga — vjeruj! (Digne sablju, zagrozi se i ode lagano.)

FRANKOPAN (glasno i porugljivo).

Odlaz'! —
Ak' nêš da te kucnem buzdovanom
U obličje, da ti oči skoče! (Još glasnije za Pekrijem, koji odlazi u lug.)
A šta veliš, da ćeš se odužit
Duga, ti to drugčie kadar nisi,
Već izdajstvom — ali pazi dobro,
Da te plaća jadne izdajice
Ne dopane i od moje strane!

PRIZOR SEDMI.

Prijašnji, JURIŠIĆ i BANOVIC.

BANOVIĆ (još iza luga).

Čujem njegov glas, i čini mi se
Kano da je s nekim ugustio
I uljego baš u krupne rieči.

JURIŠIĆ (isto tako još iza luga).

I oružja zvek, ak' se ne varam,
Začuh malo prije — ajdmo žurno! (Stupi na vidjelo sa Banovićem i čim opazi Frankopana, poviče.)
Ah, evo ga — zdravo, mili kneže!

FRANKOPAN.

Zdravo! . . . Šta ste došli u potjeru
Za mnom? — šta je?

BANOVIC.

Tražimo vas svuda,
Dok napokon u lug ne dodjosmo
I tu čusmo vašu rieč, moj kneže.

JURIŠIĆ. Pa ovamo brzo potrčasmo,
Bojeći se, da nij' iz zasjede
Tkogod na vas udario. . .

FRANKOPAN.

Znajte,
Dok je u mene perni moj buzdovan,
Ja se nikad zasjeda ne bojim,
Istina je, neka iza grma

Malo prije zmija se dovuče,
Pa je htjela da me baš ujede,
Al ja sam joj mojim šestoperom
Zub otrovni izbio, te jur ode —
Kao što i dodje — u grm šičuć . . .
A sad kaž'te, što vas amo vodi?

JURIŠIĆ. Donosim vam evo ove knjige,
Što dodjoše iz Hrvatske na vas. (Preda mu knjige.)

RANKOPAN.
Tko ih posla?

JURISIC. Knjigonoša veli:
Da ih šalje vaš prijatelj mili,
Biskup Simo iz Zagreba grada.

RANKOPAN.
Ha, moj Simo! — nimalo ne dvojim,
Da će biti znamenite viesti.
Šteta, što se sakri za oblake
Mjesec, mogo bih pročitat sada,
Šta mi piše pobratim moj mili,
Ali buduć da to tmina brani,
Hajdmo kući, da ih pročitamo,
Da vidimo, što je u novinah. (Odlazeći.)
Bit će — slutim — nešto, što će moju
Potvrditi odluku svakako. (Odu sva trojica.)

PRIZOR OSMI.

EKRI i tajni GLASONOŠA Batorijev. Dolaze s druge strane luga

PEKRI. Sreća božja, što si ovim putem
Došo, a ne onim, i što sam se
Uprav na te prije namjerio,
Jer ni'e dugo, što je ovud prošo
Knez Frankopan sa svojimi ljudmi. . .
Naopako, da te je nesreća
Naniela na njega!

GLASONOŠA. Bož' sačuvaj!
Ta dosta sam iz Požuna amo
Pretrpio kojekakvih jada,
Pa baš ne bih rado, da me i ta
Neprilika snadje.

PEKRI. Idi dakle!
Poso naš je jurve svršen sada.
Kaži knezu — nadvorniku našem:
Da će biti sve, ko što on želi.
Ja ću gledat novcem, obećanjem,
Da što više naših velikaša
Odmamim na stranu Ferdinanda,
Pa kad bude baš prilike tomu,
Nać ćemo se tamo, ako Bog da!

GLASONOŠA.
Dobro dakle, a ja sad odlazim,
Ili bolje, bježim, jer poda mnom,
Čini mi se, ko da zemlja gori,
Nešto zlo mi lievo uho poje,
A k tomu me oko vrata svrbi . . .
Vrag ne spava! — Bože, prosti griehe!
Ta mogo bi čovjek kô uhoda
Ovdje baš zlo proći, te se naći
Iznenada na tankih vješalih,
A vješala bogme nisu šala! (Ode žurno na jednu stranu, a Pekri na drugu.)

PRIZOR DEVETI.

Soba u gradu Stolnom Biogradu.

ZAPOLJA sam.
Kocka pade, i evo me sada
Smjelim skokom preko Rubikona.
Samo napried mogu sad još poći,
Natrag više nikad — prekasno je.
Neka dakle bude, što bit ima! (Zamišljen prošeta se nekoliko puta.)
Soko mrzi polja i nizine,

Hoće mu se visoke litice,
Vrh timora da si gniezdo vije;
Pa budući da mi iznenada
Jur prijazan udes krunu poda,
Gledat hoću da si ju održim;
Mislim, da se meni baš pristoji
Kô i Niemcu, ako ne još bolje,
Da, svakako bolje! — jerbo ćutim,
Da j' u mene baš iskrena volja
Biednoj zemlji u pomoć priteći,
Jer boluje i liečnika treba.
Neka dakle plitko svoje pravo
Taj Ferdinand brani, kako znade,
A ja hoću moju dobru sreću
I namjeru, pa ćemo tad vidjet,
Kud potegne — gore ili dolje.

ƆRANIN (unidje i nakloni se duboko).
Sva gospoda već su sakupljena,
I čekaju tebe, svietla kruno!

.POLJA. Idem dakle u krug mojih vjernih,
Što su se na sabor sakupili. (Ode — a za njim i dvoranin.)

PRIZOR DESETI.

ʟiepo urešena velika dvorana saborska u Stolnom Biogradu.

.TIL, zatim JURIŠIĆ ZADRANIN, PEKRI, BAKIĆ, BANOVIĆ, ı njim unilaze još drugi velikaši i plemići. Njim je na čelu ʟNKOPAN i TAHI. Svi stoje i KRALJA izgledaju, koji za malo i dodje.

JEDNI. Živio nam mnogo godin dana!

DRUGI. Čestit bio, mili kralju!

OLJA (mahne svim prijazno rukom).
Hvala!
Hvala vami, da ste mi svi zdravo! (Sjedne na uzvišeno mjesto.)
Uzrok, što vas pozvah na taj sabor,

Moć će svaki lasno pogoditi,
Obazrev se u toj tužnoj zemlji,
Koja sad je od sto ranâ bolna.
Hoću dakle, da vas sad upitam,
Vas — koji ste otci domovine,
I bez kojih po zakonu našem
I prestarom slavnom običaju
Kralj ne može ništa da odluči —
Vas upitat hoću, kako ćemo
Ovit barem rane domovini,
Kad je za sad sasvim izliečiti
Ne možemo?

FRANKOPAN. Moj čestiti kralju!
Prije neg li i pomisli itko
Na što drugo, treba očistiti
Domovinu od neprijateljâ.
Istinabog, Turčin ode kući,
Ali ima jošte dost' dušmanâ
Izvan doma, a baš i u domu,
Koji oholo glave svoje dižu,
Njima treba slomiti rogove,
Prije, bogme, mira biti ne će.

ZAPOLJA. Kažite nam, kneže, šta mislite?

FRANKOPAN.
Ja ne mislim mnogo, gdje dokazâ,
Svietla kruno, u ruci imadem.

STATIL. Šta, dokazâ? . . . nam ih priobćite,
Da vidimo, da se uvjerimo!
Ja baš ne ću, Bog mi ne sudio!
Nikom rado učiniti krivo;
Nu ja imam oči za gledanje,
Te bih rado da se osvjedočim,
Da ne držim crno za bijelo.

FRANKOPAN (vatreno).
Niste li se dost' osvjedočili
O izdajstvu, u novije vrieme,
Odkako se Török iznevjeri,

I još neki njemu slični druzi,
Kojih primjer, ako se ne varam,
Sliedit će i drugi, — što za sada
U našemu krugu još borave. (Pogleda strogo Pekrija, koji se je sav prepao — sam sa sobom.)
Evo primjer savjesti nečiste,
Utresa se kao prut na vodi. (Svi se ostali uznemire.)

TAHI. Šta to reče? u našemu krugu?

JURIŠIĆ. Gdje je? tko je? da ga raznesemo
Ovi čas na sablje! —

:APOLJA. Mir, gospodo! —
Tu je sveto mjesto, tu se krvca
Ne prolieva!

:ANKOPAN (svedj sa strane gledajući Pekrija, koji još sav dršće sam sa sobom).
Evo kukavice!
Žao mi ga je . . . (Glasno.)
Neka, doć će vrieme
Osvete na skoro, kako mislim,
Stvar će dotle još bolje dozreti,
Krivnja njeg'va i njeg'vih drugova
Još jasnija biti — dotle hoću
I ja da ga štedim, pa da cielu
Kletu družbu naših protivnika,
Najprie stranih, a tada domaćih,
Tim sigurnie redom smrvit mogu.

:APOLJA. Prije ipak, nego li se krivnja
Kom naprti, dokazat ju treba!

:ANKOPAN.
Ak' želite još boljih dokaza —
Evo vam ih. (Pokaže knjigu, koju je od biskupa Sime Erdödija dobio.)
Pa me poslušajte!
Jučer meni ova knjiga dodje
Iz Hrvatske, a iz dobre ruke,
Gdje se redom napominju pisma

Koja princip Ferdinand razpisa
Na sve strane, a na svoje ljude,
Ne bi l' kako za rukom mu pošlo
Postat kraljem naše liepe zemlje.
Tako pisa Batjaniju banu,
I još drugoj gospodi hrvatskoj,
Pa ih moli, da ga podupiru
U namjeri, tebe pako, kralju
Naš čestiti, koga izabrasmo
I krunismo po navadi staroj,
Tebe zove svud taj Niemac javno
Varalicom, koji se narinu
Svim za kralja.

TAHI. To 'e uvreda, kojoj
Para nema!

JURIŠIĆ. Na to bi trebalo
Odgovorit sa sabljom u ruci!

BANOVIĆ. Pravo imaš, Jurišiću, na to
Treba da se sabljom odgovori!
Neka znadu dušmani na skoro,
Gdje strah leži, kakva l' mu je mati.

ZAPOLJA (prijazno).
Ja vas molim, strastni bit nemojte,
Veće mirno kneza saslušajte,
Dok ne svrši, i tad savjetujte
Hladnom krvlju, a ne burnom strašću . . .
A vi, kneže, molim, nastavite.

FRANKOPAN.
Nemam više mnogo da pridodam,
Osim to, što prije rekoh, i što
Opetujem evo sada: treba
Izkorienit zlo to u početku.

TAHI. Dobro reče, kneže, treba zlo to
Izkorienit odmah u početku,
Da se dalje kako ne razplodi . . .
Gdje izdajstvo, plod nesloge, niče,
Tam' sve dobro bježi, tamo stenje

Zlo pod gorim, a i dobro pod zlim . . .
Jao zemlji, gdje se god udomi,
Tam' na skoro, o tom ni ne dvojte,
Vrag djavolu dodje u svatove,
Tamo sreće i spasenja nema . . .

STATIL. S jedne strane bojat se j' tudjinca,
S druge opet domaćeg izdajstva —
Naopako! ima li tu lieka?

:ANKOPAN.
Ima, ali treba čvrste volje,
Dobre ruke, a i britke sablje,
Pa je tada odmah poso gotov.

JURIŠIĆ. I ja mislim, da je to najkraći,
A možebit i najbolji način.

NOVIC (poviče veselo).
Čvrsti kosti za opake gosti!
Bit će, ako Bog dâ, okršaja!

APOLJA. Treba, moja vitežka gospodo,
Promisliti dobro, što se čini,
Istina je, sablja mnokrat rieši
Zamršene čvore kratkim putem,
Ali treba svagda pokušati,
Da l' ih nije moći i bez sablje
Riešit.

STATIL. Imaš pravo, svietla kruno,
Ja pristajem uz tvo'e mudre rieči,
Sveto pismo veli: traži, nać ćeš!
Ne bi li se sredstvo našlo, koje
Bez prolića krvi k cilju vodi?

TAHI. Izim sablje ja ne znadem drugo!

JURIŠIĆ. I ja tako mislim, jer ne valja
Na udarac dušmanina čekat,
Već ga prije, nego li pomisli,
Udrit valja, i to baš po glavi.

NOVIĆ (šaljivo).
Tamo barem melema ne treba.

PEKRI (sam sa sobom).
Dobro, dobro, ja ću si to pamtit,
I nastojat o tom, što sam čuo,
Ferdinanda čim prije izviestit.

ZAPOLJA. Dakle, moja vitežka gospodo,
Što najprije sada da činimo?
Treba način našeg postupanja
Razložiti sad potanje.

FRANKOPAN. Ja ću,
Svietla kruno, ak' dozvoliš, odmah
Kazat — šta i kako. — (Zapolja mu rukom d zvoljuje.)
Buduć da si
Po odluci božjoj, zatim revnim
Nastojanjem našim postô kraljem,
Treba da se odmah u početku
Tvoja vlast sve više još učvrsti
I prot svakoj navali obrani.
Imaš ovdje dobar broj junaka,
Što su za te sve učinit spremni,
S druge strane opet bojat se je,
Da će lukav Niemac taj kô do sad
I unapried tvoj dušmanin biti,
Zato slušaj, što te savjetujem:
Ti svu svoju sad sakupi vojsku,
Pa kod Tate šatore razapni,
Meni pako podaj, i to odmah,
Četir hiljad' po izbor vojnika,
Al momaka neženjenih, molim,
Kojim nije žao poginuti,
Koji mogu stići i poteći,
Na strašivu mjestu postojati,
Na zapetu pušku udariti,
Kojima je kuća kabanica,
Nož i puška i otac i majka,
Dvie kubure bratac i sestrica,
Sva rodbina kehar i fišeci,
Ko'i na svietu nikoga ne žale,

A u svietu njih ne žali nitko,
Ja ću s njima put države našeg
Protivnika Ferdinanda poći,
Sve ću izpred sebe palit, sjeći,
Ne ću štedjet sela ni gradove,
Već ću bjesnjet, kanoti pomaman,
Ja se ufam, da ću moći time
Tvog dušmana na to prisiliti,
Da od svoje požude za krunom
Domovine naše odustane,
Te da šalje tebi poslanike,
Kojino će liepo za mir molit. (Vidi se u skupštini radostno gibanje, koje znači, da većina uz Frankopana pristaje, samo u Pekrija vidi se, da se je nešto uplašio.)

PEKRI (sam sa sobom).
Bože, to bi naopako bilo!
Ja ću odmah danas Ferdinandu
Javit, što ga čeka — nek je spreman.

FRANKOPAN (nastavi).
Što se pako domaćega tiče
Dušmanina, s njime ćemo odmah
Račun pravit, čim svršimo poso
Sa tudjinom — pa će mir tad biti. (Veća strana velikašâ pohvalno prima taj priedlog.)

ZAPOLJA. Znadem, kneže, u prilici takvoj,
Gdje se radi o tom, kako će se
Il postići il održat carstvo,
Da se mnokrat okrutno postupa.
Nu ja ne ću da okaljam ruke
Toplom krvcom braće kršćenika,
Prem ako su moji protivnici,
Ta, ako je božja volja tako,
Ja ću ostat na priestolju mome,
Da se opet krvca ne prolieva,
Koje riekom dosta je proteklo,
Odkako nam protivnici Turci
Častni krst naš gaze.

FRANKOPAN. Oprosti mi —
Ako ne ćeš tako, kô što rekoh,
A ti radi, kako tebi volja,
Ja ću rieč ti vazda saslušati,
Jer u tebe svoga gospodara,
Svoga kralja i ljubim i štujem.

ZAPOLJA. Tako, kneže, tako hvala vami
Za taj liepi primjer podanosti . . .
Tko vas znade, pravo kazat ne zna,
Da l' je hrabrost u vas veća, ili
Koja druga vašijeh kreposti.
Za sad dakle tu junačku vatru
Obuzdajte, bit će, ja se ufam,
Zgode, gdje će od potrebe biti.

TAHI. U taj čas nam ipak nešto treba
Odlučiti, šta i kako ćemo.

ZAPOLJA. Strpite se, kazat ću vam odmah:
Ja ću svojom vojskom ovdje ostat,
Te učvrstit svoje šatorove,
Što se izvan grada tog nalaze,
I dočekat mirno daljne glase
Iz Požuna i još nekih strana,
Jer tad znat ću, što da činim dalje. —
Nek moj takmac podje, ako hoće,
Vijugastom stazom — ja ću ravnim
Njega vazda putem susretati. (Frankopanu.)
A vi, kneže, poći ćete odmah
S vašom vojskom, što je ovdje ima,
U Hrvatsku natrag, tamo ćete
Daljne moje zapoviedi čekat.

FRANKOPAN.
Činit hoću, kô što zapoviedaš,
Svietla kruno, samo nemoj dugo
Da bezposlen budem, da ne sjedim
Kano starac na kamenu hladnu,
Što nabraja svoje brojanice,
Već mi skoro reci: Frankopane,
Ustaj, pa se lati buzdovana! . . .

ZAPOLJA. Doć će, kneže, još i tomu vrieme.
Sada pako, vitežka gospodo,
Buduć vidim, da ste uvjereni
O tom, da se tako baš postuda,
A ne drugčie, kraj je našem vieću,
Neka svaki sad na ono mjesto
Podje, kud ga sveta dužnost zove. (Hoće da otidje.)

FRANKOPAN.
Jošte jedno, molim, prie razstanka. (Naprama ostalim, izim kralja.)
Treba, braćo, dà se zakunemo
Tvrdom vjerom, da ćemo ostati
Našem slavnom poduzeću vjerni.

SVI (izim kralja i Pekrija).
Jest, jest, treba da se zakunemo! (Frankopan i ostali — izim očevidno ganuta kralja i Pekrija, koji stoji sa strane — svi dignu tri prsta u vis.)

FRANKOPAN (glasno i svečano).
Kunemo se dakle živim Bogom
I presvetim trojstvom, da hoćemo
Vazda vjerni ostat našem kralju,
Tko li vjerno uz njeg ne uztraje,
Neka traje u jadu godine,
Tko l' ga izda, kano Juda Krsta,
Izdalo ga ljeto i godina! . . .
Bog je čuo, tako neka bude!

SVI. Bog je čuo, tako neka bude! (Svi za kraljem onim redom, kako unidjoše, izilaze.)

PEKRI (malko zaostaje).
E da Bog dâ — krivo se ukleli! — (Ode.)

ČIN TREĆI.

PRIZOR PRVI.

Sused-grad blizu Zagreba sa veleliepnim svojim izgledom. Izpod grada Sava teče.

JELENA i KATARINA sjede gradu na kapiji, pa se liepim vidikom nasladjuju. — Dugo šuti jedna i druga.

JELENA. Ala čuda! — tu sjedimo obje
Dosta dugo šuteći jednako,
A inače to naš adet nije!
Je li, seko?

KATARINA (kao da se iz sna probudi — raztreseno).
Pravo veliš, dušo!

JELENA. Ja bih bila u tom Sused-gradu,
Odkako mi vojno u boj ode,
Tužne, vjeruj, dane boravila,
Da nij' tebe uza mene bilo,
Nu tako nam hitro vrieme prodje
Razgovorom, poslom i pjesmicom.
Al sad eto, pošto se povrati
Suprug mili po razstanku dugom,
Gle, umjesto da se veselimo,
Ušutjesmo, kô bez žicâ gusle.

KATARINA. Znaš li, seko, da veselje pravo
Nema riečî, al tim više čuvstva.
Znaš i sama, da je ćut u žene
Od naravi čudno ustrojena,

Te ju vela radost il čeznuće
Niemom čine; — al čim usta šute,
U njezinih razigranih grudih
Divne pjesme poju rajski zbori.

JELENA. Tako jeste! — i ja onog čuvstva
Gorko-sladkog opisat ne mogu,
Što mi srce steže, kad pomislim,
Il kad vidim milog drûga svoga.

KATARINA. Vidiš dakle, pravo da imadem,
Dočim rekoh: da ćut prem duboka
Riečî nema.

JELENA (šaljivo, i kao da se čudi).
Gle, gle, Katarino,
Šta će reći to u tebe znanje? —
U kol'ko je barem meni znano,
Ćut ljubavi tebi do sad bješe
Nepoznata; pače ne jedanput,
No sto puti kazala si meni:
Da ne haješ, koliko ih znadeš,
Ti za mužke glave baš nimalo.

KATARINA. Što sam rekla, kažem sad opeta:
Da ne hajem, u kol'ko ih znadem,
Ja za mužke glave baš nimalo,
Jerbo do sad još vidjela nisam —
Da ti pravo kažem — muža takva,
Kô što si ga duša mi predstavlja,
A srdašce — zašt' da tajim? — želi . . .

JELENA (malko uvriedjena).
Kaži der mi, kakav treba da je
Onaj, kog ćeš ti udostojiti
Tvom ljubavlju — nuder! —

KATARINA (odvažno). Treba da je
Muž, i to u pravom smislu rieči:
Bistra uma, plemenita srca,
Ravnodušan, junak glasoviti,

Kojeg slava cielim svietom plovi,
Koga ljubi svatko, tko ga znade,
I kog isti dušman njegov štuje.

JELENA (smiešeći se).
Nemoj, seko, za uzorom čeznut,
Jer takovih u životu nema.

KATARINA (lukavo i šaljivo smiešeći se).
Uzori se kadkad — prem je čudo —
Pretvoriti mogu baš u život
Možebiti. —

PRIZOR DRUGI.

Prijašnji. TAHI dolazi s BAKIĆEM uz brdo.

TAHI (još ponešto iza prizora, glasno i veselo u razgovoru).
Da će danas doći,
Tomu se ja ne bih bio nado. (Glasno.)
Hej veselo, sva družino moja! —
Frankopan će slavni k nama doći!

KATARINA (prene se).
Ha, šta čujem?! —

JELENA.
Frankopan će doći! —
Da li k nama?

TAHI (stupi sa Bakićem na vidjelo — supruzi).
Jeste, dušo, k nama.

JELENA. Kada?

TAHI.
Jošte danas.

KATARINA.
Danas?! Bože! —

JELENA (brižljivo).
Šta je tebi, Katarino moja?

KATARINA (metne ruku na prsi).
Ništa, seko, glava me zabolje.

JELENA (pogleda ju, kao da joj se čudi, zatim potiho).
Ala, seko, čudne mi bolesti!
Ust'ma glavu, rukom srce kažeš. (Kao da se nešto dosjeti, sama sa sobom.)
Sada znamo, koliko je sati! (Potiho Katarinu pita.)
Poznaš li ti Frankopana lično?

KATARINA (uzdiše i potiho odgovara).
Ne poznajem, nu po glasu — dobro.

TAHI (koji je do toga tiho pročitao pismo, koje mu Bakić od Frankopana prije izruči — na glas).
Čujte, djeco, što mi piše!

JELENA. Čujmo!

TAHI. Čujte dakle: (Čita.)
»Božja pomoć, brate!
Naša me je vojska umolila,
Da ju za koj danak kući pustim,
Ja sam dakle — al na kratko vrieme —
Odpustio kući sve junake,
Da posjete stare roditelje,
Ženu, braću, sestre i dječicu.
Čovjek treba u prilici takvoj,
Da viek narav i s njom zakon božji
Sluša, pa će uviek dobro proći. —«

TAHI (uzhićeno).
Plemenito srce!

BAKIĆ. Jest, Boga mi!
On je vazda bio i biti će
Veli vojnik, al još veći čovjek!

JELENA (Katarini potiho i šaljivo).
Je li, dušo, taj Frankopan slavni
Baš priliči posve tvom uzoru?

KATARINA (duboko uzdiše i ništa ne odgovara).

TAHI (čita dalje).
»Vidio sam pobratima svoga,
Vriednog Simu, zagrebskog biskupa,

Vidio sam i pozdravio ga,
A sad hoću, mili moj Ivane,
Da i tebe u tvom Sused-gradu
Ja posjetim, da se tu zajedno
S tobom, a i s našim Jurišićem
Dogovorim, kako ćemo našem
Dušmaninu i zlobnoj mu težnji
Put presjeći, dok prekasno nije . . .
Jere voda silna kad uzbjesni,
Kad nadvisi najvišu brežinu,
Prevali ju šumom i proguta,
Isto tako u državi razdor —
A u nas je toga vazda bilo! . . .
Gvoždje lieči bolest tu najbolje,
Kad ju drugo izliečit ne može.
Mi ćemo se dakle dogovorit,
Kako ćemo radit u buduće,
Da se kralja našeg stvar i s njome
Dobro naše domovine spasi. —« (Stanka.)
Čuste dakle, kakvog ćemo gosta
Primit danas u dvorove naše. (Ženi svoj(
Katarini.)
Da mi ga svi liepo dočekate,
Kô što takvom mužu dolikuje! (Kao da se n
sjeti.)
A ja idem sada, da uredim,
Kako treba, baš dvoranu bojnu.
Jer ćemo ga tamo svi u skupu
Dočekati — Razredit ću liepo
Vito koplje i oružje svietlo,
Buzdovane težke, jatagane,
Tanke puške, kubure i mače,
Štite, sablje i barjake bojne,
U turskome ratu zadobljene.
To će njemu vrlo milo biti,
Jere će ga tiho spominjati
Na pobjede slavno održane
Tolikrati nad ljutimi Turci . . .
Idem, idem, da sve bude tako! (Odlazi žurı

JELENA. I ja moram gledat u svom krugu,
Da sve bude tako, kô što valja,
I kô što se pristoji tom gostu. (Katarini.)
A ti, dušo, kaži meni pravo,
Čim ćeš ti tog gosta proslaviti?

KATARINA (raztreseno i ganuto).
Ja ću nabrat liepu kitu cvieća,
Pa ću ga s njom dočekati stidno,
I ak' bude htio, podat mu je . . .
Ja ga drugčie proslavit ne mogu.

JELENA (ode u grad grozeći se od šale Katarini prstom).

PRIZOR TREĆI.

KATARINA i BAKIĆ ostaju sami.

BAKIC. Kamo li će ljepši dar na svietu,
No sabrano cvieće od tê ruke,
Ta to će mu milo bit dvostruko,
Jer on cvieće već samo po sebi
Vrlo ljubi. —

KATARINA. I ja ljubim cvieće,
Jer iz cvieća mnokrat duša zbori.
Mož'bit i vi znate, što će reći
Struk bosiljka, zatim neven cvieće,
Ružmarin, pa smilje i kovilje,
I ostala veselija družba? —
To sve na zlo il na dobro sluti.

BAKIĆ. Znadem i ja, mila gospojice,
Što će reći ovo ili ono
Cvieće, kad se komugod daruje,
Jer iz ustâ naroda naučih
Sve potanko, što nam cvieće kaže.
A za mene moj je mili narod
Zlatousti divna knjiga živa,
Koju uviek s uzhićenjem učim,
A nikada dosta ne proučim.

KATARINA. Vi ljubite dakle narod?

BAKIĆ (uzhićeno). Bože! —
Pogledajte sviet taj oko sebe,
Da li traci svo'e sunašce jarko,
Jeka glas, a sjena drvo ljubi,
Da li grom i munja oblak ljube,
U komu se rode, da li rieka
Vrelo, rosa maglu, a suzica
Oko, iz kog pane, da l' ga ljubi! —
Pa tad ćete znati, da l' i kako
Ja svoj mili, dobri narod ljubim,
Kojega sam i ja dio maleni.

KATARINA (sluša ga ganuto).
I ja ljubim taj naš tužni narod,
Što uz jade svoje ipak poje.

BAKIĆ (ganuto).
Bog vam dao za to vaše čuvstvo,
Gospojice, sva tog svieta dobra! — (Vatr
Blago svakom narodu na svietu,
Gdje mu žene ovako čuvstvuju,
Te im dira srce plemenito
Svog naroda sreća i nesreća. (Stanka).
Muž, doduše, silom uma svoga
Il desnice hrabre mnogo može
Doprinieti k sreći svog naroda,
Ali posve čvrst joj temelj stavit,
To bez žene ne će moć' nikada,
Jer u ženâ — ako samo dišu
Domoljubnim duhom – moć je silna,
Veća nego l' i pomisli itko,
Koja tajnom, ali možnom žicom
Čuvstva svakog skapča i privlači
K domovini i k narodu svojem,
Dočim mu se, bilo glasom majke,
Seke, ili vjerne ljube odzivlje
Iz dna srca, dokgod život traje... (Od
ljeno.)
Blago dakle i narodu našem,

Ako ima mnogo vama sličnih
Ženâ . . . Blago njemu! — jer tad mora
Prie il poslie svanuti mu zora.

PRIZOR ČETVRTI.

'rijašnji. — Stara se CIGANICA uz brdo penje, pa čim Katarinu i Bakića opazi, pruži Katarini ruku, pa moli.

:IGANICA (pjevajući).
Daruj mene, gospojice,
Ah podaj mi koj krajcarak,
Koj krajcarak, malen darak,
Imati ćeš zadužbinu,
Daruj mene, gospojice,
Radi dana današnjega,
Radi mlade tvoje sreće . . .

ATARINA (dosjeti se nešto u taj čas, te poda ciganici poveći dar).
Uzmi, uzmi, jadna sirotice!

:IGANICA. Hvala, mlada gospojice,
Ručica ti cviećem cvala,
A dušica raj dopala! (Pruži opet ruku Katarini.)
Podaj meni sada tvu ručicu,
Podaj mi ju, gospojice mlada,
Da ti odmah sada iz nje štijem,
I budući udes tvoj odkrijem.

ATARINA (nehotice, nu ipak nekom čudnom moću svladana, poda joj ruku, zatim ponešto drhtavim glasom).
Čitaj pravo, što l' uzčitaš, kaži.

ANICA (gleda pomno poteze u ruci Katarininoj, zatim kobnim glasom napola pjevajući).
»Željno ti se srce kreće
Tam, gdje izhodi sunce jasno,
I evo jur se diže krasno
Sunce mlade tvoje sreće.«

»Al eto ga iznenada,
Mrka noćca sve prikrije:
Tvoga sunca više nije! —
Izdat će te sreća mlada.«

KATARINA (prene se).

Smisao kobnih rieči ne razumiem,
Pa me ipak neka groza hvata.

BAKIĆ (poda takodjer ciganici dar. — Katarini).

Nemojte se, gospo, prepadati
S pustih rieči stare gatalice,
Ona gadja, ali ne pogadja. — (Ciganici, kojoj ruku pruži.)
Evo, bako, nuder sad i meni
Odkrij moje budućnosti zastor.

CIGANICA (uzme ruku Bakićevu, pa podugo u nju gleda, zatim isto tako, kao u Katarine, kobnim glasom napola pjevajući).

»Pokraj bora javor čili
U kamenoj ti si gori,
Grom zaori, bor obori,
Tužno javor za njim cvili.«

»Žao nam je mlad-javora,
Kojim samim vjetar lomi,
Dok ga u dnu ne udomi. —
Tako tvoja doć će hora.« (Ode žurno, bez obzira, opet niz brdo, pa tamo skoro izčezne.)

BAKIC (za njom gledajući).

Ode žurno, kano da je krila
Od gdjekoje vile uzajmila. —
Jest, Boga mi, čudnovata baka,
Mal' i mene jadna ne očara. (Pogleda prama Zagrebu.)
Al što vidim tamo? — prah se vije
Od Stenjevca amo . . . Ne bi l' bio
Naš Frankopan? — jeste, on će biti!
Riedko me je dobro oko moje
Prevarilo — idem mu u susret . . .
S Bogom, dok se skoro ne vidimo,
S Bogom dotle, gospojice!

KATARINA. S Bogom! (Bakić ide u susret Frankopanu.)

PRIZOR PETI.

KATARINA (sama).

Jedva što se obraniti mogu
Čuvstva, što mi sada steže dušu,
Kad pomislim na tog Frankopana. (Uzdiše.)
Jur odavna, prije mog dolazka
U te dvore, slušala sam mnokrat
Divne stvari o njem pripoviedat,
Što ga kano muža plemenita
I junaka glasovita rese,
Te mi tako sve više i više
Udje u srce slika toga muža,
Koga ipak još vidjela nisam. (Stanka.)
A šta će tek biti, kad ga vidim,
Te ak' posve priliči onomu
Frankopanu, kojeg duša moja
Danju, noću pred očima ima,
I kog sliedi, kao što suncokret
Cvietom sliedi na nebesih sunce,
Ili kano igla gvozdotežna
Sliedi sjajnu na sjeveru zviezdu . . .
Šta će, reci, srce, tada biti,
Ak' dostigne istina tvoj uzor,
Il' ako ga, jao, još prestigne? — (Stanka, tužno.)
Ah, djevojko, jad te zadesio!
Ti o njemu vazda sanjaš, zboriš,
A on ne zna, da si ti na svietu,
Niti znade, nit ga 'e briga za to,
Te kad budeš ti pred njega doći,
Ne znam, hoće l' opazit te jadnu! (Zamisli se, zatim vatreno.)
Zašto nisam sada mužka glava!
On bi morô, hoćeš ili ne ćeš,
Pogledati takvoga junaka,
Koj bi znao velu slavu steći,
Ako li bi od potrebe bilo,
Krvcu svoju rado za njeg prolit. (Čuju se bojne trublje.)
Trublje zvuče — on dolazi sada!

Hajd' u bašču — hitro! — da naberem,
Kô što rekoh, cvieće za junaka,
Pa baš ako ne pogleda mene,
Pogledat će bar mi liepo cvieće. (Odlazi u bašču, štono je pod gradom.)

PRIZOR ŠESTI.

Seoska krčma pod Sused-gradom.

KRČMAR unilazi sa četiri SELJAKA one okolice — odmah za njim dolaze dva kao sluge obučena i oružana čovjeka, dva Pekrijeva NAJMENIKA. — Seljaci sjednu za jednim stolom na jednu stranu sobe, a najmenici za drugim na drugu stranu.

KRČMAR (seljakom, radostno).
Jeste li sad vidjeli junaka,
Našeg bana, slavnog Frankopana?

SVI SELJACI (glasno).
Jesmo, jesmo, da ga Bog poživi!

PRVI SELJAK (starac sjedoglavi).
Ali šta će u Hrvata prava
Pusta želja bez rumena vinca,
Hajd na zdravlje njeg'vo da pijemo!

DRUGI SELJAK (pjevajući).
Da pijemo, da se veselimo! —

TREĆI SELJAK.
Kad je tako, a vi dajte vina,
Pa ćemo na njeg'vo zdravlje piti.

ČETVRTI SELJAK.
Tako valja, dajte na moj račun!
Na svakoga od nas oku vina.

KRČMAR (veselo).
Tako valja, oka baš na momka —
Bit će odmah, kako mi rekoste. (Odlazi za časak u podrum.)

I NAJMENIK (poviče za krčmarom).
Hej, krčmaru, dajte i nama vina!
I mi ćemo pit na zdravlje bana. (Potiho svom drugu.)
Bog bi dao, vrat si ulomio!

GI NAJMENIK (isto tako potiho odgovara).
I ja želim, da bi tako bilo,
Ne bi tada barem nas trebalo,
Jer se bojim, tako mi mog zdravlja!
Da ćemo na vraga nagaziti.

I NAJMENIK (potiho).
Kad si takvo bojazljivo pseto,
A zašto si za njim u lov pošô?
Pa ne bješe ti ni primit novca,
Što ti poda naš gospodar Pekri,
Da taj poso, kako treba, svršiš.

GI NAJMENIK (svedj potiho).
Imaš razlog, brate, al pomisli,
Da hrtovi kad medjeda gone,
Naopako postradaju mnokrat.
Ne bi l' i nas jadi dočekali! —
Što se pako našeg gose tiče,
Taj je mudar — evala mu pamet! —
Taj si vadi sa našim pandžama
Kesten s vatre, pa ako se dobro
Poso svrši, dobro! — ako li zlo,
A to ćemo mi platiti kožom,
Njega ne će ni zaboljet glava. (Porugljivo.)
Ako 'e junak — a gradi se, da je —
Ako l' ga je ban taj uvriedio,
Zašto ga na mejdan ne pozove?
No ga bije, jadan, iz zasjede.

I NAJMENIK (gnjevno, nu potiho).
Brbljavice biedna, sada šuti! —
Što je, kaži, nami do tog stalo,
Šta gospoda medj sobom imadu?
Mi smo ruka, gospodar je glava,

A što glava hoće, ruka mora,
Bilo to sad pravo il nepravo. (Glasno krčmaru, koji donosi vina, te ga u vrču pred seljake meće.)
Hej, krčmaru, hoće l' biti vina
Već i nama! — nismo l' i mi gosti?
Il smo valjda gori od onijeh? (Pokazuje na seljake.)

KRČMAR. Gost je svaki, koj ovamo dodje,
U mene su svi jednaki gosti,
Tu prvenstva nikakova nema,
Al u mene dvie su samo ruke,
Prvo jednog, poslie drugog dvorim. (Metne u vrču vina i pred najmenike.)
Evo vina! —

PRVI NAJMENIK (porugljivo).
Kažite po duši,
Nije li to možda kiselica,
Od koje bi skapalo i pseto,
Da ga jadno njome zalijete?

KRČMAR (gnjevno i sa strane motreći najmenika).
Bi pseto, bi — ali čovjek ne bi! (Umjerenije.)
Zaklinjem vas, ne dirajte u me,
Jer tko kudi moje dobro vino,
Onaj dira u moje poštenje.
Pijte, pa tad sudite o vinu,
Da l' mu ima kakva prigovora.

PRVI NAJMENIK (porugljivo smiešeći se).
Svaki cigan svoga konja hvali,
A krčmari svoje hvale vino,
Al većinom i jest hvale vriedno,
Ako l' nije iz razloga drugog,
A to s toga, što pogano nije,
Jer je, kako valja, pokršteno. (Svi se izim krčmara smiju.)

KRČMAR (razdraženo).
U mene, da znate, ta krštenja
U običaj još nijesu ušla! —
Bog i duša, i ja kadkad krstim,
Ali krstim baš ljeskovom mašću,
I to one, koji me vriedjaju. (Opet se ostali smiju.)

PRVI NAJMENIK (kuša najprije vino, zatim pije — prijazno krčmaru).

Ta nemojte odmah uzavreti
Kano malen lončić — evo ja ću
Oporeći rado, što sam reko,
Jer sad vidim, da je vino dobro.

KRČMAR (ponosito).

Vino vam je, znajte, to na glasu,
Hvaljahu ga još i drugi ljudi,
Baš da znate — ljudi drugačiji.

PRVI SELJAK.

Dobro 'e vino, nema prigovora,
Jer ga loza bukovačka rodi.

DRUGI SELJAK.

Tako jeste, na svojih sam kolih
Dovezo ga iz podruma amo,
A s podruma uprav gospodskoga.

PRVI NAJMENIK (svom drugu potiho).

A mi treba, sada da idemo,
Da se kako tajno proturimo
Sa ostalom družinom gospodskom
U grad Sused jošte za vremena,
Pa da zgodnu priliku uvrebav
Izvršimo čim prije za stalno,
Što izvršit svakako moramo.

DRUGI NAJMENIK (potiho mu odgovara).

Hajdmo dakle, nu slutnja mi kaže,
Da će biti jada i nevolje.

PRVI NAJMENIK (potiho, nu srdito).

Id' odatle, jadna kukavice!
Idi kući, pa sa ženom svojom
Za gladnu si djecu pros'te hljeba . . .

DRUGI NAJMENIK (prene se, zatim opet potiho, nu hitro i odvažno).

Hajdmo, hajdmo, ja sam na sve gotov! . . .

PRVI NAJMENIK (sam sa sobom).

Znao sam dobro, to će ga potaknut. (Glasno.)
Ej krčmaru, eto ti za vino! — (Metne škudu na stol — ustane sa svojim drugom, pa zajedno odu.)

*

PRIZOR SEDMI.

Prijašnji bez Pekrijevih najmenika.

KRČMAR (viče za najmenici).
S Bogom, da ste zdravo! (Stanka.)
Gle, odoše,
Nit mi bratski pozdrav prihvatiše,
Već odoše oba ko zločinci.
Svejednako šaptahu medj sobom,
Ja bih reko, tu čist poso nije!

PRVI SELJAK (krčmaru).
Šta je tebi do njihovog posla?
Šta se češeš, gdjeno te ne svrbi?

KRČMAR (ode k stolu, za kojim prije ona dva najmenika sjedjahu).
Gle, gle čuda! gosti, što odoše,
Za vino mi škudu ostaviše.
Ala, čudni ljudi! psuju, grde,
A najposlie baš gospodski plate.

PRVI SELJAK.
Za škudicu moći 'e progutati
Nekoliko gorkih rieči.

DRUGI SELJAK. Da, da —
Ta mi svakdan takva šta gutamo,
A da nam se za to ništ ne plaća.

TREĆI SELJAK.
Još je dobro, kad s gorega nije.

ČETVRTI SELJAK.
Dost' nas kano niemu zviercu muče
Ta gospoda naša — nesloboda! —
Mi plačemo, do neba se čuje,
Ali nebo kano gluho — šuti.

PRVI SELJAK.
Šta ćeš, kume, nebo je visoko,
A zemljica tvrda. —

DRUGI SELJAK. Tvrda bome! (Pogleda prama nebu.)

Bože! hoće l' ikad prestat muka,
Težka muka, kojoj krivi nismo?!

TREĆI SELJAK (ogorčeno).
Krivi smo ti, krivi, što smo živi.

ČETVRTI SELJAK (žalostno).
Nema nama nade ni spasenja! —

PRVI SELJAK (utješivo).
Nemojte baš posve klonut duhom,
Jošte živi stari Bog nad nami,
Još imade, premda ih je malo,
Gdjegje dobre još gospode u nas,
Koja vide, da smo i mi ljudi
Na kip božji stvoreni, ko oni.

DRUGI SELJAK (klima glavom, kao da ne vjeruje).
Dragi kume, čast vam i poštenje! —
Al su takvi riedko posijani.

PRVI SELJAK.
Al ih zato ipak ima, sinko,
Kazat ću ti primjerâ nekol'ko:
Znaš li kneza uprav Frankopana,
Šurjaka mu kneza Karlovića,
Zatim mladog Bakića plemića?
Kako oni sa prostim narodom
Liepo bave, to je svud poznato. —
Naš gospodar Tahi, on bi bio,
Prem je vrlo žestok, ipak dobar,
No njegovi špani i lugari
Pošli jesu baš djavolskim tragom,
Te gdje mogu — seljanina gule. (Uzdiše.)
Al' šta ćemo, kad drugčije nije.

TREĆI SELJAK (odvažno).
Al' bi moglo drugačije biti!

PRVI SELJAK (utažujući).
Znaš li, sinko, što nas vjera vuči,
Sveta vjera našeg spasitelja:
Da će nami svi zemaljski trudi
Naknadjeni bit na onom svietu.

ĆETVRTI SELJAK.

To nas uči, istina je, vjera,
Ali ja bih ipak rado, starče,
Da me ovdje barem dielak sreće,
Koje su se drugi nasitili,
Još dopane.

PRVI SELJAK (tješeći ostale).

Bit će bolje, djeco!

DRUGI SELJAK.

Jeste, jerbo gore bit ne može!

KRČMAR. Prodjite se takih razgovora!
Naopako, da vas tkogod čuje,
Ta bilo bi vražjeg okapanja.

TREĆI SELJAK (žestoko).

Zar istinu kazat ne smijemo?

KRČMAR. Ne valja je na sva usta kazat,
Mogo bi te od nje zub zaboljet.

PRVI SELJAK.

Pust'mo jade na stran, sad smo ovdje. (Napola pjevajući.)
Da pijemo, da se veselimo!

ČETVRTI SELJAK.

I u vinu jad naš utopimo! (Trknu čašami, pa piju.)
Hajd, krčmaru, sjedni i ti k nama,
I ti jesi naše gore listak.

KRČMAR (sjedne uz seljake).

Jesam, braćo, i ostat ću doviek!

PRVI SELJAK (zapoje staru hrvatsku narodnu pjesmu).

»Kume moj dragi, kume moj mili. (Ostali odmah prihvate.)
Zli su ti ljudi naši susedi,
Oni bi rekli, da smo se stepli,
Vino nij' voda, već je vojvoda,
Napijmo se ga, ne bojmo se ga.« (U taj par zazvoni podne, na što svi ustanu, šešire skinu i Bogu se pomole, a pošto molitvu svrše, pokriju se opet.)

PRVI SELJAK.
Ala, djeco, uprav zakasnismo
Pjevajući i u razgovoru,
Jur odzvoni podne . . . Ajdmo kući,
Poslie podne ima dosta djela,
Dosta je za danas svetkovanja.

ČETVRTI SELJAK (poda krčmaru novaca).
Evo vam za vino!

SVI SELJACI (rukuju se s krčmarom, pa odlaze redom).
S Bogom! — S Bogom!

KRČMAR. S Bogom pošli, opet skoro došli! (Sam sa sobom.)
A ja hoću, da sad malo ručam,
Pa zatim u podrum, da pretočim
Vino svoje, da se ne izkvari,
Pa da zbilja ono ne postane,
Štono prije onaj gursuz reče. (Ode.)

PRIZOR OSMI.

Bojna dvorana u Sused-gradu.

FRANKOPAN unilazi, vodeći gospoju JELENU izpod ruke, njih sliede TAHI sa JURIŠIĆEM i BAKIĆEM, a malo kasnije unidje KATARINA.

TAHI (stupi pred Frankopana, koji se, unišavši u dvoranu, pokloni Jeleni. — Srdačno.)
Još jedanput, bane, da si zdravo!
Hvala tebi, što si kuću moju
Sa posjetom tvojim ukrasio,
Pa te sad još nešto liepo molim:
Grad taj smatraj ko vlastitost svoju
Po hrvatskom starom običaju. (Rukuje se sa Frankopanom.)

FRANKOPAN.
Hvala tebi, mili pobratime! (Stanka.)
Jeste, jeste, gostoljubnost sveta
Poznata je krepost u nas stara,
Koju slavni još djedovi naši

Pribaviše, nami ostaviše,
Ko baštinu svoju najsvetiju.
Treba da taj liepi, sjajni alem,
Što čovjeka svakog divno resi,
I mi našoj kasnoj unučadi —
Ostavimo — dok bude Hrvatâ! —
To nam barem neka ne ugrabi
Hladni sviet i gordi sa svojimi
Običaji tudjim' — **(Katarina sad tiho unilazi, a da je nitko ne opazi, iza drugih stane i motri Frankopana.)**

BAKIC (uzhićeno). Ne će nikad! —
Gostoljubnost ostati će u nas,
Dokgod budu postojale naše
Divne gore i ko labudovi
Bieli naši na njima gradovi.

TAHI. Bože daj, da tako bude!

FRANKOPAN (opazi oružje u dvorani, što visi o stieni, te mu zasja lice s neke radosti).
Ah, gle!
Moj Ivane, liepo li si evo
Nakitio tu dvoranu sjajnu,
Nakitit je ljepše nisi mogo! **(Stanka — gdje pobliže motri pojedine stvari.)**
Poznam i ja te barjake male,
Na kojima mladi mjesec trepti,
Trepti kano grozni bič krvavi,
Kojim nebo grješni zapad bije.
Te barjake poznam — čini mi se,
Kad ih gdjegod vidim, ko da čujem,
Kak' pod njima, kano gladni vuci,
Biesni Turci »Alah« svoj urliču,
Te ko munja navaljuju na nas . . . **(Vatreno — Tahiju.)**
Sjećaš li se, mili pobratime,
I ti — (Jurišiću)
Starče, da li se sjećate,
Kako smo kod tvrdog Jajca grada
S njih gotovo postradali bili!?

Al nesreća sreću viek izleže,
Te stradanje bi tad velo naše
Mati divne pjesme od dobiti,
Pa s oblakâ kano munja živa
Udri sreća na junačka krila.
Slavili smo dobit nad Turcima,
Dobit skupu, ali zato riedku,
Što će kasno spominjat ju doba,
Kad nas na tom već ne bude svietu.

JURIŠIĆ. Jeste, al' da nije tebe bilo,
Tvoje ruke, a i tvoje glave,
Ne znam, ne bi l' naopako bilo.

ıNKOPAN.
Pravda 'e bila, pa i Bog uza nas!
Pravda gdi je, tamo Višnji bdije!
A viek pravda nadvladati mora.
Bilo kako bilo -- ona izhodi
Kano zlato svedj iz vatre čišća.

'ARINA (što je svejednako dosad Frankopana muče slušala i gledala — sama sa sobom veoma ganuto).
Nije samo dostigo moj uzor,
Veće ga je nadkrilio posve! — (Duboko uzdišući.)
Srce, srce, ti mo'e biedno srce,
Šta će bit' iz tebe? —

NKOPAN (Katarinu u taj par opazi, te gledajuć ju podugo, ne može gotovo od nje da odvrati oči — sam sa sobom).
Mili Bože!
Zar još ima na tom svietu vilâ? —
Tko je, Bog zna, divna ta djevojka? —
Ja je ne znam, al' ću da popitam.

ARINA (koja je dobro opazila, da ju Frankopan motri — sva se smuti, zarumeni, pa zatim sama sa sobom).
Njeg've oči ko dvie munje žive
Udaraju u jadno mi srce! —

NKOPAN (Jeleni — poluglasno).
Kažite mi, gospo, molim, tko je

Ota mlada gospojica? ja je
Ovdje do sad još vidio nisam.

JELENA (glasno).

Sestrična je moja Katarina,
Iz plemena slavna Dragovićâ,
Pa sad ima tomu pô godine,
Što je došla u pohode k meni,
Al' će se do skora, žal'bog, opet
Od nas dielit i k majci povratit. (Žalostno.)
Težko ću se od nje oprostiti,
Jere mi je jako omiljela.

FRANKOPAN (Katarini).

To vjerujem! — nerado se daje,
U koga je jednom, sjajni biser. (Katarina se pokloni, ne mogući riečcu progovoriti.)
Oprostite, što vas, unišavši
U te dvore — nisam opazio.

KATARINA (sama sa sobom).

Šuti srce, izdati me nemoj,
Katarino, pretvarat se uči! — (Glasno.)
To nij' vaša, kneže, krivnja bila,
Nego uprav moja, jer sam tada
Baš u bašči ovo cvieće brala.

FRANKOPAN.

Biste dakle u vašemu carstvu,
Jere tko vas vidi, priznat mora,
Da ste cvieća gospa i carica.

KATARINA (poklonivši se sa blagim posmiehom).

Vidi vam se, kneže, da baš niste —

FRANKOPAN (upada joj u rieč).

Jelte, medjed sa planine kršne,
Kao što me ljudi kadkad zovu?
Niesam posve! — jer i mene kadkad
Ćut nadima blaža, nij' sve crno,
Što se crno čini, često ćete
Pod koricom tvrdom zrno zdravo
I mekano naći.

:ARINA (kao divnom nekom ćuti razigrana i posve jur razabrana — šaljivo).

Ja ne dvojim
O tom, kneže, ali uprav zato
I ja, evo na prvašnju rieč vam,
Gdje se glede mene prispodobom
Poslužiste, opaziti moram:
Da ni biser nije sve, što sjaje,
A u mnogom cvietu otrov da je.

NKOPAN.

Ima takvog otrova na svietu,
Što ga čovjek, kan' da 'e rajski nalip,
Sa požudom i radošću srče,
Ma baš znao, da će propast s njega.

ARINA (sama sa sobom).

Luda nado, varati me nemoj,
Biedno srce jer bi moglo pući
Od žalosti, da mi ga prevariš! (Glasno i šaljivo kao prije.)
Ko što znadem, svaki otrov opet
Svoj imade sutuk, ako dakle
Baš do skrajne pogibelji dodje,
Valja pravi sutuk upotrebit,
Pa će tad se izliečiti bolest.

NKOPAN.

Bi l' vi meni ljekarica bili,
Da spopane mene bolest takva?

ARINA (radostno smućena, nu ipak šaljivo).

Može biti svašta na svijetu,
Zareći se ni od šta ne treba,
Nu ak' dodje do nevolje skrajnje,
Morati ću, zadužbine radi,
Koju tim ću pred Bogom i svietom
Steći — morat ću vam tad u pomoć.

: (šaljivo).

Gle, gle, krotke naše Katarine,
Kakvo evo kreševo zametnu!

JELENA (potiho Tahiju).

Ja se bojim, da će u tom boju
Svladane bit obje ove stranke,
Što se sada medj sobom natječu.

KATARINA (Tahiju).

Ja se samo branim, kol'ko mogu,
Te našemu gostu zajam vraćam,
Knez je prvi rat taj zametnuo.

FRANKOPAN.

U tom boju vaša je podpuno
Slava — ja se klanjam!

KATARINA.

Ak' je tako,
Treba da je primirje medj nama!
U znak dakle gospodstva mojega,
Eto vami ovu kitu cvieća,
Što ju sabrah prije . . . (Poda Frankopanu kitu cvieća.)
Pa da znate:
Čuvajte mi dobro ovo cvieće,
Pitat ću vas za nj za neko vrieme!

FRANKOPAN (uzme kitu, pa ju u njedra meće — uzhićeno).

Kažem ovdje javno i očito:
To će cvieće na mom srcu venut,
Pa kad opet domovina zovne
U boj ljuti, stavit ću tu kitu
Mome bojnom barjaku na čelo,
Pa s njim hajde u dušmanske čete! —
Kad li tako pod tim amanetom
Stečem, što mi pofaliti ne će,
Neuveli naime vienac slave, (Katarini)
Doniet ću ga vami kao namet
Svog štovanja i — harnosti vele.

JURIŠIĆ (koji se cielo vrieme ovoga razgovora sa Bakićem kod prozora nešto ozbiljno razgovarao, pogleda kroz prozor — glasno).

Evo, kneže, našeg Banovića,
Kog ste prie dva dana izaslali
U Karlovac, tamo da saznade,

Što nam rade protivnici naši,
O ko'ih čusmo, da su na krajini. (Svedj gledajuć kroz prozor.)
Sada sjaha prašan svoga vranca,
Iz kog uprav načini žerava,
Mora, bome, da je nešto silno.

[KOPAN (sav preobražen — ozbiljno).
Čuti ćemo odmah, šta nam nosi.

PRIZOR DEVETI.

ıji. — BANOVIĆ unidje sav zaprašen — i čim u sobu stupi pokloni se svoj gospodi.

'KOPAN.
Dobra kob ti, dragi Banoviću!
Šta donosiš iz Karlovca grada?
Mi smo željni dobrijeh glasova.

OVIĆ. Bog bi dao, te bi dobri bili! —
Al' me čujte, mislim, dobro nije,
Sta ću vama sada da priobćim.

KOPAN (odvažno).
Bilo zlo il dobro, svejednako! —
Zlu se čovjek uviek nadat mora
Na tom svietu, al ga valja čvrsto
I muževno vazda dočekati,
Time ćeš mu najprie zub otrovni
Skršit, kad te pako dobro snadje,
Dočekaj ga bez sve buke, vike
Il gordosti. Sreća 'e plaha ptica,
Pa ti može brzo odletjeti;
A kad s praznim rukama ostaneš,
Sviet će ti se smijat i rugati,
Zato: u zlu sviest svû ne izgubi,
A u dobru ludo ne posrni. (Banoviću.)
Sad govori prosto, što imadeš!

OVIC Znajte dakle, da su protivnici
Naše stvari — crn im obraz bio!

U Cetinu gradu na krajini
Sastali se, pa držali sabor.

TAHI (u čudu se nadje).
Gle, gle, sabor dakle držali su?

JURIŠIĆ. Tko je znao za taj njihov sabor,
Koga li su zvali? — To je čudo!

FRANKOPAN.
Tomu se baš čudit nije treba,
Slutio sam odmah, da će biti
Tako nešta. — Al koja bi svrha
Tom sastanku — da od Boga nadješ?

BANOVIĆ. U saboru tomu — čujte dalje! —
Ja doduše ne znam, s kojim pravom,
Izabraše ta gospoda častna
Ferdinanda jednodušno kraljem.

FRANKOPAN (strastno, gnjevno i glasno).
Šta si reko? — Ferdinanda kraljem?

SVI (isto tako strastno i gnjevno).
Ferdinanda kraljem? — je l' moguće?

BAKIĆ (žalostno).
Ovi ljudi srušit će tim naša,
Al ujedno i sva prava svoja! —

FRANKOPAN (opetuje poluglasno).
Ferdinanda dakle izabraše?

BANOVIĆ. Tako jeste, vjeru vam zadajem!
Al je tomu svemu ponajviše
Batjan Frane, sa još dva tri druga,
Povod dao — premamivši druge.

FRANKOPAN.
Bi l' nam znao kazat i ostale,
Što su na taj zbor i izbor došli?

BANOVIĆ. Hoću, kneže, ak' želite, redom. —
Tu je došo baš od velikašâ:
Knez Nikola Zrinjski, Slunjski Gjuro,

Blagaj Stjepan i Keglević Petar,
Zatim bješe — (Tu zapinje)
Ne sjećam se više.

FRANKOPAN (žestoko).
Što zatežeš, Banoviću? — kaži:
Bješe mi i šurjak knez Karlović
U tom družtvu — reci! nije l' tako? — (Banović to, klimajuć glavom, potvrdjuje.)
A šta kriješ, što se kriti ne da!
Mene srce boli, da je tako,
Al kad jednom jeste, nije hasne
Zagovarat koga, a ja ne ću
Branit nikog, bio tko mu drago.

TAHI. Ne čudim se ja Batjanu Franji,
U svašto će onaj zagaziti,
Jer je čovjek bez znanja i sviesti
I orudje nadvornika sliepo,
No se čudim našim prvacima,
U kojijeh ima bistrih glava,
Za kakvom su otišli pameću,
Kakav ih je vjetar izvijao.

JURIŠIĆ. Svi su zlim baš tragom obrnuli,
Djavo im je oči zasjenio
I sviest svojim otrovao jadom.

FRANKOPAN.
Vjerujte mi, moja mila braćo!
Kleta zavist, ta duševna kuga,
Ona vam je svemu tomu kriva,
Ona se bez krvi gasit ne da.

ZAKIC (žalostno).
To je tako vazda u nas bilo,
I biti će, bojim se, do vieka.

FRANKOPAN.
Jedva što se kući povratismo,
Al' nas eto veće zove dužnost
I stvar sveta na bojište slavno,
Ona zove — a mi je slušajmo! (Stanka.)
Nevolja je — baš nevolja ljuta,

Da se tako postupati mora,
Te oružjem nasrtat na braću —
Al tu sada drugog lieka nema. (Stanka.)
Nužda kadkad i zakone ruši,
Zato i sad, braćo, ne gledajmo,
Što je nami kralj naš Ivan kazo
U Stolnome gradu Biogradu
Prie odlazka, naime: da čekamo
Daljne njeg've zapoviedi mirno.
Tu je treba krepko radit odmah,
A ne gledat ruku podvitijeh,
Kak' se nama, korak za korakom,
Protivnici sve bliže primiču,
Dok nas zlobom svojom ne prekrile,
No ih valja ukloniti s puta
Britkom ćordom i bez zatezanja.

glasno).
Tako 'e pravo — da, da — tako valja!

TAHI. Kaži dakle, bane, kako ćemo?

IKOPAN.
Odmah sutra poslat ću telale
Na sve strane, te sazvati vojsku,
Štono sam ju skoro razpustio. —
Izim one, koju dovedosmo
Iz Ugarske, kupit ćemo jošte
Svud momčadi i vojničke sprave. (Jurišiću.)
Ti ćeš, hrabri moj sokole sivi,
Jedan odjel oko Križevaca
Sakupiti, a ti — (Tahiju)
Brate, ovdje
Oko Zagreb-grada drugi. Ja ću
U Primorje moje kršno poći,
Odanle ću dovest hrabre djece,
Što najviše budem skupit mogo.
Kad ovako svaki nas sakupi
Oko sebe dobar broj junaka,
Neka čeka, dok mu glas ne dodje,
Glas od mene: gdje ćemo se sastat —

Što bit ima svakako na skoro.
Dotle treba, da je u svakoga
Od vas vojska na okupu.

JURIŠIĆ. Bit će,
Slavni bane, kô što zapoviedaš,

TAHI. I ja hoću, kao što si rekô . . .
Ti znaš, da ja pofaliti ne ću. (Stanka.)

ELENA (šaljivo Frankopanu i ostaloj gospodi).
Dok ste prije još u rieči bili,
Nisam htjela, da u riečupadam,
Al čim vidim, da je poso svršen,
Liepo molim, slušajte i mene,
I ja hoću da vam nešto kažem.

SVI. Slušajmo svi milu domaćicu!

JELENA. Mi znademo, da vas dužnost zove
Iz našega kruga jako često,
Nu što mora biti, neka bude?
Treba ipak, da to kratko vrieme,
Što u našem krugu boravite,
Nas sirote ne zaboravite,
Već i nam koj časak posvetite,
Ak' ne drugdje, a to bar za stolom
Uz nas sjedeć . . . Zato vas pozivljem
Na prijatni baš hrvatski ručak
I na čašu hrvatskoga vinca,
S kojim ću vam napit »dobro došlu«. (Poda ruku Frankopanu, kòji opet pogleda Katarinu, zatim sa Jelenom ode, a ostali ga redom sliede.)

BANOVIC (Jurišiću potiho i kao na posljednje rieči Jelenine odgovarajući).
»Dobro došla!« baš sam ti je željan,
Ko što suva trava rose, brate! —
Jur od jutra nisam pio vina,
Grlo mi se sasvim izsušilo,
Jezik mi se suvog neba hvata,
Tu je, bome, brza lieka treba,
Jer se suhe ja bolesti bojim

Ko djavola, a tu ima vina
Vrlo dobra . . .

JURIŠIĆ (smijući se).

Bit će dakle lieka!

BANOVIĆ (radostno).

Bit će, bit će! — ali čuj me, brate,
Mi ćemo sjest' jedan do drugoga,
Pa ćemo si muče nazdravljati.

JURIŠIĆ. Zašto muče? — idi, Banoviću!
Ta inače ti si junak vrli,
Pa se stidiš — valjda od tih žena —
Javno popit koju čašu vina?
Ja se bijem, pa i pijem javno.

BANOVIĆ. Pravo veliš, i ja hoću tako,
Ta to je naš običaj prestari,
Kom nij' pravo — e prosto mu bilo! **(Odu.)**

KATARINA (dočim malko zaostaje).

Jedva što sam ono ugledala,
Za čim biedno srce mi ginjaše,
Al mi veće izpred oč'ju gine,
Kano zviezda kada s neba pane. **(Ode lagano za ostalimi.)**

ČIN ČETVRTI.

PRIZOR PRVI.

Bašča izpod Sused-grada. — Večer. — Mrak se hvata.

Dva Pekrijeva NAJMENIKA unilaze polagano i tiho u bašču, pa **se sakriju za grm,** kud baš staza pada, te se razgovaraju potiho.

PRVI NAJMENIK.
Ne bi l', brate, nama sreća dala,
Da svršimo danas, što želimo!
Ako l' danas ne bude moguće,
Tako zgodne prilike na skoro
Ne će biti, kao što je ova,
Jerbo sutra s rana svi odlaze
Sa svom pratnjom, svak na drugu stranu.

DRUGI NAJMENIK.
Knez Frankopan ide u Primorje,
Tamo hoće oko Senja grada
I Modruša svoga kupit vojsku.

PRVI NAJMENIK.
Pa baš zato valja danas gledat,
Da nas zgoda možd' ne mimoidje;
Čuo jesam, baš od njeg'vih ljudi,
Da knez često baš izšeta noću. (Čuje se netko, da dolazi.)
Ha, što čujem? netko sad dolazi . . .
Ne bi l' onaj bio, kog čekamo?

DRUGI NAJMENIK (ponešto se uplaši — malo glasnije).
Brate, ja se bojim, on će biti.

*

PRVI NAJMENIK (gnjevno, nu potiho).
Kučko jedna, djavo te odnio!
Zar ne znadeš govorit na tiho? (Oba opaze podalje Frankopana.)
Evo ti ga! — On je! — Ne dvoj više,
Al čekajmo malo, dok s' utrne
Luč posljednja u tom Sused-gradu,
I dok sve se ne umiri posve,
Pa dok bliže, bolan, k nam ne dodje . . .
A ovuda proći će svakako —
Tada, brate . . .

DRUGI NAJMENIK (upade mu u rieč).
Pomozi nam, Bože! (Nešto se dosjeti.)
Ala, jadan, šta nazivljem Boga
Za taj poso?!

PRVI NAJMENIK (porugljivo).
Uzdaj se u vraga,
Bit će bolje — on će nama prije
No Bog pomoć' sa svojimi svetci.

DRUGI NAJMENIK.
Al nas može i vrag prevariti.

PRVI NAJMENIK.
Djavo vjerne svoje ne ostavlja!

PRIZOR DRUGI.

Noć jur nasta.

Prijašnji. — FRANKOPAN dolazi malo bliže, pa na prostom i uzvišenom mjestu, nu licem prama najmenikom, stane.

PRVI NAJMENIK (drugu svome sasvim tiho).
Sada šuti, da nas niti sjena,
A kamo li luda rieč ne izda!

DRUGI NAJMENIK (sam sa sobom).
Šutjet hoću, ali mi već sada —
Čim ga gledam — šklocaju svi zubi.

ƚVI NAJMENIK (čim opazi, da je Frankopan bez oružja — sam sa sobom radostno).

Hvala tebi, savezniče vraže!
U njeg, ko što razabrati mogu,
Nema oružja sada baš nikakva;
Bit će dakle, čim mimo nas prodje,
Bit će — iza ledja — lasan poso.

ƚANKOPAN (poluglasno — sam sa sobom).

Blago sunce jur odavna zadje
Za Okićem, mrak na zemlju pade,
A zvjezdice sa mjesecom sjajnim
Redom liepo na dvor izšetaju,
Da izvode svoje divno kolo . . .
Evo mene opet, da čudesa
S nova gledam prem vidjena mnokrat,
A da ih se nagledat ne mogu. (Gleda ganuto iezdami obasuto nebo — tad lagano sjedne na kamenu stolicu, zamisli se nešto, te iza podulje stanke prene se kao iz sna.)
Opet sam se po mom običaju
Zamislio! . . . Aj vi moje misli,
Vi mi veće jade zadajete
Višeputa, no bojevi ljuti,
Jer u boju mogu nadjačati
Protivnika — nu miso ne mogu.
Al svejedno! — zato ipak rado
Po koj sat na samu ja sprovodim,
Pa se s vama, oj misli, zabavljam. (Stanka.)

RVI NAJMENIK (sam sa sobom).

Nešto zbori, al ga ne razumiem.

RANKOPAN (nastavi glasnije).

Ja, doduše, nisam proučio
Mnogo knjigâ, al ne bješe kada,
Jer sam odmah u mladosti cvietu
U boj pošo proti dušmaninu
Moje jadne, mile domovine.
Samouk sam dakle, ak' što znadem,
Po ljudima učio sam sviet taj,
A po zviezdah sveto bogoslovlje.
Što mi druge trebuje nauke,

Što li boljih od tih učiteljâ? — (Sasvim glasno i uzhićeno.)
Po ljudima i po sebi samom
Učio sam, što je vazda pravo,
Što li krivo na ovome svietu,
Po zviezdama i naravi divnoj
Učih silu božju poznavati,
Sprama koje naša izčezava,
Kano zemna iskra sprama suncu.
Božja volja volja 'e svemoguća,
Bog ukoči silnu osovinu,
Na kojoj se divno svesvetije
Kreće, ko na kril'ma od vihrova,
On sve zrake sveza sa zrakama,
Ko što sveza duše sa dušama! . . . (Jednom stane — zatim lagano i ćutljivo.)
Čim o svezi govorim duševnoj,
Ne znam, što je, te mi grudi tiesni,
Pa mi na um pada nehotice
Katarina, kruna djevojaka,
Što boravi u ovome gradu. (Stanka.)
Odkako je prviput opazih,
Neka tajna moć me k njojzi vuče,
Jerbo u njoj vidim baš u svemu
Čudnovato sliku i priliku
Moje mile supruge pokojne . . .
Ona ista liepost, ak' ne veća! —
Ista ona krotkost i odvažnost,
A to jesu kreposti u žene,
Koje su baš riedko udružene. (Stanka — vatreno.)
I ova bi, tako mi poštenja!
Izbavila život dragom svome
Sa života svoga pogibelju,
Ko što 'e mene vitežka mi žena
Iz mletačke uze izbavila. (Razabere se — strogo.)
Prodj' se toga, bane Frankopane!
Tebe sada drugi zvuci zovu,
Bojne trublje, bubnji, talambasi,
A ne sladki glas ljubavi, treba

Da si iz glave izbijem te misli . . . (Potiho, kao rugajuć se samomu sebi.)
Iz glave ću izagnat ih moći,
Nu iz srca ne znam, da li hoću
Izkorienit' moći ćut ljubavi,
Što se u njem jur vriežiti poče . . . (Ćutljivo.)
Pa ja ne znam, zašto li se ne bi
Pristojala ljubav i za mene,
Da mi poslie bitke održane
Miris-ružu u lovor uplete
I otare krvav znoj sa čela.
Ta ljubav se, ko što ljudi kažu,
A i stara bajoslovlja uče,
Rado uviek sa junačtvom druži (Dosjeti se, te izvadi kitu cvieća, što mu je Katarina dala — radostno.)
A to cvieće, što mi danas poda,
Hoće isto tako nešto reći —
Nešto, što me baš razveselilo. (Opet se razabere.)
Al' koja je korist, da ja ovdje
Rieči trošim i čuvstva zaludu,
A njoj možda kraj pameti nije,
Da me ljubi . . . (Stanka.)
Ona još ne ljubi
Nikog — na to bih se okladio.

PRIZOR TREĆI.

rijašnji. — Na doksatu grada, u komu odavna sve ušutje i zadnja ič utrnu, ukaže se KATARINA, te dugo motri noćno nebo, zatim ogleda niz bašču, iz koje miris cvieća ća do nje dopire. — Čuti je, ıko Sava dolom šumi. — Slučajno se s doksata ne vidi ono mjesto, gdje Frankopan sjedi.

ATARINA (sama sa sobom).
U radosti bilo il žalosti,
Suze i pjesme olakšaju mnokrat
Ljudsko srce . . . I ja ću sad pjevat. (Poje.)
»Oj vi zviezde sjajne,
Znajte moje tajne,
Moga srca jad:

I vi, oj ružice,
Moje drugarice,
I ti Sused-grad.«

FRANKOPAN (ustane i sluša — potiho).
Glas mi 'e poznat — jeste — Katarina! —
Ala bih se ljuto prevario,
Da sam ti se s kimgod okladio,
Ta djevojka, koja ob noć poje
O ljubavi vaju tako milo,
Mora baš da ljubi — (Žestoko.)
Ali koga —
Koga ljubi liepa Katarina?

PRVI NAJMENIK (ljuto i potiho svom drugu).
Te djevojke baš trebasmo ovdje,
Da nam sada svoju pjesmu poje,
Još će nama skvarit sav naš poso.

KATARINA (poje). »Slavnog muža ljubim,
Za njim pokoj gubim,
On je uzor moj;
Za njim duša diše,
Ah, ljubim ga više
No sav život svoj.«

FRANKOPAN (strastno, nu potiho).
Tko 'e taj slavni junak? — Bog ga znao! —
Da ga znadem, zvao bih ga na mejdan. (Nešto se dosjeti.)
Nu možebit, da ga zvao ne bih . . . (Razabere se — žalostno.)
Šuti, šuti, nado, varalice,
Ne gradi mi na nebesih kule,
Ta lako bih junak posrnuo,
Pa s visine vrat si ulomio.

KATARINA (poje). »Sad mi tajne znate,
Da me ne izdate,
Milo molim vas!
I ti, Savo, teci,
Al' nikom ne reci,
Čij si čula glas. —«

DRUGI NAJMENIK (potiho svome drugu).

Ala brate, liepo li ti poje!
Baš ko slavulj u zelenom gaju.

PRVI NAJMENIK (odgovara potiho).

Prodj se toga! što se mene tiče,
Ja b' volio, da zahuče sova
Il' da crna ptica gavran grakće,
Nego što nam sada evo poje.

KATARINA (poje). »Ljubi li on mene,
Za kim srce vene?
Kaži, jeko mâ!
Srce mi ublaži,
Pa iskreno kaži —
Ljubi li me? — Da?«

FRANKOPAN (pomami se radostno i poviče).

»D a !«

KATARINA (uplaši se na taj uzklik).

Bože mili, netko me je slušo! (Izčezne hitro sa doksata.)

FRANKOPAN (čuvši, kako je Katarina na doksatu vrata zatvorila — žalostno).

Protjero sam smjelom riečju vilu,
A znat mi je trebalo odavna,
Da nestaje otih rajskih stvora,
Kad ih čovjek kakogoder smuti
Na njihovom divnom igralištu,
Gdje si poju i igre izvode. — (Krene se, da ide.)
Već je, mislim, kasno doba noći,
Hajd da i ja sada pokoj tražim,
Ak' će moći duša bezpokojna
U snu naći, čeg' na javi nema! (Ide polagano prama gradu.)

PRVI NAJMENIK (tiho, nu odvažno svome drugu).

Evo k nama stupa — nož u ruke! —

DRUGI NAJMENIK (dršćuć, nu potiho).

Brate, ne znam, što je, kako li je!
Al ja dršćem ko šiba na vodi. —

PRVI NAJMENIK (srdito i potiho).

Prodj se, momče, sada sijaseta!
Ako ne ćeš, da te nožem bocnem
Medju rebra u zečevo srce,
Pa da t' djeca ostanu bez otca.

DRUGI NAJMENIK (kad Frankopan baš uz njih prodje — sasvim odvažno).

Evo mene! evo kneza — —

PRVI NAJMENIK (potakne laktom svog druga — žestoko, muklim glasom).

Udri! . . . (Obojica u taj par skoče za Frankopanom, koji je već uz njih nešto malo bio prošo. — Prvi najmenik u žestini kneza, što se na štropot obazre, nožem u rame rani, al mu u isti čas Frankopan s osobitom vještinom trgne iz ruku nož, te ga njim udari u prsi, na što prvi najmenik pane. — Drugi najmenik prepane se odmah s početka sasvim, pa do toga ni ne dodje, da bi nasrnuo na Frankopana — vidjevši zatim, da mu je drug pao, dade se u bieg.)

FRANKOPAN (poleti za njim — glasno).

Stan', lopove, uteći mi ne ćeš! (Uhvati najmenika.)

DRUGI NAJMENIK (hoće da se trgne iz ruku Frankopanovih, nu vidjevši, da ne može nikud nikamo, stane moliti).

Pust' me, kneže, ako Boga znadeš!

FRANKOPAN (dočim i tomu najmeniku bez ikakvog odpora nož iz ruku trgne i na stranu baci — žestoko).

U mene je soko nenaučen,
Što uhvati, više ne popušta.

PRVI NAJMENIK (što je do sad ležao na tlu kao mrtav, okrene se i hoće da se sa zemlje pridigne — nu ne može nikako — zatim sve slabijim glasom).

Djavo mi se danas iznevjeri —
Ali — ja se — njemu — ne ću — moći.
(Umire.)

PRIZOR ČETVRTI.

Prijašnji. — Na tu graju probudi se sve u gradu, sluge najprije dotrče sa fenjeri i mašalami, zatim dolaze žurno TAHI, JURIŠIĆ, BAKIĆ i BANOVIĆ, malo kasnije JELENA i KATARINA.

TAHI. Čudne graje oko našeg dvora!
Šta 'e za Boga? —

JURIŠIĆ. Odkuda se čuje?

BANOVIĆ (kaže na lievu stranu).
Čini mi se, uprav od ovuda.

FRANKOPAN (dozivlje ih sa druge strane).
Hajd ovamo! . . . ovamo mašale! . . . (Gospoda i sluge trče onamo, odkud glas čuju.)

SVI (glasno i živahno).
Glas je banov —

JELENA. Šta će biti?

KATARINA (uplašeno).
Bože,
Samo da nij' kakove nesreće! — (Dodju svi do Frankopana, koji još za vrat drži drugoga najmenika.)

FRANKOPAN (dolaznikom — smijući se).
Jednog držim, da mi ne uteče,
A drugoga držati ne treba,
Jerbo mislim, da nam uteć' ne će. — (Predaje drugoga najmenika slugam.)

BANOVIĆ (pošto opazi mrtvaca — Frankopanu).
Ala, kneže, tu je svašta bilo.

FRANKOPAN (s posmiehom).
Jeste, al bi, da nij' sreće moje,
Još koješta drugo biti moglo.

SVI (pošto sad takodjer opaze mrtvaca).
Gle mrtvaca!

JURIŠIĆ. To je drug onoga! — (Pokazuje prstom na drugoga najmenika.)

KATARINA (koja iza toga opazi, da je Frankopan na ramenu ranjen, zaleti se u njega — strašivo i brižljivo).

Mili kneže, oblila vas krvca!

TAHI (priskoči takodjer i — čim ranu opazi).

Jest, Boga mi!

SVI (pistupe hitro Frankopanu). Jest, zaista ranjen!

JELENA (sa radostnim posmiehom gleda Katarinu, koja Frankopanu ranu motri — sama sa sobom).

Ljubav ima najbistrije oči,
A sviet ipak kaže, da je sliepa . . .
Ona prva ranu mu opazi. (Glasno.)
Ja ne mislim, da je rana težka,
Jer se knezu baš poznaje malo.

ERANKOPAN (bezbrižno).

Nije ništa! Ne pogodi dobro
Onaj, što tam' leži, ja sam bolji
Majstor bio, i to baš na njemu.

KATARINA (brižljivo Frankopanu).

Dajte, kneže, da ovijem ranu. (Skine bielu maramu s vrata, pa stane Frankopanu ovijati ranu.)

FRANKOPAN (poljubi ju u ruku — zatim potiho Katarini).

Ovu ranu meni ovijate,
Dočim nove rane zadajete. (Ganuto.)
Hoćete l' ih isto tako ovit'?

KATARINA (potiho, nu ljubezno).

Prije valja ovu izliečiti,
Pa tad ćemo, ako Bog da, druge.

FRANKOPAN (primi je uzhićeno za ruku, zatim opet potiho).

Istina je dakle, što pjevaste?
Što mi srce kaza —

KATARINA (svedj još ranu ovijajući u taj par stane — začudi se — pa zatim stidljivo i sasvim tiho).

Jest istina. (Stanka.)
Vi ste dakle slušali, što pjevah? —

FRANKOPAN.

Ja sam bio jeka —

[ARINA (upada mu u rieč — tiho i nježno).

Srca moga! —

.NKOPAN (vatreno, nu svedj potiho).

Bog je želju moju saslušao!
Ti si dakle moja?

:ARINA (ljubezno, nu odvažno).

Jest, do vieka.

.NKOPAN (uzme Katarinu — pošto mu je ovila ranu — za ruku, te stupi s njom pred ostalu gospodu — glasno i radostno).

Slušajte me, da vam nešto kažem . . .
Vi me znate, da ja čovjek nisam,
Koj bi znao mnogo okolišit,
Već što mislim, kažem i uradim
Odmah, a da rado ne odvlačim. — (Predstavlja im Katarinu.)
Predstavljam vam evo zaručnicu
Izabranu pred Bogom i svietom,
Da mi bude vjerna drugarica
Mog života u zlu i u dobru.

(nadju se u radostnu čudu i gledaju, što tu biva).

:ARINA (čim ju Frankopan ogrli).

To ću biti u viek vieka!

II (radostno).

Amen!

ENA (isto tako radostno).

Amen i ja velim . . . Hajd ovamo,
Seko, da te sad i ja ogrlim! (Ogrli Katarinu — zatim šaljivo.)
Ala ti si mala bajalica,
Te se tvoji baš u kratko vrieme
U istinu pretvoriše sanci.

(radostno i glasno).

Tako valja, pa na mnogo ljeta!

ENA (obazre se u taj par, zatim Frankopanu i Katarini — ozbiljno).

Dvoje samo opaziti moram,
Što nekako ne sluti na dobro,

Jedno: što se evo zaručiste
U po noći i pod vedrim nebom.
Drugo: što to biva kraj mrtvaca.

NEKI (ponešto se prenu).
Jest, zaista — mrtvac još tu leži . . .
Naopako, to je zlo zlamenje!

FRANKOPAN.
Umir'te se — pa me poslušajte! (Ozbiljno i svečano.
Bog u ponoć isto tako vidi
Ljudska srca kano i u podne.
Dobra djela bit će mu povoljna
Usred tavne noći, gdje je zemlja
Noćnom svojom koprenom zastrta,
Te će zasjat uz stolicu njeg'vu
Kano krila njeg'vih kerubina;
A zla djela — usred biela dana
Jesu pred njim tavna crna slova,
Te ih vidi, kan' da knjigu štije . . .
Što se pako tiče tog mrtvaca,
To ne smeta mene baš nimalo:
Radost, žalost — zatim smrt i život,
To su na tom svietu viek susjedi,
A čovjek bi stoput bolji bio,
Da ih uviek ima pred očima. (Dulja stanka.)

KATARINA (uzhićeno gleda Frankopana — sama sa sobom).
Srce moje ponosi se njime!

BANOVIC (pokazuje na drugoga najmenika, koga sa strane svedj još drže sluge, i koji je medjutim od straha sav klonuo).
Sad nam kaži, kneže, kuda ćemo,
Evo s ovim lopovom prokletim?

FRANKOPAN.
Zbilja, tu je jošte — al čekajte,
Jedno hoću da saznam od njega,
Pa ćete tad vidjet, kuda ćemo. (Stupi pred najmenika.)
Kaži, momče, al u kratko kaži,
Tko je tebe najmio za taj poso?

.NOVIĆ (ljuto).

Kaži, momče, ali pravo kaži,
Pa se čuvaj dobro stranputice,
Jer je kod nas trudno i pretrudno
Putem hodit, kamo l' stranputicom!

JMENIK (klekne dršćući pred Frankopana, pa zatim plačnim glasom).

Oprosti mi, plemeniti kneže,
Imam ženu i petero djece,
Što mi jadni kod kuće gladuju,
Pa je mene djavo obsjenio —

ANKOPAN (ublaženim glasom).

Ja ne pitam, što je, kako li je,
Nu tko tebe najmi, kaži.

JMENIK. Pekri —

ANKOPAN (planuv).

Pekri?! — opet? —

(ljuto poviču). Pekri?... naopako! —

ANKOPAN (tavnim licem podugo izpred sebe gleda — te se o zamisli — nu opaziv Katarinu opet se razvedri — prijazno najmeniku).

Pa koliko tebi dade Pekri?

IMENIK (izvadi kesicu, pa ju pokazuje Frankopanu).

Evo, kneže, kesu tu dukatâ.

.NKOPAN (uzme kesu, pa ju važe u ruci, zatim izvadi svoju mnogo veću i težu kesu, pa najmeniku poda obje kese).

Evo tebi! — pa tvom gosi kaži,
Da on slabo Frankopana cieni,
I da mu je loša sreća bila
Jur dva puta, što se mene tiče.
Neka hvali Bogu, što sam danas
Dobre volje, pa mu i to reci:
Po treći put da se mene čuva! (Najmenik još ednako kleči, pa s prepaćena malo prije straha, a sad opet s nene radosti ne može da riečcu progovori. — Frankopan nastavi.)
Ustaj, momče, sada, podji s Bogom! —

Idi, ali više griešit nemoj. (Najmenik ustane — lagano ode sav niem i tronut, kako ga razna čuvstva oboriše. Frankopan se zatim okrene k ostaloj gospodi.)
A mi, braćo, svaki na svoj poso,
Kog smo domu, a i kralju dužni,
Ova noćca nama prodje hitro,
Zlo se poče, al se dobro svrši.
Jur su prvi pietli zapjevali,
Ne će biti daleko do zore,
Valja da još gdješto uredimo
Prvo, neg se bude razstajati.

KATARINA (Frankopanu).
Ja te molim, mili gospodaru!
Još za jednu riečcu, al na samu! —
Srce moje mene silno nuka,
Te ti nešto kazat moram. —

FRANKOPAN (ostalim). Molim,
Dozvolite meni saslušati
Želju moje mile zaručnice! (Gospoda i slug unilaze redom u grad.)

PRIZOR PETI.

FRANKOPAN i KATARINA.

FRANKOPAN (uzme Katarinu za ruku — umiljato).
Kaži sada, dušo, tajnu svoju?

KATARINA (nasloni se na Frankopana, ljubko i ganuto).
Dobro moje, mili Frankopane,
Koga ljubih prije, no ga vidjeh,
Čuj, što u taj čas razstanka našeg
Tebi tvoja Katarina kaže. (Stanka.)
Srce mi je, istina, prepuno
Nenadane sreće, rajskog čuvstva,
Al me s druge strane slutnja mori,
Te se jadna bojim, da ta sreća,
Što ne dodje, kano blago sunce

Kad izhodi, te svojimi traci
Obasjava najprie vela brda,
Poslie niža, zatim polja i vode,
No mi dodje kano žarka munja,
Prosiecajuć za čas crnu noćcu,
Pa da poslie gušća tmina bude . . .
Ja sve slutim, da ta moja sreća
Dugotrajna, jao, biti ne će . . . (Sjeća se nešto.)
Pa se k tomu u zô čas još sjećam,
Što mi jučer prije tvog došašća
Neka stara ciganica gata.

FRANKOPAN.
Utješi se, dušo duše moje,
Nemoj odmah slutiti najgore,
Pa varavoj mašti ili rieč'ma
Stare bake vjerovati nemoj
Više nego l' pameti u glavi. —
Znam ja dobro, naše ćuti kadkad
Čudne nama slike predstavljaju,
Što su mnokrat kadre nas pomamit, —
Jer je čovjek uprav kano diete,
Te se boji stvarî iz daleka,
Koje mu se strašnim' ukazuju,
Al mu reci, da pristupi bliže,
Pa će se tad lasno osvjedočit,
Da ništ' nije bilo, ili pako
Tako nešto, što ga strašit ne će. —
Okani se dakle tih obsjenâ,
Dušo moja! — U Boga se uzdaj
I u ljubav, pa će dobro biti! —

KATARINA (umireno i utješeno).
Pravo imaš, i ja hoću tako,
Ko što mi ti veliš, a ne drugčie! (Umiljato.)
Oprosti mi, što sam sišla s puta! —
Ta znaš, mnogo da u ženâ važi
Slutnja, te da često im je pravac,
Što ga sliede u životu svome. (Odvažnim glasom.)
Ne ću više da se bavim slutnjom,
Koja samo jasnu moju sreću

Tavnim svojim plaštom obastire,
Već ću gledat bistrim okom napried
I dočekat čvrsto, što Bog dade . .
Odsele ću nastojati krepko,
Da u svemu i u svačem budem
Frankopana vriedna i dostojna.
Kaži, mili, je li pravo tako?

FRANKOPAN (zaneseno).
Jeste, dušo! — Al' gle sjajne zviezde,
Gle danice, kako divno titra
Nad planinom tvrda Medved-grada,
Pa čim bude izhodilo sunce,
Spremit ću se na put u Primorje. (Ćutljivo.)
Ostaj dakle, dušo moja, s Bogom,
Pa mi nemoj izgubiti vjere!

KATARINA (pada mu u naručaj — grle se).
S Bogom pošo, mužu moj ljubljeni!
Koga više ljubim no svoj život
I sve drugo na ovome svietu.
Ja ti dajem vjeru najčistiju,
A prije će pomrčati sunce,
Nego l' moja okaljat se vjera,
Vjeruj, bit ću i ostat ću tvoja,
Dok uztraje duša moja s tielom.

FRANKOPAN.
I ja tako . . . Bog je čuo . . . S Bogom!

KATARINA. S Bogom pošo, mili vjereniče! (Ogrle se još jedanput srdačno, zatim se trgnu jedan od drugoga, pa se razstanu unišavši svak na drugu stranu u grad.)

PRIZOR ŠESTI.

Dvorana u Varaždinu gradu.

BATORI (unilazi, pa se šeta gore dolje).
Evo mene sada u Hrvatskoj,
U tvrdome gradu Varaždinu,
Da pokorim ove buntovnike,

Koji našeg Ferdinanda Prvog
Za svog kralja ne će da priznadu. (Žestoko.)
Al' će ipak morati najposlie . . .
Zapolja će s Ferdinanda kralja,
Koj ga silom svojom jur pritisnu
U Ugarskoj, svakako postradat,
A i ja ću s otom kletom družbom
U Hrvatskoj — skoro gotov biti! (Pouzdano.)
Imam vojsku, imam i novaca,
A to jesu sile baš dvostruke,
Kojima se težko tko izmakne,
Pa ak' sfali jedno, ne će drugo.
Izvan toga hoću plest' i šarat,
Kako valja, na svakoju stranu. (Stanka.)
Ali bit će uza sve to težko,
Bit će, znam ja, težko i pretežko!
Osobito ako — što ne dvojim —
Taj Frankopan dobru skupi vojsku.
Mnogo će se slomiti mišicâ,
Mnogo skršit svietloga oružja,
Dok se tom zlu kako na kraj dodje. (Odvažno.)
Ali neka, ja popuštat ne ću,
U tom boju — osto ili propo! —

PRIZOR SEDMI.

Prijašnji. — KEČKEŠ unilazi, te se pred Batorijem smjerno pokloni.

KEČKEŠ. Gospodaru, zle vam glase nosim,
Jerbo ono, što slutismo do sad,
Da će biti — ono jeste . . .

BATORI. Šta je!
Ne oklievaj! —

KEČKEŠ. Dozno sam za stalno,
Da Frankopan silnu vojsku vodi
Iz Primorja, zatim drugu Tahi
Iz Zagreba, a Jurišić treću
Iz Križevca . . . Bit će naopako!

*

BATORI (malko se prepane, zatim gnjevno).
Brzo li ti istinom postade
Slutnja moja! — Dobro, kad je tako!
Mi ćemo se s njima ogledati . . .
Sad mi kaži, kapetane grada,
Da l' su došla gospoda hrvatska,
Što su našoj stvari privržena,
I što sam ih pozvo amo?

KEČKEŠ. Jesu.
Rekoše mi, da će me sliediti. (Čuje se štropot velikašâ, koji dolaze.)
Evo ih jur, ako se ne varam.

PRIZOR OSMI.

Prijašnji. — U dvoranu unilaze redom knezovi: BATJAN ban, KARLOVIĆ, KEGLEVIĆ, ZRINJSKI, SLUNJSKI i BLAGAJ.

SVI (poklonivši se nadvorniku).
Da si zdravo, nadvorniče!

BATORI (prijazno). I vi,
Da ste zdravo, vitezi hrvatski,
Kojimi se kraljevstvo ponosi,
Jer ste cviet i dika roda našeg,
A u kruni našeg svietlog kralja
Najsjajniji biseri svakako.
Prije svega izručit vam moram
Pozdrav našeg milostivog kralja
Ferdinanda. —

SVI (glasno). Da ga Bog poživi!

BATORI (nastavi).
Pozdrav dakle, zahvalnost i milost
Zato, što ga zbor vaš jednodušno
U Cetinu jur izabra kraljem. (Važno.)
Al' tim poso jošte nije gotov,
Tu se hoće još koješta prije,
Nego li se djelo započeto
Posve svrši. —

BATJAN (upada mu u rieč). Znamo, šta ćeš reći:
Treba nama sile sakupiti,
Pa tad složno, bez odvlake svake,
Protivnike naše satrt.

BATORI. Jeste,
To sam htio reći, pa baš zato
Jesam i ja došo s dobrom vojskom,
Što mi ju kralj Ferdinand poslao
Iz Njemačke. — Treba dakle da se
I vi s vašim ljudma pridružite
I tim slavu svoju ovjenčate.

ZRINJSKI (ozbiljno i odvažno).
Nas potreba nije sokoliti,
Što možemo, gotovi smo vazda.

SLUNJSKI. Ako Bog da, — mi ne ćemo sfalit.

BATORI. Dočuh malo prije, da dolaze
Tri dušmanske vojske sa tri strane;
Tu ne valja čekat, već na noge
Odmah! — Šta vi mislite, gospodo?

BATJAN. Treba nama stvar razmislit dobro,
Prije no što važno odlučimo.

BLAGAJ. Ja sve mislim, najbolje bi bilo,
Da se i mi u tri vojske odmah —
Čim s našima ljudma prispijemo —
Razdielimo, te njihove vojske
Uništimo, svaku baš napose.

ZRINJSKI (Blagaju — žestoko).
Tako može — oprosti mi, druže!
Samo onaj mislit i zboriti,
Koji ne zna, kako stvari stoje,
A ne onaj, komu su poznate
Okolnosti, a i protivnici.
Mlad si jošte — pa se uči prije!
Znaj, da oni na nas ne će čekat
I da kano puževi ne gmižu,

Već da lete kano bura silna,
Koja sve pred sobom krši i lomi,
Il' ko munja, kad udara trieskom . . .
A znaš li ti njihove vojvode?
Znaš li slavnog kneza Frankopana,
Znaš li hrabrog starog Jurišića,
Banovića i ostale druge,
Što ih ima u njihovoj vojsci? —
Ti ih ne znaš, jerbo da ih znadeš,
Ti bi, što si reko, oporeko.

BATORI (Zrinjskomu).
Kažite nam dakle, što mislite,
Hrabri kneže, da nam činit valja?

ZRINJSKI. Ja bih reko: najbolje bi bilo,
Da se ovdje — ali to čim prije —
Sakupimo, pa odavle složno
Pod vojvodstvom vašim, nadvorniče!
Protivnike naše susretnemo
Na poljani bojnoj, jer će oni
Sjedinjeni biti, vjerujte mi,
Prije no se i pomisli na to.

BATJAN. I ja mislim, to će bit najbolji
I najpreči put, što k svrsi vodi.

SVI (zajedno sa Blagajem).
Jest zaista, to će bit najbolje. (Batoriju.)
Živio nam slavni naš vojvoda!

BATORI (umiljato).
Hvala vami, čestita gospodo! —
Što se mene tiče, ne ću nikad
Propustiti zgode i prilike,
Da sačuvam povjerenje vaše.
Što se stvari dalje tiče, mislim,
Da će tako, ko što Zrinjski kaza,
Bit najbolje, zato molim liepo,
Učinite, ko što obrekoste,
Al čim prije, — nemoguće nije,

Da s četami amo prispijete
Za nekol'ko dana — je li tako?

KEGLEVIĆ. Gledat ćemo, što moguće bude.

OSTALI. Tako jeste.

BATORI. S Bogom dakle sada,
Dok se opet ne nadjemo zdravi
I veseli, te na boj gotovi! —
Ja ću odmah uspjeh našeg zbora
Javit svietlom kralju i kraljici,
Znam, da će im glasi bit povoljni. (Odilaze velikaši redom — poklonivši se nadvorniku i on njima.)

PRIZOR DEVETI.

Prijašnji bez velikašâ.

BATORI (čim opazi Kečkeša, što je sve do sada sa strane stajao i daljne zapoviedi čekao — prijazno).
A ti, vjerni grada kapetane,
Pazi dobro, što ti sada kažem!

KEČKEŠ. Vi me znate, da sam uviek gotov
Svršit ono, što mi zapovieda
Moj zaštitnik, ma bilo što bilo.

BATORI. Gledaj najprie, da njemačkoj vojsci,
Što je izvan grada Varaždina
Pod šatori, ništa ne uzmanjka.
Evo daj im novca . . . (Poda Kečkešu kesu novaca.)
Daj im vina,
Da se hrabre, — bit će od potrebe! —
Nastoj zatim, da bude oružje
I ostala bojna sprava naša
U najboljem redu. — Isto tako
Bedeme tog grada Varaždina
Mnogo većim obkopom učvrsti,
Pa sve straže podvostruči svuda . . .
Tako čini, časa ne počasi! — (Dosjeti se nešto.)
Još ti kažem, kada koj uhoda
Dodje, odmah da mi ga dovedeš.

PRIZOR DESETI.

Prijašnji. — PEKRI unilazi. — BATORI mahne rukom KEČKEŠI ode, što taj i učini, te onu dvojicu na samu ostavi.

PEKRI (sav umoren).
Božja pomoć, kneže, evo mene!

BATORI. Dobro došli! — uprav sada mislih
Na vas... Šta mi zla nosite? — kaž'te,
Jer zle samo glase danas čujem.

PEKRI. Žao mi je, kneže, što ne mogu
Bit iznimkom, te što ni ja bolji
Glasonoša nisam, no ostali.

BATORI (nestrpljivo).
Govorite jednom, što imate?
Jer kad veće biti mora, dajte
Čašu priku, da ju odmah praznim
Baš na dušak, a ne kap za kaplju.

PEKRI (naglo).
Frankopan je —

BATORI (zakrši mu rieč). Gdje do vraga, kaži.

PEKRI. Već je sada u Zagrebu gradu,
A s njime se Tahi jur sjedini,
Kudgod ide, sve to manje plemstvo,
K tomu još i prosti narod svuda
Poustaje, te ga sliepo sliedi. —
Kažem vami, da se na grad Zagreb
Sad gotovo ni ne može proći
Od gospodstva toga Frankopana
I njegovih silnih svud junakâ,
Od sabaljâ i od jataganâ
I pušaka tankih na sve strane.

BATORI (ponešto se prene — srdito).
Ubio ga grom iz vedra neba!

PEKRI. To bi sada još najbolje bilo,
Jer ga čovjek, što ga žena rodi,
Ubit ne će, kako mi se čini.

BATORI. Mora da ga neki djavo štiti.

PEKRI. Bog il djavo, ne znam ni sam pravo,
Al ga nešto štiti — tako jeste . . .
Da nij' tako, njega sada više
Ne bi bilo na tom svietu.

BATORI (čudeći se). Šta to —
Šta rekoste?

PEKRI. Kazat ću u kratko —
Onomadne stavih smrtne zamke
Tom medjedu gorskom, al zaludu,
Osta zdravo, pa me osramoti.

BATORI. Radiste mu dakle baš o glavi
U potaji?

PEKRI. Tako jeste, kneže,
Ta vi znate, kako me jedanput
Jur uvriedi, a sad opet — jao! (Poviče gnjevno.)
Pa se bolan jošte ne osvetih.

BATORI (porugljivo).
Bit će za vas još prilike, jer ste,
Što se toga tiče, dosjetljivi.
Evo sada prilike najbolje:
Izmedj nas i kneza, kako znate,
Na skoro će doć' do okršaja,
Pa gledajte, da se kakogoder
Sastanete s njim na polju bojnom,
Liepe li bi slave mogli steći! —

PEKRI (umiljato).
Kneže, mislim, da mi se rugate?! . .
Ako vam je do te slave stalo,
Prosto je i vami za njom poći,
Al će i vami, mislim, bit preskupa
Kanogod i meni.

BATORI (poda mu ruku — licumjerno).
Oprostite! —

PEKRI (rukuje se sa nadvornikom).
Ništa zato — vratio sam vam zajam. (Dosjeti se nešto — radostno.)
Al ja ipak jedan način znadem,

Kako ću se knezu Frankopanu
Osvetiti, ak' prekasno nije!

BATORI. Nij' prekasno nikad, kad se hoće
Izvest djelo takvo — ali šta je?

PEKRI (tajno).
To je moja tajna! —

BATORI. Dobro dakle,
Samo želim, da vas sreća služi
Bolja, neg je do sada vam bila,
Pa će biti vela vaša slava
I zasluga za stvar našu obću.

PEKRI (opraštajuć se).
Idem dakle, kneže, na svoj poso,
Uzdajte se u me svakojako. (Ode.)

PRIZOR JEDANAESTI.

BATORI (sam gledajući za Pekrijem — porugljivo).
U te da se uzdam? — Kukavice!
Koj ne smiješ da pogledaš onog,
Kom o glavi radiš! — Uhoda si,
Bog i duša, dobar, — junak nisi! . . .
A ja ću se, kao što se veli:
Uzdat u se i u svoje kljuse,
To će biti najbolje za mene! (Stanka.)
Slavni bane, o kom narod priča:
Da, kad zboriš, pucaju gromovi,
Kad pogledaš, munje da sievaju,
A kad hodiš, da se zemlja trese,
Ne bi li te sreća ostavila,
Bijuć sa mnom bojak strahoviti?! —
A kažem ti, silni Frankopane,
Čuvaj me se, ko zla najgorega,
Jer ćeš s mene, bolan, postradati,
Il ja s tebe — a jedno će biti! — (Stanka.)
Sastat će se medjed iz planine,
Sa kurjakom biesnim iz pustare
Da vidimo, tko će nadjačati,
Tko li mejdan održat krvavi?! — (Ode žurno.)

ČIN PETI.

PRIZOR PRVI.

Prosto polje u Podravini blizu Ludbrega, gdje je vidjeti redom razapetih šatora vojske Frankopanove. — Desno na obzorju vidi se Pekrijev grad Rasinja, a lievo rieka Drava.

FRANKOPAN, TAHI, BANOVIĆ i BAKIĆ izšetaju iz glavnoga šatora.

FRANKOPAN (nosi list u ruci — žestoko).
Od ljudî je zazor i sramota,
A od Boga velika grjehota,
Što se radi! — Evo tužne viesti:
Da Ivana, našeg dobrog kralja,
Ostavljaju u njegovoj nuždi
Prijatelji, i to pouzdani. —
Nije tomu dugo, što je Revaj
Sa brodovi — što ih na Dunaju
Kralj naš ima pod zapovjedničtvom
Filiersa i Ambroza Fogaša —
Krenuv vjerom, prešo k Ferdinandu,
A ostali sliede ga sad redom . . .
Zar to nije Bogu plakat, braćo?!

BANOVIĆ. Naopako! — prokleto izdajstvo! —

TAHI. Tako li se služi domovini,
Tako li se cijeni poštenje?

BAKIĆ. Žalostno je i pregorjet težko,
Kad si braća vade oči žive

Sebi baš na štetu i sramotu,
A tudjincu na veliku korist.
Ima l' jošte, kneže, štogod više
U toj knjizi?

FRANKOPAN. Zar to nije dosta?
Ali ima jošte! . . . Kralj naš Ivan
U velikoj nalazi se nuždi,
Jer ga silom, i to oružanom,
Sa svih strana Ferdinand pritište.

BANOVIC (nestrpljivo).
Zašto da mu sad ne priskočimo?

FRANKOPAN.
Ne smijemo, jer nam ovdje valja
Najprie pobit protivnika našeg,
Pa tad ćemo moći, što želimo. —
Izim toga, kako mi se piše,
Doć' će našem kralju skoro pomoć,
Koju on za stalno baš izgleda.
Zato treba ovdje uztrajati,
Pa za kralja i za prava naša
Boriti se — umriet ili svladat! —
Tvrda volja i mišice hrabre,
Druge nama ne treba pomoći,
Bog nas znade, a mi sebe znamo,
Više nama ne treba poznanstva,
No udrimo, dok je od nas traga,
Dušmanina mile nam Hrvatske,
Tko pogine, poginut će slavno,
Tko ostane, ostati će slavno,
A Bogu će mila biti krvca,
Koja svetu za pravdu se lije . . .

TAHI. Pravo imaš, kneže, mi hoćemo
Ovdje svi uz tebe uztrajati,
U zlu i u dobru — kako Bog da!

FRANKOPAN.
Tako valja! — pa će dobro biti. (Čuju bojne trublje.)

Čujem evo glase bojnih trublja. — (Gleda s ostalimi niz polje.)
Vidim naše barjake poznate,
Što se viju pred bojnim četama! —
To će biti naš Zadranin hrabri,
Što dolazi s vojskom križevačkom
Na ročište amo . . . (Stanka — svi čekaju Jurišića i gledaju onamo, odkud dolazi — bojna zveka svedj iza prizora.)
Ha evo ga! —

PRIZOR DRUGI.

'rijašnji. — JURIŠIĆ ZADRANIN dolazi na čelu odjela vojske, pred kojom trubljaši trube i razviti barjaci prše.

'RANKOPAN (rukuje se sa Jurišićem).
Da si zdravo!

;VI (ostali rukuju se redom sa Jurišićem).
Zdravo, zdravo, starče!

JURISIĆ. Da ste mi svi zdravo i veselo! (Frankopanu.)
Evo mene, moj čestiti kneže,
Ko što ste mi 'nomad naložili,
Sa odjelom vojske izabrane:
Sve junaka uprav biranijeh,
Štono jedva zgodu izgledaju,
Gdje će moći pod vojvodstvom bana
Frankopana slavni bojak biti . . . (Vojska je do toga jur sva stigla, te hoće da prolazi.)

RANKOPAN (stupi pred vojsku, rukom mahne, na što vojska odmah stane i trublje umuknu).
Oj junaci, da ste mi svi zdravo!
Baš mi 'e milo vas sad pogledati,
Nagledat se svijetla oružja
I divote valjanih junaka,
Smije vam se nebo, pod kojim ste,
Smije vam se mjesto, na kojem ste,
A kamo li onaj, koj vas ljubi
I koj jedva čeka, da vas vodi
U boj proti dušmaninu našem.

SVI (uzhićeno).

Da Bog živi hrabrog našeg bana!

FRANKOPAN (prijazno).

A sad, djeco, uz ostalu vojsku,
Što je ovdje, šator razapnite,
Pa čekajte daljne zapoviedi. (Vojska onim redom odlazi, kojim je i došla.)

JURIŠIĆ. Sad još jedno, kneže, da vam kažem:
Prolazeći uz Pekrove dvore,
Pozvo sam ga, da me i on sliedi,
Nu on mi je, bolan, poručio:
Da on kralja Ivana ne znade,
Nit ga znade, nit za njega haje,
Veće da je kralj naš skitalica,
Koj će skoro prestat kraljevati.

FRANKOPAN (razjaren).

Šta! — to Pekri reče? — tako li je? —
Dobro dakle, sad je puna mjera!
Do tri puta samo Bog pomaže,
A ne čovjek . . . (Banoviću.)
Čuj me, Banoviću.
Uzmi odmah jednu dobru četu,
Pa s njom čini, što ću sad ti kazat. (Pokazuje prama gradu Rasinji.)
Eno tamo vidiš kleto gniezdo
Ote guje, po imenu Pekri! —
Taj grad dakle da zapališ odmah,
Nek me pamti jadna izdajica,
Štono gadnim i potajnim gnjevom
Nikad ne smie, da na svjetlo dodje,
Već gdje može truje iz zasjede. (Banoviću, koji hoće da otide.)
Ako živa uhvatiti možeš
Tog Pekrija, — ne puštaj ga živa,
Već ga baci u bukteći plamen,
Otrov treba da se vatrom gasi,
Ako l' ti se kakogod ukloni,
Ništa zato, meni uteć' ne će! — (Banović odlazi. — Taj čas čuje se zvuk trublje, što znači, da neprijateljski glasonoša dolazi — svi ga izgledaju.)

TAHI. Glasonoša od neprijatelja!

BAKIĆ. Od Batora valjda?

JURIŠIĆ. Vidjet ćemo! — (Glasonoša s bielim barjakom stupi na vidjelo.)

PRIZOR TREĆI.

Prijašnji i GLASONOŠA.

GLASONOŠA (nakloni se Frankopanu).
Mene šalje knez nadvornik amo,
Da prie, no se ljuti boj zametne,
Vama, kneže, ko zapovjedniku
Ovih četa, do dvie do tri rieči
U našega kralja ime kažem.

FRANKOPAN.
Tko je vaš kralj?

GLASONOŠA. Naš kralj je Ferdinand.

FRANKOPAN (ljuto).
On vaš biti može, nu moj nije! — (Umjerenije.)
Ali zašto da se ljutim? — Ti si
Glasonoša, i ko takva hoću
Da te slušam.

GLASONOŠA. To ću molit, kneže.
Čujte dakle: nadvornik vam kaže,
Ne u svoje, nu u kralja ime:
Da svu vojsku, što je tu imate
Na okupu, kući pošaljete,
Zatim da se sa svojimi druzi
Podvrgnete — i to bezuvjetno —
Našeg kralja kraljevskoj milosti.

FRANKOPAN (sav uzplamti u prvi mah, te hoće da trgne sablju, nu dosjeti se, te se mirno nasloni na nju — podugo šuti i tavnim licem preda se gleda, dočim mu se drugovi uznemire, poskoče, sablje povade i viču).

TAHI. Čuj me, kneže, ako Boga znadeš,
Usta tome čovjeku zatvori,
Jer će svašta bit inače!...

JURIŠIĆ. Bit će,
Što inače ne bi smjelo biti! . . .

BAKIĆ. Što ga dalje slušaš, kako vriedja
Nas i tebe, slavni Frankopane,
Već mu daj put, odkuda je došo! . . .

TAHI. Jeste l' čuli? — ala ti je smiešan! —
Okoliši tamo i ovamo,
Dok najposlie sve u svoju torbu.

JURIŠIĆ. Djavo svoje pjesme ne ostavlja! (Glasonoši porugljivo.)
Da, lud li je, momče, tvoj nadvornik,
Kad o nami pomisliti može,
Da smo takve bezobrazne hulje,
Te što takvog učiniti kadri! —
Zar gospoda tvoja valjda misle,
Da mi ništa slana ne jedemo? —

FRANKOPAN (umjereno — svojim prijateljem).
Umir'te se, braćo! — pomislite,
Da je došo kano glasonoša,
I ko takav svet nam biti mora. (Glasonoši, koji je do sad sa strane sav uznemiren i uplašen stajao — dostojanstveno.)
A ti svrši, ako još šta imaš . . .
Kaži sve, ma bilo što mu drago,
Mi ćemo te saslušati mirno. (Tahi, Jurišić i Bakić umire se.)

GLASONOŠA (oporavi se).
Molim, kneže, ja ću skoro svršit. (Stanka.)
Učinite dakle, ko što rekoh,
Pa vam nikad žao biti ne će,
Jer vam kralj naš milostivni jamči
Svojom riečju carskom: da će vami
Pravi otac biti i u svemu,
Što imate i štogodier jeste,
Vas potvrdit. — Sad, gospodo, znate,
Što vas čeka; a rieč carska, znajte,
Amanet je sjajni, nedvojbeni,
Rieč je carska vjerozakon carski.

'KOPAN (upada mu u rieč).

Dobro, dobro, šta još imaš, — kaži!

ONOŠA.

Knez nadvornik u kraljevo ime
Vami, kneže, i to poručuje:
Da — ak' volju kralja ne svršite,
Milosti se njeg'voj ne predate,
I svu vojsku ak' ne odpustite,
Nit' smo bili, nit' što govorili,
Činit će se pogodba oružjem,
Kud pretegne, neka pravo bude! —

zim Frankopana i glasonoše).

Tako će i biti — nemaj brige!

KOPAN.

Gadi mi se i nevolja mi je,
Kad pogledam svojijem očima,
Kako plače pravda pod nepravdom,
Te se kralju našem Zapoljanu
Kraljevina baš njegova ne da! — (Glasonoši.)
Ti sad idi! . . . Kaži nadvorniku:
Da su sve tog svieta sile ništa
Za onoga, koji pravo misli,
Te čast ljubi više nego glavu. (Vatreno.)
Činit ćemo dakle, ko što s' reko,
Činit ćemo pogodbu oružjem,
Jer Frankopan viek ne običava
Vjeru dati, a krenuti njome. (Sav nebokrug na strani se zažari — zatim je vidjeti, kako grad Rasinja gori se vatra sve to više razprostire — čuje se takodjer mukla praskanje iz daleka — Frankopan svečano i odvažno nastavi.)
A nevjeru, ako ju zateče
Gdjegod na svom putu — gle onamo! (Pokazuje mu plamteći grad.)
Tako ti ju nagradjuje vazda —
Ognjem ili gvoždjem. — A sad hodi,
Pa što sam ti kazo, pamti i reci.

ONOŠA (nakloni se muče, pa odlazi sav smućen — sam sa sobom).

Tako meni Boga jedinoga!

Amo medju ove ljude ne će
Ni vran kosti moje već unieti. (Ode žurno.)

ZRANKOPAN (Jurišiću, Tahiju i Bakiću).
A vi, vjerni moji druzi, hajte
K vojsci našoj sada — pa na noge!
Dušman prieti, da ga susretamo! —
Dignite mi vojsku svukoliku,
Pa ovamo nju mi dovedite,
Hoću prije, no se krenem s njome,
Kazati joj još nekol'ko rieči . . .
Hajte, braćo, pa učin'te tako! (Jurišić, Tahi i Bakić odlaze.)

PRIZOR ČETVRTI.

ZRANKOPAN (sam zamišljen nekoliko puta prošeta gore dolje, zatim stane — odvažno).
Sve to više nam se približuje
Čas, koj jednom odlučiti mora
Dobit pravde, a nepravde propast. (Stanka — oduševljeno.)
Možebiti da sam ja orudje,
Dovedeno rukom božanstvenom,
Da zla ova listom utamanim,
Da nepravde razorim oltare,
Da podignem i okrunim pravdu . . .
Možebiti! — to je slutnja samo,
Al za cielo tko to znati može?
I protivno bi se slučit moglo . . .
Čovjek misli, a Bog sam upravlja
Nevidivom možnom rukom svojom,
Što j' sudbinom rado ljudi zovu. (Stanka.)
Ta sudbina baš priliči često
Silnom vihru, koj dolinom duva,
Gorom pako ljulja strahovito,
Koj izčupa i obori hraste,
Dočim grmlje i šikare nizke

Il' tanane i gibive hvoje
Slabog drvca ili cvieća štedi . . .
Bože, tvoja neka volja bude!

PRIZOR PETI.

Prijašnji. — Uz zvuk bojnih trubalja dolazi pod razvitimi barjaci ciela vojska Frankopanova. JURIŠIĆ, TAHI i BAKIĆ predvode vojsku i razredjuju je oko Frankopana na četiri ugla. — Jedva što je vojska razredjena, dolazi s desne strane BANOVIĆ sa svojom četom iz Rasinje.

BANOVIĆ (protura se kroz vrste do sredine, gdje stoji Frankopan s ostalimi zapovjednici vojske — ponešto zasopljen).
Puštajte me pred našega bana! — (Čim se protura, stupi pred Frankopana.)
Svršio sam, kneže, volju vašu,
Al' ne posve. Ohol grad Rasinja,
Istina je, pusta 'e žrtva plama,
Al' mi Pekri nesrećom uteče.

FRANKOPAN.
Tebi uteče, ali meni ne će! (Srdito.)
I da leti nebu pod oblake,
Ne bi ubjego plahu srdžbu moju,
I da roni u morske dubine,
I tam' bi ga moja ruka stigla! —

BANOVIĆ (Frankopanu).
Čujte, kneže, imam jošte nešto
Da vam javim . . . Vraćajuć se amo
Iz Rasinje, opazih na drumu
Varaždinskom, što ovamo vodi,
Silni, gusti oblak od prašine,
Što se amo valja iz daljine,
A s oblaka tog ko munja kadkad
Nešt' zablista ko oružje svietlo
I barjaci bojni . . .

FRANKOPAN (veselo). Bit će, braćo,
Protivnici naši. — Dobro došli!
Mi ćemo ih odmah susretati,

Jer smo na boj posve jur gotovi,
I baš željni ogledat se s njima. (Ostaloj vojsci — glasno i vatreno.)
Oj junaci, vesela vam majka!
Dušman nam se evo jur primiče,
Skoro ćemo na polju junačkom
Sastati se s njime, kako valja!
Nemojte se, djeco, prepadati,
Kad čujete njeg've bojne zvuke
I gruvanje njeg'vih. lubarada,
To je slast i šala za junake,
Već ga puškom ili britkom ćordom
Dočekajte i uzbijte hrabro!
Hrvati ste, na glasu junaci,
Ajte dakle, pa si i nadalje
Glas održ'te, lice osvjetlajte,
Rodu našem diku učinite! — (Vidi se u vojske radostno gibanje.)

BANOVIĆ (radostno i strastno).
Ti nas vodi, slavni Frankopane,
S tobom ćemo svladat ili propast!

SVI (poviču uzneseni).
Predvodi nas, kuda ti je drago,
I u pakô hoćemo te sliedit! — (Čuje se s daleka bojna trublja dušmanska.)

FRANKOPAN.
Čujete li, djeco, kak' nas zove
Naš dušmanin na svatbu junačku,
Gdje se umjesto cvieća ružmarina
Hrabrom dieli lovorika slave. (Uzhićeno.)
Zatrubite sada, svi trubljaši!
Barjaktari, barjake razvijte!
Da se vidi slavni grb hrvatski,
Kocke da se vide crven-biele,
Koje znače, da Hrvati znadu
Krvcu prolit vazda za stvar čistu. (Trgne sablju i stavi se vojsci na čelo — glasno poviče.)
Sa mnom sada, djeco, slava zove,

Slušajmo je, — sa mnom u boj hajte! (Sabljom zamahne i time znak daje, da se sva vojska krene — na odlazku poviče:)
Rieč je naša: »Ivan i Hrvatska.«

SVI (čim za Frankopanom krenu — uzneseno i užasno kliču):
»Ban Frankopan, Ivan i Hrvatska.«
(Trubljaši zatrube. Barjaci se razviju. Vojvode i barjaktari stave se hitro pred svoje čete i ciela vojska sliedi uzhićeno Frankopana, koji s njom žurno ode neprijatelju u susret. Iza prizora čuje se za mala opet uzklik: «Ban Frankopan, Ivan i Hrvatska!», zatim pak čuje se puškaranje i zveketanje oružja, a uz to opet kadkad kao slavodobitni uzklik: «Ban Frankopan, Ivan i Hrvatska!» — Bojne graje, s početka žestoke, sve to više u daljini nestaje.)

PRIZOR ŠESTI.

Gusta dubrava u Podravini na lievoj strani druma varaždinskog.

PEKRI (dolazi bez kalpaka i oružja sav umoren, zasopljen i od trnja grdno izderan — stane i duboko uzdiše — zatim sasvim skrušeno).

Hvala Bogu! — Jedva sam uteko
Tom bjesnećem čoporu divljačkom,
Koj mi grad moj spali i razori,
Koj ni glave štedio mi ne bi,
Da me u ruke dobije krvničke . . . (Spopane si glavu objema rukama — poluplačnim glasom.)
Jao mene, što sam doživio! . . . .
Pekri, bogat plemić od starine,
Sad ko plaha zvier kroz gusto grmlje
Bludi, bježi, da ga ne uhite . . . (Sjedne na trup odsječena hrasta.)
Ovdje ću sad malko odpočinut,
Pa tad dalje kroz dubravu gustu,
Kud me oči s nogama povedu. (Začuje se u taj par s daleka pucnjava i bojna graja, na što se Pekri prene, skoči i sav protrne — drhtavim glasom.)
Šta je to, za Boga! — Šta to čujem? . . .
To su bojni glasi — glasi strašni! . . . (Strastno.)
Vidim, ni tu nemam više mira,
Idem dakle bez počinka dalje! — (Hoće da ide,

nu od straha mu se noge uštape, ruke tad sklopi i očima prama nebu svrne — potiho.)

Ja sam ti se, sveznajući Bože,
Baš dosele malo brinuo za te,
Ali sada, milostivi otče,
Sada mi se smiluj, pa pomozi,
Pomozi mi u nevolji mojoj! . . . (Digne se — hoće dalje, pa ne može — sav u zdvojenju.)
Ja ne mogu dalje . . . ne . . . ne mogu! —

(Nemoć i gnjev ga iznenada sasvim zauzmu — ljuto i strastno iza glasa.)

Ej prokleti Frankopane . . . ti si — (Iznemogne i pane pokraj grma u travu. — Pucnjava, što se prije čula, jur prestade, nu štropot i vika dolaznikâ čuje se kroz samotnu dubravu sve to bliže.)

PRIZOR SEDMI.

Prijašnji u nesviesti. — Pojedini vojnici Batorijevi bježe kroz dubravu, a za njima ko u potjeri BATORI sa sabljom u ruci. BATJAN ga sliedi.

BATORI (razjaren viče glasno za vojnici, koji bježe).

Odmah stan'te, pseta! šta bježite,
Prije no se ova kleta bitka
I započe pravo, kamo l' svrši! . . . (Stane i počine. — Pekri se od vike, što oko njega nastaje, opet pomalo osviesti, dočim Batori nastavi.)
Sve zaludu! — molbe, kletve, prietnje
Ne slušaju, bježe bez obzira!

BATJAN. Vrag im zeca u srce utjera,
Odkako se sastadoše s vojskom
Buntovnikâ, i odkako čuše
Ono kleto divlje urlikanje:
»Ban Frankopan, Ivan i Hrvatska!«

PEKRI (prene se na posljednje rieči — poluglasno).

Jao meni! —

BATORI (što najbliže do Pekrija stoji — čuvši glas — obazre se i opazi ga — sav se u čudu nadje).

Šta vi ovdje — Pekri?! — (Batjan sada takodjer opazi Pekrija, koji polagano ustade na noge — Batjan se čudi — dočim Batori nastavi.)

Da, da, zbilja! ja se sada sjećam,
Što mi kaza o nesreći vašoj
Glasonoša . . . Al' hvalite Bogu,
Što ste iz vatre još utekli živi. (Nešto porugljivo.)
Zaista se ne bi bio nado,
Da ću vas tu naći.

PEKRI (oporavi se — sasvim gnjevno).
E dakako!
Vi se tome baš nadali niste,
Nu još manje sam se ja tom nado,
Da ću hrabrog našeg nadvornika
Vidjet, kako kupi stado svoje
Od medjeda gorskog razagnato.

BATORI (sam sa sobom).
Splatit ću te, čekaj! — (Glasno.)
Ja ne dvojim,
Da ste vi na rieči junak dobar,
To svjedoči i osveta vaša,
Kojom ste se banu Frankopanu
Zagrozili — pa šta se izleže? —
Psovke, puste rieči — ništa više! —

PEKRI (porugljivo).
Al' rieč kadkad bolje zgadja, kneže,
No mač tupi — to vi znat morate,
Jer ste i vi dobar mejdandžija
Na tom polju.

BATORI (uzplamti — naglo i strastno).
Sad ćeš krvlju platit
Za te rieči bezobrazne! (Hoće da Pekrija ošine sabljom.)

BATJAN (sustavi Batorija).
Stan'te! —
Ta vidite, da oružja nema.

PEKRI (gnjevno i porugljivo).
Zašt' branite našem nadvorniku,
Da si novi listak lovorike
U današnji vienac slave uplete?

BATORI (Batjanu).
Hvala vami, kneže, što si nisam
Sablju svoju omastio jedom
Tog čovjeka, kog prezirem, i koj
Vriedan nije, da ga zemlja nosi. (Pogleda s najvećim priezirom Pekrija, te sablju turi u korice.)

PEKRI (gnjevno — nu potiho).
Uzmi, braco, šilo za ognjilo.

PRIZOR OSMI.

Prijašnji. — BLAGAJ žurno dolazi.

BLAGAJ. Hvala Bogu, kneže nadvorniče,
Što vas nadjoh, — al' odtale hajdmo,
Jer nas sliedom sliede buntovnici . . . (Svi se prenu.)

BATJAN. Šta velite, Frankopan nas sliedi?

BLAGAJ. Tako jeste, i ak' se na skoro
Ne krenemo, zateć' će nas ovdje,
Zato hajdmo sad put Varaždina,
Jer nas ondje — za stalno se nadam —
Jur čekaju naši prijatelji,
Što ih radi žurbe prevelike,
Kojom, žalbog, krenusmo odanle,
Nismo htjeli pričekati.

BATJAN (Batoriju — ponešto gnjevno).
Kneže,
Vi ste krivi, da ne dočekasmo
Zrinjskog, Slunjskog, zatim Keglevića
I ostale. Ja sam vas svjetovo,
Da to treba učiniti, al vi
Nestrpljivo izgledaste vrieme
Tog sastanka sa tim Frankopanom.
Odviš ste se, mislim, pouzdali
U tudjince vaše oklopnike,
Što su ipak, prie no puška puče,

Čuvši samo onu strašnu viku
Uzmaknuli, te plahošću svojom
Naše čete sa sobom povukli.

AGAJ. Pravo meni 'nomad reče Zrinjski,
Da ja ne znam cienu tim junakom,
A junaci jesu svikolici! —
Junaci su ti naši zemljaci,
Govorila zloba što joj drago!
Vidjeh danas, kako udaraju,
Mislih, da se stari hrasti ruše,
Il' da se ore stiene niz kukove,
Prem do prave bitke ni ne dodje. (Stanka.)
Jesu živi djavoli doduše,
Osobito oni mrki momci,
Što ih s kršna sa Primorja svoga
Ban Frankopan onomad dovede,
Ne imadu kuće ni baštine,
Kuća im je kamena pećina,
A baština pusti žali morski. (Uzdiše.)
Kuku tome, od koga su jači!

ιTORI. Prodjite se toga hvalisanja!
Još nij' poso svršen, doć' će sunce —
Ja se ufam — i pred vrata naša.
Što se pako tiče Frankopana,
On je grdan krivac pred zakonom,
Ništa njega oprati ne može,
On će sve to, prie il' poslie platit.

'EKRI. I ja ću mu dug moj izplatiti! —

)RI (porugljivo).
Nemojte se šalit — mi vas znamo
I junačtvo vaše . . . Frankopane!
Dokle živiš, tog s' delije ne boj! (Čuje se neki štropot u lugu.)

,AGAJ. Čujete li? — Hajdmo — skrajnje 'e vrieme,
Ja put znadem, koj će nas poprieko
Izvest iz tog luga. Za dva sata
Biti ćemo jur u Varaždinu. (Odlaze svi žurno sa Blagajem.)

PRIZOR DEVETI.

Za kratko vrieme BANOVIĆ i BAKIC tiho i hitro dodju sa jednim odjelom vojske, što je za bjegunci u potjeru izaslan.

BANOVIĆ (obazire se na sve strane — zatim potiho svojim vojnikom).

Skrovno idi, hrabra četo moja,
Skrovno idi, kan' da tjeraš vuka,
Naopako, da te vidi il' čuje,
Pobjego bi, jer on znade dobro,
Da j' u tebe sreća i nesreća. (Prisluškuje na sve strane.)
Ala da mi je sad ubititi
Tog Batora il' Batjana bana,
U med bi mi upala sjekira
I narasla puna šaka brade,
Još da mi u ruke Pekri dodje,
Ja bih njime hrast koj nakitio,
Pa mu milo ili žao bilo,
Rdja ota drugo ne zasluži. (Stanka — obazire se opet pomno na sve strane.)
Taj lug valja sada proiskati,
Jer ovamo veća strana vojske
S vojvodami krenu uzmičući,
Ne bi l' nama dobra sreća dala,
Da kakogod na njih nagazimo. (Lišće i grane u taj par zašušti, a stara ciganica se prikaže.)

PRIZOR DESETI.

Prijašnji i CIGANICA, što sa velikim štapom i svakojakom prtljagom sve to bliže stupa.

BANOVIĆ. Naopako, braćo, zla nam lova!
Susretasmo baku . . . (Strogo ciganici, što hoće da mimo prodje i put svoj nastavi.)
Stani, bako!
Kamo ideš, odmah sada kaži?

CIGANICA (postoji — sasvim mirno).
Kamo i ti — svak čas k smrti bliže.

BAKIĆ (koji je dosada šuteći uz Banovića hodio, spozna ciganicu — sam sa sobom).

Bože! — to je ona ciganica,
Što u Sused-gradu Katarini,
Pa i meni čudne stvari gata,
Što ih do sad — prem je ludost vela —
Ipak s glave izbiti ne mogoh.

BANOVIC (ciganici, što hoće da ode).

Stani! kaži: što ti radiš ovdje?

CIGANICA (stane).

Za bolestne neke siromake
Berem, evo, raznovrstno bilje; (Pokazuje punu maramu razna bilja — zatim ozbiljno.)
Premda ima ljudi posve zdravih
I bogatih, kojim ipak sutra
Bilje ovo pomoć ne će moći . . .

BAKIĆ (prene se — sam sa sobom).

Šta to reče! — kud to šiba opet?

BANOVIĆ. To su spletke, ti si varalica,
Ili — što još gore — možd' uhoda,
Ti ćeš sa mnom pred našega bana!

CIGANICA (postojano).

Hoću, ako želiš, ja s' ne bojim . . .
Bog nam svima sudi, jednom prije
Nego l' misli, a drugome kašnje.

BAKIĆ (Banoviću).

Molim, brate, pusti je, da ide,
Kud joj drago.

CIGANICA (prijazno). Hvala gospodaru!
Liepa hvala! — (Spozna Bakića.)
Ala, gle, šta vidim?
Dobrog znanca iz Suseda grada! (Bakiću potiho.)
Jesi l' štogod zdravo i veselo!

BAKIĆ (žalostno).

Zdravo jesam, al' veselo nisam.

CIGANICA. Veseli se, dok uzroka nemaš,
Da tuguješ, jer se mienja brzo
Dan sa noću u životu našem.

BANOVIĆ (zakrši ciganici rieč).
Dost' je rieči! — Bakić te poznaje,
A k tom' želi, da odlaziš prosto,
Kud ti 'e drago, to je meni dosta,
Idi dakle s Bogom, stara vrano! —

CIGANICA (kobno).
Nemoj, sinko, tako! — znaš li: kudgod
Vrane mnogo lieću, ima često
Na poljani mrtvijeh junaka.

BAKIĆ (skoči pred ciganicu, što jur htjede otići — nestrpljivo i strastno).
Ja te molim, raztumači meni
Smisô kobnih rieči tvojih.

CIGANICA (upre u Bakića oči — pristupi k njemu i prišapne mu).
Sutra! — (Bakić se prene, ciganica ode hitro kroz grmlje na lievu stranu.)

BAKIĆ (gledajuć svedj za ciganicom — poluglasno izpred sebe).
Sutra dakle? — sutra . . . Vidjet ćemo! (Ušuti, te se opet zamisli.)

BANOVIĆ. Šta zaludu dulje tu stojimo
Dangubeći, a k tom' slušajući
Pripoviesti babske — hajdmo napried! —
Jur k zapadu sunce se nagiblje,
Hajd, junaci, da gledamo ovkraj, (pokazuje na desnu stranu)
Ne bi l' u trag ušli plahoj zvieri,
Što j' tražimo — nu ako l' je i tu
Ne nadjemo, udrit ćemo drumom
Varaždinskim, kojim jur sad ode
Ban Frankopan sa ostalom vojskom
U potjeru za bjegunci . . . Hajdmo! — (Ode na desno sa cielom četom.)

PRIZOR JEDANAESTI.

Grad Varaždin, jakimi bedemi i obkopi učvršten, ukaže se na prizoru. — Mrak se jur hvata.

BATORI i KEČKEŠ kroz glavna gradska vrata — što se otvore, dočim se spustni most spusti — izšetaju iz grada na prostor.

KEČKEŠ (pokazuje na desnu stranu).
Evo tamo, mili gospodaru,
Jurve sluga čeka s hitrim konjem,
Što će s vami niz to ravno polje
Poletjeti kano ptica.

BATORI. Dobro,
Idem dakle, da za vrieme dodjem
K vojsci našoj, što jur napried ode
Pod Batjanom put Ormuža grada,
Gdje nas čeka vjerni naš Sekula.
Tamo ćemo tvrdi grad još bolje
Iza hitre Drave učvrstiti,
I dušmana, ako dodje, hrabro
I junački dočekat i uzbit . . .
A ti čuvaj, ko što sam ti reko,
Grad Varaždin do posljednjeg časa.

KEČKEŠ. Bit će, što želite, gospodaru,
Kunem vam se evo živim Bogom,
Da ću prije izgubiti glavu,
No da pustim, tvrdi grad da pane
U dušmanske ruke, — premda 'e težko
Ovdje, gdje je cielo stanovničtvo
Poludjelo za tim Frankopanom,
Te ga moli i pozivlje liepo,
Da mu skoro u pohode dodje.

BATORI. Ti izvrši vazda dužnost svoju,
A onoga, koj je ne izpuni,
Smrću kazni, pa će dobro biti.
Što se pako Frankopana tiče,
Ja ne mislim, da će sada doći,
Jer ko što sam dozno pouzdano,
On je krenuo s cielom vojskom svojom —

S kojom nas jur progoniti stade
Preko Mure, da priskoči tamo
Županijam, što ga zovu u pomoć,
Pa će neko vrieme postajati,
Dok se vrati, a do toga možeš
Ovdje ti, a mi u Ormuž-gradu
Učvrstit se tako, da će morat,
Ako dodje, s krvavom lubanjom
Vratiti se, odkuda je došo.

KEČKEŠ. Bog bi dao, te bi tako bilo! (**Čuje se, kako nedaleko konj nestrpljivo rže i kopitom o tle lupa.**)

BATORI (sprema se, da ide).
Konj jur rže — idem, a ti nemoj
Našem kralju izgubiti vjeru.

KEČKEŠ (pouzdano).
Ne ću, dok je na ramenu glava. (**Batori Kečkešu prijatno rukom mahne, pa žurno ode na desnu stranu, a Kečkeš vraćajući se lagano u grad — nastavi sam sa sobom.**)
Istina je, on je prama meni
Dobar — bolji barem no pram drugim,
Nu sad mi se ipak tako čini,
Ko da me na cjedilu ostavi. —
Al svejedno! — grad ovaj Varaždin
Tvrd je dosta, k tom' sigurna momčad,
Pa ćemo svû dužnost izvršiti. (**Čuje se s-desne strane, kuda je nadvornik prije otišao, hitar kas konja. Iz toga nastaje sve veća tmina.**)
On odjezdi, a ja idem sada,
Da obidjem straže, noć je tavna — (**Razgleda se po nebokrugu, koji je gustim oblakom zastrt.**)
Sada treba podoštriti uši,
Kada oči ne mogu da služe. (**Ode. — Čuje se zveketanje lanaca spustnoga mosta i škripanje ključeva od gradskih vrata, što znači, da je Kečkeš u grad unišo.**)

PRIZOR DVANAESTI.

Prosto polje pred Varaždinom. — Tavna noć.

Pojedine straže na bedemih grada vidjeti je, kako stoje, pa paze. Najveća tišina — predteča nepogode — naravlju zavlada. Munje

kadkada tminu prosiecaju. Grom se najprije iz daleka, zatim pak sve bliže i bliže ori. Kiša s početka riedko i tiho sipi, ali za mala gusto i velikim šumom počima padati; uz to bura stane bjesnjeti, te tako sve to veći urnebes nastaje. Za neko vrieme dolazi amo FRANKOPAN sa svojimi privrženici na čelu vojske.

FRANKOPAN.

Evo nas na mjestu! — (Dade na tiho znak, na što vojska stane.)
U tom gradu (Pokazuje na grad)
Sada misle, da smo preko Mure,
Ko što s prva namjera mi bješe . . .
Bit ćemo im nenadani gosti,
Al s tim bolje po nas, gore po njih! (Strese kabanicu.)
Pokisnusmo malo, jelte, braćo?

BANOVIĆ. To nij' malo, kneže, već do kože,
Još dalje bi, da ikako može.

BAKIĆ. Ta to pada, ili bolje: lieva,
Kan' da se je nebo prolomilo.

BANOVIĆ. Kan' da odozgo netko iz kabla lieva,
A urnebes takav se razlieže,
Da ne čuješ skoro ni rieč svoju,
K tomu tmina takva, da ne vidiš
Prsta izpred oč'ju.

JURIŠIĆ. Jest, Boga mi!
Ja ne pamtim skoro takve noći,
Premda sam ih dosta doživio.

FRANKOPAN (prijatno porugljivim glasom).

Jurišiću, ti klisuro stara,
Zar si i ti jurve omalakso? (Glasnije, da ga vojnici čuju.)
To je uprav vrieme za junake,
Osobito pako vrieme za nas
I za naše poduzeće dobro,
Isto nebo prijazno je nami,
Kad nas tako krepko podupire.

JURIŠIĆ (potiho Frankopanu).

Nije meni stalo baš do mene,
No se bojim, klonut će nam vojska
S tog vremena, jer je umorena
I onako od današnjih patnja.

FRANKOPAN (potiho svojim obližnjim prijateljem).

Pa baš zato ne treba onako
Zborit, nu je svedjer hrabrit treba! — (Glasno.)
Nepogode burne, noć i kiša,
To su samo trice, puste šale.
Što bi bila jedna hrabra vojska,
Što bi bila i što bi važila,
Kada bi je takve malenkosti
Mogle smetat ili krenut s puta? (Nepogoda svejednako, kaogod i prije, bjesni.)
Sad ponajprie — (Bakiću.)
Treba da namjestiš
Svukoliku vojsku pod šatore,
Što ih odmah razapeti treba
Niz to ravno polje, tu na lievo,
Neka momčad odpočine malko,
Dok sazovne trublja, i tad ćemo —
Ako Bog da! — grad taj jurišati. (Bakić ode tiho s vojskom.)
Vidjet ćemo, da l' su tvrdji zidi
Il' junaci, ovnovi željezni. (Jurišiću.)
A ti zovni amo sve kopače,
Što ih ima, da kopaju skrovno
I što bliže da se prikopaju
Tim zidinam tajno, ko krtovi. (Ode Jurišić po kopače.)
Banoviću! ti ćeš nastojati,
Da džebana naša svakolika
U pripravi i na suhu bude,
Trebat će nam, mislim, oko zore.

BANOVIĆ (radostno).

Tako valja, tako slavni bane,
Samo skoro da se opet s njima
Sastanemo, pa da ih bijemo.

A ja hoću da u prvom redu
Onih budem, što će jurišati,
Da si tako nadoknadim štetu,
Što bjegunce uhitio nisam.

FRANKOPAN (rukuje se sa Banovićem).
Ništa za to, hrabri Banoviću.
Mi ćemo se, čim tu zgotovimo,
Što imamo, jur sastati s njima.
Nas ni Drava u tom priečit ne će,
Ni zidine tvrda Ormuž-grada,
Obadvoje znat ćemo prevalit. (Banović odlazi, a Jurišić sa svojimi kopači dolazi, te ih — premda je tmina — pomno i tiho razredjuje i ponamješta. Frankopan sam prigleda — zatim nastavi.)
Tako, tako, moj prijane stari,
Vidim evo, da ti baš ne smeta
Tmina u tom poslu.

JURIŠIĆ. Ne smeta mi,
Jer poznajem ovu okolicu
I položaj grada Varaždina,
Te sve znadem, gdje je i kako je.

FRANKOPAN.
Dobro dakle, ti ostani ovdje,
Pa mi ravnaj te naše kopače,
Da se svrši poso još prie zore.

JURIŠIĆ. Bit će tako. (Ode do kopačâ, pa im poso naznačuje.)

FRANKOPAN (u odlazku). A ja idem sada
Pod šatore malko, — imam pisat
Razne knjige . . . (Sam sa sobom.)
Osobito jednu,
Što ću pisat miloj Katarini. — (Ganuto.)
Ne znam, što je, al' me nešto nuka,
Da joj pišem, da se s njom u duhu
Ja sastanem, kad ne mogu drugčie . . .
Slutnja mi sve šapće, da je hoću
Skoro vidjet . . . Može i to biti!
Jer čim svršim boj sa protivnici,
Što će valjda skoro biti, doć ću,

Katarino moja! — doć ću k tebi,
Da mi budeš, što si obećala,
Drugarica u životu mome. (Ode lagano.)

JURIŠIĆ (bodri kopače, koji s početka sprieda u prizoru kopaju).
Žurno, djeco, žurno! — ponoć minu,
A još ima posla dost' do zore. (Kiša i bura ponešto prestaje, nu gusta je tmina kao i prije. Kopači muče kopaju prama bedemom grada. Jurišić ih svedj nadzire i bodri. Za mala se na bedemu grada ukaže Kečkeš — nedaleko od njega vojnik stražu straži.)

PRIZOR TRINAESTI.

Prijašnji. — KEČKEŠ i VOJNIK.

KEČKEŠ (stane i prisluškuje na sve stane — sam sa sobom).
Ne znam pravo, al sve mi se čini,
Ko da čujem neko ropotanje
Iz daleka, zatim ko kopanje —
Ne bi l' djavo — (Obližnjemu vojniku.)
Stražo, dodj' ovamo! (Vojnik, spoznav glas svoga zapovjednika, pristupi bliže.)
Kaži, momče, čuješ li ti štogod?

VOJNIK (prisluškuje — zatim pouzdano).
Ja ne čujem ništa, kapetane,
Do škripanje gvozdenoga pietla
Tam' na tornju, kad njim vjetar kreće,
Il' hukanje sove tam' u glogu
Izpod grada u samotnom vrtu.

KEČKEŠ (umireno).
Jeste, pravo imaš — mene vara
Mâ brižljivost vela, ništa drugo! — (Sam sa sobom.)
Ta oni su preko Mure sada,
A ne ovdje — vrag bi ih donio!
Idem sad da malko odpočinem,
Jer do sada nisam spavat mogo,
Bješe mi, ko da me mora davi,
Ustao sam, pa gle, hvala Bogu!

Mâ bojazan, vidim, da je tašta.
Pravo straža reče: ništa nije,
Bura bjesni, k tomu sova huče,
To je sve, što čujem, ništa drugo. (Ode. — Kiša je sasvim stala, nu bura silnije nego prije bjesni, a tmina svejednako traje.)

JURIŠIĆ (što stoji nedaleko od bedema gradskog, obodravajući — nu potiho).

Samo napried, djeco, žurno i tiho!
Noć je tavna, pa još gluha k tomu,
Te nam tako baš dvostruko služi,
A mi ćemo skoro svršit poso,
Pa će nami ban bit zadovoljan. (Na ove rieči kopači podvostruče sile, te kopaju što bolje mogu i približuju se tako sve više bedemom grada.)

PRIZOR ČETRNAESTI.

Prijašnji. — Sa strane dolazi FRANKOPAN i BAKIĆ. Bura i tmina za toga prizora pomalo prestaje.

FRANKOPAN (približujući se Jurišiću — potiho).

Jurišiću, jesi l' skoro gotov?

JURIŠIĆ. Jesam, — ali možda ne bih bio,
Da nij' ove burne noći bilo.

FRANKOPAN (pokazuje gore na bedeme grada, gdje se ništa ne miče, što znači, da straže po svoj prilici spavaju).

K tomu straže grada zadriemane
I sigurnost Kečkeš-kapetana,
Koj sad sniva, da smo preko Mure,
Dok, evo, nas k njemu na zajutrak.

JURIŠIĆ (ogleda se i vidi, da su kopači već posve blizu bedema gradskog prekop načinili, te im poda tiho znamenje, da prestanu — zatim Frankopanu radostno i potiho).

Evo, kneže, gotovi smo jurve
Prije zore.

FRANKOPAN.

Tako valja, tako!
A sad odmah natrag sa kopači,

Nek počinu. (Kopači se, na podano im od Jurišića opetovano tiho znamenje, natrag povuku; Jurišić ih odvodi.)

Vojska pak ostala,
Što se do sad odmori dovoljno,
S nami sada jurišati hoće. (Bakiću.)
Pred šatori nestrpljivo čeka
Na znak vojska — daj joj sad znamenje! —
Rieč je ona ista, što bi jučer,
Te će slavno nas u grad uvesti.

BAKIĆ (koji se tako postavi, da ga vojska, što iza prizora jur uredjena stoji i znamenje izgleda, lako čuti može — poviče glasno).

Ban Frankopan, Ivan i Hrvatska! (Zatim trgne kuburu iza pojasa, pa ju izpali.)

VOJNIK (što je na bedemu do sad driemao, skoči ko pomaman i poviče strašno).

Na oružje, eto banovaca!

PRIZOR PETNAESTI.

Zora puca.

Prijašnji. — Vojska Frankopanova, pred kojom se hrvatski barjaci viju i što ju predvode TAHI, JURIŠIĆ i BANOVIĆ, u tri odjela razdieljena, žurno napried stupajući dolazi, odmah u gotove prekope skoči, te potrči do FRANKOPANA i BAKIĆA. Trubljaši trube bojnu poputnicu.

FRANKOPAN (Tahiju).

Ti ćeš ostat sa odjelom tvojim
Ovdje, da nam osiguraš ledja,
Ako l' bude treba, pomoć šalješ. (Povuče sablju — uzhićeno ostalim.)
Vi ostali, sa mnom! — žurno napried! (Stavi se na čelo vojske, da ju vodi proti bedemom grada.)

SVI (izim odjela Tahijeva, koji zaostaje, polete za Frankopanom vičući užasno).

Ban Frankopan, Ivan i Hrvatska!

FRANKOPAN (vodi žurno vojsku prama bedemom grada — uzhićeno i glasno).

Sav jur iztok rudjeti počima,
Bit će krvi — ali ništa za to!

Svak je rodjen, da po jednom umre,
Čast i bruka žive u sve vieke,
Bez muke je junakovat lako,
Al' pod krunom od olova težko,
Zato napried, djeco, napried sa mnom!
Dobit nama pofaliti ne smie,
Grad taj za dva sata mora pasti,
Makar da ga isti djavo brani! — (Hrabreći tako vojsku, dovede ju ća do bedema gradskih. Smjeliji vojnici prislanjaju jur ljestve na bedeme, te se na njih penju gore. — U isti par Kečkeš sav uzbunjen sa svojimi vojnici dotrči na bedeme.)

KEČKEŠ (čim dušmane opazi na ljestvah poviče).

Amo! — amo . . . Udrite! — ne dajte! . . .
(Obali sa bedema dva najsmjelija vojnika Frankopanova, što su se već gore bili popeli. To videći gradski vojnici ohrabre se, te puškom i sabljom krepko odbijaju navale dušmana. Obća navala i odbijanje zatim nastaje. Žestoko puškaranje i zveketanje sabalja čuje se sa sviju strana.)

FRANKOPAN (odozdo pregleda i ravna juriš, pa pošto opazi, da vojska njegova jur sa dvie strane pod predvoditeljstvom Jurišićevim i Banovićevim iz prekopâ na grad navaljuje — ohrabruje vojsku).

Napried, hrabra djeco! — Tako valja! — (Za toga jurišanja padaju pojedini s obiju strana. Nebo se sve to bolje razvedruje.)

KEČKEŠ (što svedj još hrabro sa svojimi odbija navale dušmanâ — sam sa sobom).

Ne ću moći sili odoljeti
Tih djavola, što na grad nasrću,
Al ću ipak izvršiti dužnost. (Glasno).
Eno tamo — udri! — dolje s njima! (Nasrne opet na dva vojnika Frankopanova, što se popeše na bedem, te ih obali u šanac — sam sa sobom.)
Naopako! — da sam slušo noćas
Sebe, a ne onog — (Opazi blizu sebe stražara, s kojim je prošle noći govorio, — gnjevno.)
Ha, ti ovdje!
Eto tebi za driemanje tvoje,
K tom' za gluhe uši, eto t' plaće! (Posieče ga.)
S nje ćeš spavat i oglušit doviek. (Gradski vojnici, ne mogavši odoljeti žestokoj navali Frankopanovacâ, u borbi popuštaju.)

BANOVIĆ (s lieve strane, hrabreći svoje vojnike — glasno).

Vidite li? — jurve popuštaju,
Udri, udri, dokle mahat možeš! —

JURIŠIĆ (sa desne strane viče dušmanom porugljivo).

Zlo zgadjate, ljudi, naopako! —
Il' su u vas puške ili sablje
Tomu krive il' zle ruke vaše.

KEČKEŠ (bijuć se svejednako — i hrabreć svoje).

Ne slušajte, no udrite hrabro! (Čim opazi, kako pojedini oružje bacaju, te hoće da bježe sa bedema u grad — strogim glasom.)

Ne bojte se — stan'te! — ta ni oni
Nisu drugo, no baš ljudi ko mi! (Tjera zatim svoje bjegunce sabljom natrag na bedeme — žestoko i gnjevno.)
Uzbijte ih — to je dužnost vaša! (Na sve strane potrkuje, te hrabri svoje, da bedeme, kako valja, brane.)

FRANKOPAN (odozdo — čuvši kroz viku i pucnjavu rieči Kečkeševe — njemu glasno).

Zaludu ih hrabriš, moj Magjaru,
Ne slušaju — već čuj, što ti kažem:
Predaj mi se, bit će mnogo bolje,
No da s' dulje zalud krv prolieva!

KEČKEŠ (ponosito i glasno odgovara).

Ne ću, bane, predati se tebi,
Makar odmah jadan poginuo! —
Ja ću svoju izvršiti dužnost.

FRANKOPAN.

To je liepo, a i hvale vriedno,
Nu uzalud bez koristi hrabrost . . .
A što biti mora, — to će biti. (Svojim vojnikom — glasno.)
Juriš, djeco! Ivan i Hrvatska!

SVI (dočim se sve to žešće i mnogobrojnije penju na bedeme, čuvši rieči Frankopanove, kliknu).

Ban Frankopan, Ivan i Hrvatska! (Gradski vojnici sa bedema sve više ustupaju, dočim Frankopanovci sve žešće nasrću na sve strane. Kečkeš sa svojimi izabranimi i najboljimi vojnici na

jednoj strani još hrabro bedem brani, — dočim mnogi vojnici Jurišićeva i Banovićeva odjela, sliedeći svoje vojvode, jur skočiše na bedeme.)

FRANKOPAN (opazi sve to — Kečkešu glasno).

Ogledaj se, kapetane grada,
Sva te skoro jur ostavi vojska,
Predaj mi se, dok prekasno nije! (Banović uzme od barjaktara barjak, te ga razvije i nabije na bedem grada. Frankopan nastavlja.)
Evo gle, jur na bedemu grada
Naš se barjak vije, — predaj mi se!

KEČKEŠ (opazi barjak na bedemu, ohrabi svoje vojnike, te s njima nenadano srne onamo, gdje se Banović sa nekimi vojnici nalazi oko barjaka. Banovićevi vojnici za časak uzmiču — u to Kečkeš spopane barjak, iztrgne ga — gnjevno).

Dolje s njime! — dolje s tim barjakom
Buntovničkim. — (Baci barjak niz gradski bedem u šanac.)
Tako, tam' nek trune!

FRANKOPAN (priskoči, digne barjak, pa poleti s njime prama bedemu, gdje se biju vojnici Kečkeševi i Banovića, koji je svoje na novo ohrabrio. — Frankopan hoće — držeć lievom rukom barjak, a desnom sablju — da se približi ljestvam, što bijahu ondje o bedem prislonjene, ali u to puče puška iz sredine Kečkeševih vojnika, te bana tane u prsi zgodi. — On sustane, te lievom rukom barjak na prsi pritisne — zatim potiho).

Dobro shvati — da ne može bolje ...

BAKIĆ (koji se je svedj blizu Frankopana nalazio sluteći, što se je zbilo, priskoči i bana obuhvati — plaho).

Šta je, kneže, za miloga Boga!?

TAHI (koji je straga takodjer opazio, šta se je zbilo, dotrči napried — brižljivo).

Šta je, kako li je?

FRANKOPAN (pouzdano). Kako Bog da! — (Tahi i Bakić podupiru zatim Frankopana, što ga sile ponešto jur ostavljaju. — Dočim to s ove strane pod bedemom biva, Jurišić s one strane — pošto je gradske vojnike uzbio — udari barjak u bedem. Uz to takodjer s ove strane bedema Banović prodre do Kečkeša i nasrne na njega. Ljuto se sabljami ta dvojica biju, ali najposlije ipak Kečkeš smrtno ranjen pade. Zatim Banović s jedne strane, a Jurišić sa druge gone posadne vojnike sa bedema, te ih tako goneći uzastopce sliede i za njimi unidju u grad. — Bitka na bedemih grada prestaje.)

KEČKEŠ (slabim glasom).
Nadvorniče, evo vjerne sluge,
Što ga možda zaslužio nisi,
Evo, kako gine! . . . (Opazi izpod bedema ranjena Frankopana.)
Šta to vidim?
Pade i dušman — (Zadovoljno.)
Sad ću lakše umriet! (Stanka.)
Veseli se, kralju Ferdinande,
Veseli se, nadvorniče, i ti,
Najsilniji vaš protivnik pade! (Previja se od smrtne boli — zatim lagano i sve većma tiho.)
Umrieti ću — Bože! — al' svejedno!
Tu se samo jedan svodić sruši
Baš neznatan, prem vjeran do kraja
Kralju svome i njegovoj stvari . . .
Šteta nije za me baš tolika,
Te se može lako nadoknadit.
Ali tamo! — (Gleda onamo, gdje Frankopana drugovi podupiru.)
Tamo se sad sruši
U čas isti kula ponosita,
Najsilniji bo zatočnik stranke
Zapoljana svršit će svoj život . . .
To je . . . moja utjeha . . . u smrti . . . (Umire. — Tahi i Bakić svedj još podupiru Frankopana, dočim vojnici sa sviju strana dolaze, te prizor taj žalostno okružavaju.)

BAKIĆ (Frankopanu).
Hajdmo, kneže, sada pod vaš šator,
Tam' će liečnik ranu razvidjeti,
Doniet lieka.

FRANKOPAN (pouzdano). Za mene ga nema! —
Ja vas molim: tu me ostavite,
Tu pod vedrim nebom, a krv vruća
Neka teče prosto, dok ne izteče
Iz svog vrela, iz junačkog srca. (U taj čas sunce stane izhoditi.)
Eto sunce žarko jur izhodi,
I barjake naše na bedemih
Varaždina grada pozlaćuje. (Banović i Jurišić ukazuju se na bedemih grada.)

BANOVIĆ (veselo, — jer ne opazi ranjena Frankopana).
Ban Frankopan, Ivan i Hrvatska!
Slava! — Slava! — Grad taj posve pade
Nam u ruke.

BAKIĆ (Banoviću — veoma žalostnim glasom).
To je skupa dobit. (Pokazuje ranjena bana.)
Gledaj amo, mili pobratime,
Knez je smrtno ranjen — jao, Bože!

BANOVIĆ (prene se).
Šta to vidim?

JURIŠIĆ (sav protrne). Bože! — je l' moguće? (Jurišić i Banović hitro silaze po ljestvah niz bedeme, te dodju tamo, gdje se Frankopan nalazi.)

FRANKOPAN (Tahiju i Bakiću, što ga svedj do sad podupirahu).
Pustite me, braćo, tu da legnem . . .
Tu na zemlju. — Hoću da počinem —
Ona će me i onako skoro
Primiti u svoje tiho krilo. (Zatim poda Bakiću sablju, a Banoviću barjak, što je sve do sad u ruku držao, pa se lagano na zemlju spusti. Svim su oči suzne. Banović i Bakić jedva se uzdržavaju, da glasno ne proplaču, isto tako neki vojnici do njih stojeći. Frankopan nastavi ganuto.)
Nemojte mi, braćo, srce kidat
Plačem vašim, no me saslušajte,
Kažite mi: hoćete li svršit
Molbu vašeg umirućeg bana?

SVI (ganuto i oduševljeno).
To hoćemo, vjeruj! — Drage volje! —

BANOVIĆ. Tako nami Bog pomogo! nam će
Sveta biti volja tvoja.

FRANKOPAN (s očevidnim naporom nešto glasnije).
Čujte:
Ostanite, ko što do sad, vjerni
Vazda kralju našem Zapoljanu,
To je prvo, što vas molim liepo.
Drugo jeste: da umjesto mene

Tahi bude odsele vaš vodja,
Slušajte ga, kanogod i mene . . . (Stanka.)
Kažite mi, hoćete li tako?

SVI. Mi hoćemo! — Bog je nami svjedok!

FRANKOPAN (uzpokojeno).
Lako dakle moći ću sad umriet. (Dosjeti se nešto.)
Samo jedno mi još dušu tišti,
Jedno jošte —

KATARINA (još iza prizora). Gdje je moj Frankopan?
Gdje je?

FRANKOPAN (spozna glas Katarinin — radostno).
Moja Katarino! — (Svrne prama nebu očima.)
Bože,
Ti s' uslišo tajnu želju moju,
Još jedanput da je vidjet mogu.

PRIZOR ŠESTNAESTI.

Prijašnji. — KATARINA dotrči sva zabunjena, te traži očima Frankopana — za njom dolazi JELENA, a na koncu prizora CIGANICA.

KATARINA (strastno).
Vjereniče, gdje si?

FRANKOPAN (ganuto — blagim, nu slabim glasom).
Evo mene!

KATARINA (protura se kroz vojnike, koji u sve većem broju sa svih strana dolazeći Frankopana okružavaju. Katarina sad, čim ranjena Frankopana spazi, u prvi mah sva protrne, zatim se u najvećoj strasti do njega na koljena baci, pa mu obje ruke stiska medju svojima. — Dugo se oboje ljubezno i ganuto gledaju. Najposlije ona progovori duboko raztužena te kroz plač).
Dakle tako opet se sastasmo? (Jeleni, koja sa strane stoji i suznim okom taj tužni prizor gieda.)
Gle, Jeleno, san, koj jučer snivah,
Kako s' grozno, evo, obistini,
Sad uvidjaš, da ja nisam zalud

Tebe na put ovaj poticala,
Sni i slutnje moje baš ne lažu! — (Frankopanu drhtavim glasom lagano i svečano.)
Vidjeh u snu — grb tvoj, Frankopane,
U kom aždaj vrhu krune trepti,
A u štitu dva se lava bore
Za hljeb, što ga trgaju na dvoje.
Al' umjesto hljeba u snu vidjeh
Raztrgato srce baš na dvoje,
Srce, s kojeg vruća krvca briznu . . . (Gorko proplače — zatim opet nastavi.)
To bi tvoje plemenito srce,
Koje evo krvcu svoju toči — (Gorko.)
Za neharnost možda il' zaborav.

FRANKOPAN (jur veoma blied — slabim, nu ljubkim glasom).
Nemoj, dušo, tako! — Kralj naš Ivan
Znat će moju vjernost procieniti . . .
Utješi se sada, Katarino,
I svu snagu duše sad sakupi! —
Trebat ćeš je, jer znam, da me ljubiš. (Više puta prekinutim glasom.)
Ćutim, evo, da se jur primiče
Čas razstanka . . . Nemoj da suzami
Il' uzdasi duši mojoj stežeš
Laka krila, kojim' sada hoće
Da poleti u svû otačbinu . . . (Ostalim.)
I vi tako, braćo, učinite . . .
Treba lako da se razstanemo,
Sastat ćemo s' opet, ako Bog da! . . . (Sustaje.)

KATARINA (videći, kako Frankopan sve većma bliedi — strašivo).
Mili Bože — ala probljedjuje!

FRANKOPAN (ljubezno).
Još jedanput, molim, umiri se,
I pomisli na to: da bit mora . . . (Stanka.)
Podigni mi malko glavu, dušo . . .

KATARINA (oporavi se — svu snagu sakupi, te Frankopanu pridigne glavu, pa ju namjesti u naručaje svoje — drhtavim glasom).
Hoće l' tako dobro biti?

FRANKOPAN (sve slabijim glasom). Dobro! . . .
Hoću da se još nagledam sunca,
Liepa, topla sunca ovog svieta
Prie razstanka . . . (Sklopi ruke, kano da se moli — nastaje dulja stanka — svi su duboko ganuti, a mnogi na glas plaču. Frankopan nastavi.)
Sad još jedno molim:
(Lice mu zasja i glas mu za čas biva krepčiji.)
Jerbo želim, da ko junak umrem! — (Banoviću, koji je sve do sad predani mu barjak držao.)
Razvij slavni barjak naš hrvatski
Sad nada mnom . . . (Bakiću, što mu je držao sablju.)
A ti, krotki druže,
Podaj amo vjernu sablju moju! — (Banović razvije nad njim barjak, dočim mu Bakić sablju pruža.)
A trubljaši nek mi sad zatrube
Još jedanput — zadnju poputnicu . . . (Trubljaši zatrube — a umirući Frankopan desnom rukom sablju, lievom ruku Katarininu k srcu svom pritište, oko mu neobično zablista — glasno.)
S Bogom, djeco! — Ivan i Hrvatska! (Još jedanput duboko uzdahne, zatim umre. — Svi klonu. — U isti čas prikaže se ciganica sa strane. Katarina i Bakić, čim ju opaze, protrnu, nu ona svečano i muče prolazi, kadkad postoji, te Katarinu i Bakića ozbiljno gledajući najposlije iza bedema gradskog izčezne.)

IZABRANE PJESME.

Ljubice.

(1844.)

I.

Što je sreća? — Zlatno runo,
Što ga traži staro i mlado;
Svatko bi ga baš podpuno
Osvojiti za se rado.

Od kraljevskog sjajnog dvora
Do prosjačke kolibice
Traži svatko bez odmora
Hitrokrile trag božice.

Svatko hoće da ju lati,
Zato za njom bježi, hrli;
Al ju riedko tko uhvati —
Mnogi samo sjenu ogrli.

II.

Muž, što 'e sveto, ne poznade,
To je samo ženâ blago,
Sve ko žrtvu strastim dade,
Što mu god je milo i drago.

Strast ga uviek napried tjera
  Bez pokoja, bez odmora,
Kano nekoč Ahasvera
  Kletva preko kopna i mora.

I muž da se sretnim zove? —
  Prodj' se šale! — Njemu svane
Mir tek poslie borbe ove,
  Kad mu vruće srce stane.

III.

Vas ja zato mogu zvati
  Sretnie, mile krotke žene,
Vas, kojima uviek cvati
  Cvietak blage uspomene.

Nesretne il' sretne bile,
  Duh vaš uviek traži rado,
Ko zelenu goru vile,
  Prošlih danâ Eldorado.

Kad muž zdvoji, što mu hudi
  Sve na svietu udes uze,
To i vaše ciepa grudi;
  Al vam zato Bog da suze.

IV.

Angjeli ste nama, žene,
  Što nas, usred strastî vira
Jur bez spasa izgubljene,
  Uzdržite palmom mira;

A kroz ljubav vašu, mile,
  Pružate nam ruže s nebi
I krotite divlje sile:
  Tko vas dakle ljubio ne bi?

Tko ljubavi sladkog čara
  Ne poznade, — vas ne ljubi, —
Onaj samo sebe vara:
  Jer najljepši cviet izgubi.

V.

Sred života mog promjenâ
  Ostah kano stup Memnona,
Kad mu tamne noći sjena
  Zastre trake sunca siona.

Kada jednom dievu vidih, —
  Dana mojih sunce sinu,
Uzor, do sad koji slidih,
  Bi pretvoren u istinu.

Iz mojih se onda grudi
  Trgnu glasak pitajući:
Hoće li kad u požudi
  Srce dieve za me tući? —

VI.

Baš se ne ću još predati
  Lelju, da me sad potlači:
Na mejdan ga hoću zvati:
  »Još jedanput, tko je jači?«

Cienu bitke dobro znasmo,
Zato dakle snagom cielom
Tako ti se porvasmo,
Kano Jakob sa angjelom.

Razlika sad jedna samo
Medju nama i onim vlada:
Da angjela Jakob tamo —
Mene Leljo ovdje oblada.

VII.

Speta slobod gorko tuži
I ljubavi krivi boga:
»Leljo, na čast to ne služi,
Ići dvoje na jednoga!«

Ali mudro taj primieti:
»»Kad je govor od junaka,
Moć je s punim pravom rieti:
Da je bitka nejednaka.««

(Lukavo se tu nasmije,
Veleć): »»dakle ne budali,
Slaba dieva junak nije;
A ja što sam? — dječak mali!««

VIII.

Oj junače, kî si prije
Snivao sanak od slobode:
Tvoja slobod sada gdi je? —
Ko jutrenji sanak ode!

Ode kano magla hitra,
Kada jarko sunce svane;
Il' ko rosa, koja titra
Sad na listu, a sad pane.

Nema, srce, spasa za te!
Prem su sladke tvoje brige;
Al verige, ma i zlate,
Jesu ipak viek verige.

IX.

Budite mi u pomoći,
Dioskuri, zviezde jasne,
Kažite mi u toj noći
Put do moje dieve krasne;

Da ja, kano sveti kralji,
U Betlehem ići mogu,
Da i ja moj darak mali
Do djetešca metnem nogu.

Zlata nemam, ni bisera,
Što bih mogo darovati;
Samo srce, gdje nevjera
Nema stana, mogu dati.

X.

Imam ipak i ja zlata,
Što mi daje rujna zora,
Kad otvara zlatna vrata
Onkraj naših divnih gora.

Ta i srebra dost' imadem,
Što mi pruža mjesec jasni;
K tomu zviezde ak' pridadem,
Vrt biserni imam krasni.

A koje je alem ciene
Prema sjajnoj ranoj rosi,
Kâ u sebi sjedinjene
Sve sunčane boje nosi? —

XI.

Vidim svakdan u iztoči
Zore mlade skut rumeni,
Al mê ljube sjajne oči
Još ne jave danak meni.

Tako u tamnoj noći sidim
Kano liepa tica zeba,
S njom pjevajuć, što ne vidim
I što želim: — jasnost neba.

»Čuj, oj krasna rujna zoro!« —
(Tako glase mê pjesmice):
»Daj, pokaži tužnom skoro
Put iz noći i tamnice!«

XII.

Dobim listak iznenada, —
Ruka ne smie, da ga otvori:
Jer me s jedne strane nada,
S druge pako sumnja mori.

Otvorim ga ipak, — čitam:
»Ja te ljubim!« i pun smeće,
Sav uzhićen sebe pitam:
Da l' sam vriedan ove sreće?

Vedro mi se nebo otvori,
Razbistri se tužno lice,
I ljubavi rajski dvori
Dižu srce iz tamnice.

XIII.

Onomad mi iznenada
Rieč presieče dieva moja:
»Koliko si, kaži sada,
Zaljubio već gospoja?«

Kano munja s vedra neba
Smetoše me slova ota,
A ja sad, gdje baš bi treba
Odgovorit, — niti jota! —

Počeh plesti: — »»ah oprosti —
Zgoda, — k tomu srce vruće —««
Ona na to: »dosti, dosti,
Samo pazi u buduće! —«

XIV.

»Ti si, ti si mâ ljubica,
Ti si sreća mâ jedina,
Tvâ je sad jur jabučica,
Bit će i kita ružmarina!«

»Za sad nas još smutnje diele
Ljudî, — nu to nas ne pači!
Samo nek nas većma vele
Ljubav, vjera, nada jači.«

»Tko bo u Kanaan želi doći«,
Čuh od otca mnokrat svoga: —
»Taj kroz pustoš mora poći
I pretrpjet prije mnoga.«

Smilje i kovilje.

(1847.)

Vaj ljubavi.

I.

Nigdje za me, ah, ne cvati
Zadovoljstva riedki cviet,
Ma ko mislî roj krilati
Baš obišo čitav sviet.

Jer bregovi i doline
Ne mogu mi pokoj dat,
I tam' morske sred pučine
Nesretniim se još ću zvat.

Jedan otok znadem samo,
Gdje bi mogo sretan bit:
Tvoje srce, — daj mi tamo
Kolibicu sagradit.

II.

Znajuć rane srca moga,
S posmiehom mi dieva veli:
»Da t' se srce razveseli,
Pjevaj nešto šaljivoga!«

»»Nesretnoga sretan ne će««, —
Odgovorih — »»da razumi,
Moje pjesme drage su mi,
Što su jeka od zle sreće.«« —

»»Jer ko bučac mlade svoje
Krvlju grudi prokljuvanih,
Žrtvujući sebe, hrani,
Tako i ja pjesme moje.««

III.

Oj ljubavi, carice nemila,
Kaži meni, odkud tvoja sila,
Da svi puci, svi na svietu tome,
Klanjaju se možnom žezlu tvome?

Kralji krune skidaju s tjemena,
Da pred tobom prignu svâ koljena,
I vitezi silni u dobiti
Moradu se lancem tvîm kititi.

Svi podnose uze ljubeznive,
Nit se sili tvojoj kad protive,
Jerbo lako nose tvoe okove,
Kad iz mednih crpe ust' cjelove;

Nu sladke su iste gorke boli,
Koje srce često žežu toli,
Kad se zalud pokoj duše gubi,
A što ljubiš, — ne će da te ljubi.

Tako ti se sa mnom zgadja sada,
Zalud srcu želja, zalud nada;
Bože, da bi samo s njom se zbilo
Isto tako, lakše bi mi bilo!

IV.

Kaži, dievo, vrhu sveg ljubljena,
Zašto si mi viek tako studena?
  Studena je bistra voda,
  Al je u sebi ipak blaga,
  Putnom, što mu sile poda,
  Bit će uviek mila i draga.
  Tvojih oč'ju pogled liepi,
  Hladan, ko bez duše slika,
  Ne će nikad da okriepi
  Vjerna tvoga ljubovnika.
Oj djevojko, toli nesmiljena,
U tebe je srce od kamena!

Da, da, srce od tvrda kamena,
To je žalost moja bezimena!
  Istina je, stanac kami
  Tvrd je, al ga drugim tari,

Iskra mora da se izmami,
To su znate svima stvari.
Ja kod tebe svedj se trudim,
Da iskricu od ljubavi
U srdašcu tvom izbudim,
Zalud, ne će da se javi.
Da, tvrdja si nego morska stiena,
Meni ipak vrhu sveg milena!

V.

Samcat sjedi golub na grančici,
Na grančici od jablana tanka,
Samcat sjedi, glasnim grlom guče,
Da dozove milu golubicu,
Koja leti niz to polje ravno,
Pa na nj ne će niti da pogledne.
Golub guče: »Vajme, golubice,
Zar ne čuješ gorke jade moje?
Vrat' se natrag, od mene ne leti,
Već sustavi krilca tu kod mene,
Vjerno ću te ljubit, dvorit ću te,
Gniezdo ću ti mekano sagradit,
Gdje ćeš spavat, a ja bdjet nuz tebe,
Nemoj dakle, ako Boga znadeš,
Nemoj dulje odbijat srdašce,
Ta vjernieg ne ćeš nać od mene,
Ako prodješ tri dni polje ravno,
Tri dni polje, tri dni zelen-gore!«
Al ne sluša ptica golubica,
Već odleti, za njega ne mari. —
Ej golube, ti moj jadni druže,
Ja razumiem tvoje gorke jade,

I ja ljubim jednu djevojčicu,
Kano i ti tvoju golubicu,
Ja joj pjevam, ja ju k sebi zovem,
Pa joj dare sve po izbor nudim:
Vierno srce, jabuku crvenu,
Ali zalud jesu moji trudi,
Zalud vaji, težki uzdisaji,
I svi dari, kad za me ne mari!

VI.

Dalje, dalje žurnom nogom,
Štap u ruke; s Bogom, s Bogom! —
Nek jedanput konac momu
Bude u srcu ratu tomu.

Šta ću ovdje dangubiti,
Srce ledno viek ljubiti?
Ne, ne, bolje jest uteći
I s vremenom pokoj steći.

Za me ovdje već ne cvati
Sreća, niti pokoj zlati,
Napried daklem žurnom nogom,
Još jedanput: Ostaj s Bogom! —

Vaj, što rekoh u naglosti
Bezpametan? ah, oprosti!
Jezik samo besjedjaše,
Srce o tom ništ' ne znaše.

Ono mene natrag vuče
I hlepteći za te tuče;
Zato oprosti ubogomu,
O carice, robu tvomu!

Jer za mene nema veće
Na tom svietu, vjeruj, sreće,
Nego blago tvoje lice
Uviek gledat, mâ kraljice!

Ti si angjeo moj ljuveni,
Ti jedina raj žudjeni;
Daj, da mi se već objavi
S oč'ju tvojih — zrak ljubavi!

Uspomena.

Od pastirâ, koji stada pasu
Kraj jezera naših u bregovih,
Čuo sam često čudnu priču: da su
U jezerâ tihom dnu gradovi,

Koji odavna tamo utonuše,
I da sada još u neko doba
Glas pastiri zvonu sličan čuše
Iz dna hladna toga vodâ groba.

Utonuše moje tako nade,
Koje gojih nekoč u mladosti,
K tom' uzorâ divne sjajne zgrade,
Sav propade raj mi prošastnosti.

Uspomena samo kadkad dira
Ćut sa glasom svojim iz dubljine;
Povjestica dakle tih pastirâ
Za me ima nešto bar istine!

Na slavu ljepoticâ.

Znao je Paris, pastir mladi,
  Koja će mu biti ciena,
Ako odsudio bude Ladi,
  Najkrasnija da je žena.

Ipak bi mu težko izreći
  Sud svoj samo medju trima,
Kak' ću, jadan ja, u smeći
  Sudit medju tolikima?

Jer su Lade sve sestrice,
  Bilo b', Paris, odviš' za te! —
Evo vama jabučice,
  Dielite se, kako znate!

Ljubavi uspomene.

I.

Kad na dievu se namjerih,
Koja mi se iznevjeri,
Mislio sam: Djevče milo,
Uzmi šilo za ognjilo!

Vjernost, znam, je riedka trava,
A ja nisam luda glava,
Da ju tražim baš kod žene,
Gdje j' baš vrlo slabe ciene.

Kad me koja s Bogom šalje, —
Pa je dobro, — idem dalje,
Srce mi se tješit znade:
»Sviet još dievâ dost' imade!«

»Zašto da me žalost mori?« —
Uz to šapćuć nada zbori:
»Šta ti hasni gojit tugu?
T r a ž i, p a ć e š n a ć i d r u g u!«

II.

»Za cjelov te jedan moli
Rob tvoj,« — rekoh — »podaj mu ga!«
Ali ona ne odoli
Želji mojoj, već se ruga.

Ruga mi se, smi'e se i ljuti,
A nje usta — jagodice —
Svakog, koji nij' bez ćuti,
Baš zamame nehotice.

Za glavicu tad ju uhvatim, —
Ali ona poče vikat; —
Ja joj usta zapečatim
Cjelovima po dva trikrat;

Pa ju više unaprieda
Za cjelove molit ne ću,
Već, ak' mi ih s dobra ne da,
Ko sad, — silom tad uzet ću.

III.

Ljubi, dok čas vience pruža,
Nemoj dugo mudrovati,
Gle mirisna ova ruža
Nas zanima, dokle cvati.

Danas krasna sja u rosi,
S vjetrićem se lako okreće,
Al u sebi smrt čim nosi,
Sutra takva već bit ne će.

Da, venut će, klonut glavom
I svoj miris izgubiti,
Tak' će, dievo, sa svom slavom
I tvoj cvietak po zlu iti.

Zato zlatni čas ne gubi!
Jer što j' prošlo, Bog ne vraća,
Ljubi, dievo, ljubi, ljubi!
Toj j' mladosti rajska plaća

IV.

Oj djevojko, tako ti sunašca!
Nemoj biti studena srdašca,
Na tom svietu veće slasti nije,
Nego ljubav srca kad razgrije,
Jer čim svedjer bolje ih užiže,
Svojim plamom k nebu ih uzdiže,
Zato sjedni, dušo, amo k meni,
Pa za ljubav — ljubav ti izmieni. —
Sjedni bliže, da ti kažem sada,
Bez ljubavi što je dieva mlada:

Što je ruža bez mirisa blaga,
Što bez rose — cvieća družba draga,
Što su gusle bez ikakve žice,
Što kladenac bez hladne vodice,
Što su gaji bez slavulja mila,
Što li golub bez desnoga krila,
Bez obala cvjėtnih što je rieka,
Što li gore bez vilâ i jekâ,
Bez bisera svojih što je more,
Bez danice što je rumen zore,
Što sunašce bez svoih toplih zraka,
Što samotna zviezda posred mraka,
Što bez vesla usred mora šajka,
Što li bez svog milog čeda majka,
Što je zeba usred tamne uze,
Pusto srce — bez radosti suze,
A carica bez svoe krune što je,
Bez ljubavi, vjeruj, dieva to je.

IV.

U proljetnoj liepoj noći
Kraj potoka sjednem s njome,
Ljubim mile, modre oči,
Medna usta mlade mome.

Povučem ju na koljeno
I cjelivam opet mnogo;
Ona reče raztreseno:
»Nemoj, — bi tko vidjet mogo!«

Nema kraja cjelovima,
Nikog nema, koj svjedoči;
Ona šapće sad ustima:
»Nemoj, — bi tko mogo doći!«

Dalje ljubim neprestano:
»Nemoj, — bi tko mogo čuti!«
Šapće tiho i lagano,
A najposlie i zašuti. —

VI.

Nema, bome, slasti veće,
Nego tajno gdje boravi
I proniče divno cvieće
Sretne, blage, ah, ljubavi.

Ja sam dievu cjelivao
Kraj potoka jedan časak,
Jedva j' potok to saznao,
Već ribicam donie glasak.

Glas ču ribar, kad uhvati
Krapa ribu jednog petka,
Ribar kaže svojoj Kati;
Od nje sazna dieve tetka.

Tetka odmah i veselo
Svud raznosi novost ovu,
Sad ju znade već sve selo
I svi vrabci na mom krovu.

VII.

Zajedno se nekoč nastaniše
Seke: vjernost sveta, ljubav blaga,
Al se seke nešto zavadiše,
Ode vjernost u sviet sve bez traga.

Ni sada se ne zna, kud je pošla,
  Da l' je jošter na svietu ovome?
Samo to se znade, da je prošla
  Zlatna doba boljeg vieka s njome.

Istina Bog, ljubav uviek kaže:
  Da je jošter kod nje vjernost seka,
Al' to tvrdeć, žalibože, laže,
  Te i danas zalud seku čeka!

Ja sam povjest ovu svud jednako
  Pripoviedat čuo mnogoputi,
Što se, dušo, smiješ? — nije l' tako,
  O protivnom mene daj uputi!

VIII.

Obećo sam, da ću doći
  Za sigurno u dva sata,
Al' kako ću do nje moći,
  Kad ja nemam ključ od vrata?

Vrieme gubit je grjehota,
  Šta ću s' mozag mučit dugo?
Ni dva ni tri, preko plota! —
  Ne ostaje sad već drugo.

Sada šarko, pas prokleti,
  Spazivši me grdno laje,
K tomu mjesec još zasvieti,
  Da umnoži moje vaje.

Kroz tegobe se prikradem
  Ipak sretno do komore,
I naknadu tû imadem:
  Da ju gledam ća do zore.

IX.

U večernjem mraku samcat sjedih,
Duhom svojim hitru maštu sliedih,
Puštajući sve za sobom vaje,
U čarobne divne njene kraje,
I djulistan mi se blag otvori,
U kôm mašta rajske slike stvori;
Medj slikami timi svud bez broja
Bi takodjer mila slika tvoja,
To mi tako dirnu srca žice,
Da sam pjevo ljubve mah pjesmice. —
Na jedanput prizor se promieni,
I ja vidim sliku — jao meni! —
Tužnu sliku — moje domovine,
Kâ zavapi: »oj nesretni sine!
O ljubavi tvoje srce poje,
Zar ne vidiš ljute rane moje? —
Zar ti srce ništa baš ne haje
Za tvoe majke težke uzdisaje?«
Osviestih se odmah, — te sad meni
Nekim stidom lice zarumeni:
»»Istina je«« — rekoh — »»ja priznajem,
Da sam falio, zato rieč ti dajem,
Da nit ne ću, dok ti j' suzno lice,
O ljubavi pjevat već pjesmice!
A ti, kojoj pjevah pjesme ove,
S Bogom ostaj! — Domovina zove!««

Domorodni glasi.

(1848.)

Ustaj, rode!

Ustaj, ustaj, mili rode,
I duboki san otresi,
Da te viek i pravda vode
Tam', gdje vječna luč se kriesi,
Gdje j' narodâ sveti hram,
Prazno j' tvoje mjesto tam.

Tamo jur svi puci hrle,
Da tu sebi mjesto osvoje,
Svi se bratski tamo grle,
Izgledaju sine tvoje:
»Još ih nema?« — »»Nema, jao!««
Duboko si rode pao! —

Pao baš jesi naopako,
Al si pao sam po sebi,
Nu svedj nisi pao još tako,
Da se podić mogo ne bi,
Ustaj samo u taj čas,
Napried! — sliedi vieka glas!

Vrieme u vječno more teži,
Niti koga ono čeka,
A tko uprav s njim ne bježi,
Stić ga ne će doviek vieka;
Zato napried! s njim u bieg,
Put ti kaže Slave stieg!

*

Rieč Ilira.

Uviek složno treba poći,
Želimo li k cilju doći,
  Jer u slozi stoji spas!
Ljubav k rodu ilirskomu,
A u obće slavjanskomu
  Vazda neka vodi nas!

Narodnosti štit nas krije,
Ništ' nemožno pod njim nije
  Nama za naš mili dom;
Tko li sveto nam ognjište
Kletom rukom satrt ište,
  Traži poraz biću svom!

Tko li krvcu roda svoga
Izda kano Juda Boga,
  Domovine nije sin;
Izdajicu takvog treba
Da udari grom iz neba,
  Zao da padne dušmanin.

Braćo, ništa ne bojmo se,
Jer za pravdu borimo se,
  I nam će sat udarit!
Jur će doći sretno vrime,
Gdje će svuda slavsko ime
  U velikoj cieni bit.

Samo složno treba poći,
Želimo li k cilju doći,
  Jer u slozi stoji spas!

Ljubav k rodu ilirskomu,
A u obće slavjanskomu
Vazda neka vodi nas!

Jeka.

Hajd da pitam gorâ jeku,
Da li, što nam svitat poče
U tom nade punom vieku,
Da li danak skoro doć će?
»Hoće!«

Al dušmanin svuda vreba,
Kaži, jeko, tak' ti Boga!
Što je nama najveć treba,
Da nas prodje kob prestroga?
»Sloga!«

Nesloga bi svih Slavjanâ
Ljuta bolest i nevolja! —
Gdje je, kaži, liek tih rana,
Što li uvjet zdravlja bolja?
»Volja!«

Pravo kažeš, jeko gorâ,
Čvrsta volja s silnom slogom
Nas Slavjane spasit mora! —
Na savjetu hvala — s Bogom!
»S Bogom!«

Abeceda i azbuka.

»Abeceda i azbuka,
To je naša težka muka,
Mi bi svrhu stigli prije
Da razlike ove nije«;

»To jedino nas još dieli! —«
Tako mnogi kod nas veli,
Misleć, da iz vrutka toga
Proiztječe sva nesloga.

Al je drugdje, ne u pismenih,
Uzrok, što smo razciepljeni:
Krv je naša nestrpljiva,
Ništ' pismena nisu kriva.

Jer ko negda, tako i sada
Zli duh medju braćom vlada,
Svaki svoja više cieni
Sredstva, nego cilj obćeni.

Abeceda i azbuka
Dva su grla jednog zvuka,
Jedan duh nek vlada u njima,
Pak će biti, što bit ima! — —

Polumuž.

Nisu, bome, svi jednaki
  Niti prsti, kamo l' ljudi,
Ima ti još svakojakih
  Kod nas ljudî čudne ćudi,
Naslov muža što ne vriede,
Jer protivnu narav sliede.

Jadni stvori iztrošeni
  Djulvodom se umivaju,
Srcem, umom potišteni,
  Za svoj narod ništ' ne haju,
Jer je njima domovina
Tudja, kano meni Kina.

Sve, što drugi za rod rade,
  To su njima liepe basne,
Oni brade sebi glade,
  Zbore uviek, al bez hasne,
Vijaju se ko trstike,
Tužno-smiešne ljudske slike!

K tomu tudje običaje,
  Tudji jezik većma štuju
Nego svoje — istina je!
  Pače i slabe time truju,
Jer ih mnogi, da ne uvriedi,
Kano majmun u svem sliedi.

U salonih, na balovih
  Nać ćeš sličnih iztisaka,

Deset deliâ će takovih
  Smrvit dobra pest junaka;
Sviet u obće stvore ove:
»Stutzer, dandy, lion« zove.

Pak gle, kako se ponose!
  Valjda zato, što slučajno
Slavnog djeda ime nose? —
  Kaži der im posve tajno:
Da si hoće najprie time
Oprljati slavno ime.

Ipak ti se kod nas štuje
  Mnogi hadum takve vrsti,
Druge opet naš sviet psuje,
  U kojih je značaj čvrsti;
Zašto? — bi li znati htjeli? —
Jer ko narod — nismo zreli.

Govordžije.

Da ja kod nas mogu zbor jezikâ
  U junačke sablje pretvoriti,
  Mogo b' sav sviet njimi predobiti,
Nestalo bi svuda lovorikâ.

Il' da mi je moći stvorit kako
  Te jezike u mudracâ pera,
  Izhod, zapad, jug, ća do sjevera
Čudesa bi čitao svakojako.

Al jezici su ti čudne stvari —
  Kad je treba izvest rieč u djelo,
  Bilo riečju, perom, sabljom — smjelo,
Ljuto ti se čovjek tad prevari.

Zato nemoj vjerovat, što trube
  U sviet mnogi kod nas danju, noću,
  Već ti s božjom radi sve pomoću,
Pak im reci: »jezik vaš za zube!«

Slavjanskim renegatom.

Poznamo vas dobro, odpadnici
  Slavjanskoga roda, gdjegod bili,
  Gdjegod bili, kudagod brodili,
Poznamo vas baš u svakoj slici.

Il' vi Niemca umnožali čete,
  Mećuć na se »die Allonge-Perrücke«
  Il' atilu, brk, Magjara dike,
Vičuć s njime: »kutya terremtette!«

Zakona mi! mi vas ipak znamo,
  Jer slavjansko vas izdaje ime,
  Al nemojte mislit, da vi time
Ugodiste baš tudjinstvu tamo.

Ta i tudjin takovog ne štuje,
  Koj je izdo rodnu braću svoju,
  Već si misli: »izdat će i moju!«
Pak ti se ga čuva kano guje.

Ajte, na čast vam tudjinstvo bilo,
Pred Bogom i svietom izdajice!
Ej da Bog dâ, da vam u znak lice
Kano gruda zemlje potamnilo!

Narodne pjesme.

Oj vi polja cvjetna, šume guste,
Vi gradovâ razvaline puste,
I vi bistre rieke, silne gore,
Gdje se liepe naše pjesme ore; —
Kažite mi, ja vas liepo molim,
Da jadnomu srcu mom odolim,
Gdje je, što se često baš spominje
U pjesmama, naše more sinje?
Gdje su biele i prijatne vile?
Njih ljubimci silni vilenjaci
I na glasu hrabri svud junaci?
Gdje li i kako slavan i uzmožan
Narod, al medj sobom viek nesložan?
Na što šapćuć polja, rieke, gore,
Gradovi i šume odgovore:
»Kakova ti magla oči krije,
Zar ne vidiš, što je, što li nije?
Što ko naše često se spominje,
Znaj, sad da je tudje more sinje;
Što su vile negda ovdje bile,
Jur odavna jesu odletile;

Sve na glasu viteze, junake
Krije zemlja ili tmina rake;
Samo narod tebi nad sve mio
Još je takov, kakov je i bio! — «

Janu Kollaru.

Kada nebo i zemlju stvori
Svemogućeg Boga volja,
S nebeskoga svog priestolja
»Svjetlost budi!« progovori.

I kaotska, kâ prie vlada
Svuda tmina, odmah nesta,
Stere s' suncu zlatna cesta
Od izhoda do zapada.

Sred slavjanskog svud mrtvila
Isto j' tako usred noći
Rieč tvâ puna rajske moći:
»Uzajamnost!« zaorila.

Uzajamnost, kâ probudi
Jur slavinska sva koljena,
Vječna j' zato tvog imena
Slava u svih slavskih grudih!

Na grobu žrtava

29. srpnja 1845.

Oj narode, što mi tužan stojiš
Pokraj groba tvojih mučenika,
Gdje se viju vienci lovorikâ,
Tužan stojiš, slabe nade gojiš?

Još se valjda neprestano bojiš
Budućnosti tamnih, groznih slikâ,
Zar u sebi od kreposti dikâ:
Uma i srca tako malo brojiš?

Pamti dobro, što pjesnici slove:
»Svaki narod svome zavičaju
Raj sagradi najprie kroz grobove! —«

Zato ne plač' više, znaj, k tvom raju
Budućnosti, slavne žrtve ove
Tebi jasna vrata otvaraju!

Hrvatom.

Ide junak gorom pjevajući,
Pa on pjeva, srcu da odoli,
Uz tanane žice tamburice
Razne pjesme glasom junačkijem.
Pjeva djela hrabrih vitezova
Slavnog našeg roda ilirskoga,
Što bijahu sretni na oružju; —

Tu spominje Kraljevića Marka,
Ljutog zmaja Kastriotić bana,
Za njim pako Sibinjanin Janka,
Još Sekulu, silnoga viteza,
I Nikolu kneza Zrinovića,
Sivog orla Relju Bošnjanina,
Ljutu guju Iva Senjanina.
Glasovitog Miloš Obilića,
Za njim bana poznatog Kulina,
Košarića, vojvodu Hrvoju,
I još druge silne vilenjake,
Nebrojene, al narodu znane.
Kad ih redom spominjao bješe
I junačko srce ohrabrio,
Tad zapjeva tanko glasovito,
Da se ori u zelenoj gori,
Pjesmu slavnu, liepu, domorodnu:
»Da Hrvatska još ter nij' propala!«
Junak pjeva, jeka mu odpieva,
A pripieva zbor kriljatih ptica,
Isti bori u zelenoj gori
I potoci, njeg'vi slušaoci,
K tom vjetrići oko razvalinâ
Sjajnih negda — pustih sad gradova
Šapću, šume, prše i žubore,
Kano tajni kakav zbor duhova —
Još i tihe stiene i planine,
Kršna polja, drage i doline,
Gledaoci mirni, bezpristrani
Djelâ hrabrih naših praotaca —
Svi svjedoče, da Hrvatske ima,
Kâ je mnogim sad trn u očima,
Te bi rado silom iztrgati

List iz knjige dogodjajke zvane,
Gdje se čita baš zlatimi slovi
Ime staro, poznato: Hrvatsko.
Ali, braćo: — ništa se ne bojmo!
Dok je nami toliko svjedoka
I toliko svuda spomenika
Slavne naše bolje prošastnosti,
I dok nebo svetu pravdu štiti,
A tisuće srcâ hrabrih bije
Za slobodu milog našeg roda,
Dotle — znajte — premda za sad mala,
Još Hrvatska naša nij' propala!

Sprovod.

Vidjeh do sad čudo nevidjeno,
Gdje mrtvaca vela družba prati,
Sve po izbor Slavonci, Hrvati,
Što se liepo sakupili biše,
Da pokojnom zadnju čast izkažu.
Ala, brate, čudna mi sprovoda!
Tu ne bješe plača ni jaukanja,
Već tu bješe družba sva vesela,
Kan' da ide kamo u svatove,
A ne, ko što se na sprovod ide.
Kad mrtvaca u grob položiše,
Mjesto suzâ pregorke žalosti
Svim radosti suze s oč'ju sjaše;
Nasta vika, radostno pljeskanje,
Nasta cvieća ko s raja sipanje! —

Mili Bože, divnoga veselja! —
Ali ipak, da t' je stajat bilo
Blizu mene, bio bi vidio
Dva tri dobra starca u skupštini,
Za mrtvacem kako tajno plaču.
»Ne plačite!« rekoh — »doć će živi
Na mrtvoga mjesto, a što j' živo,
Bome j' bolje nego mrtvo tielo!
Bolji dakle jezik naš narodni
Neg' latinski — pokojna mu duša!!« —

Moja želja, moja nada.

Svud Švajcarska diči se država,
I što joj je krasnim okrunjena
Od slobode zlatne viencem glava,
I što sva je divno nadarena
Svim' dražestmi raja zemaljskoga,
Tako da se pravo može zvati:
»Izabrana« radi svega toga,
Gdje s slobodom narav se pobrati.

Tu bregovi siede glave dižu
Pram susjednom nebu u visine,
Vapaji ih ljudski ne dostižu,
Nit radosti uzklik iz nizine.
Od viekova čvrsto, mirno stoje,
Kano možni slobode stražari,
Pod kreljuti mećuć sine svoje,
Baš ko mlade orle oro stari.

Doline su slične šaren-sagu,
U kom jesu rieke izvezene
I jezera svud kroz narav blagu,
A kroz ljudî ruke zgradâ stiene.
Svud je zemlja blaga, svuda rodna,
Obrtnosti možno noseć bilje,
A gdje ova vlada, bit će plodna
Ista pustoš, rodeći obilje.

Ne pitajte, braćo, za puk ovi,
U državi toj što sretno žive,
Mogu l', kaž'te, sivi sokolovi
Drugo izleć već sokole sive? —
Puk je hrabar, slobod svû ljubeći,
Unuk pravi Tella, Winkelrieda,
Složan silom viek u svakoj sreći
Usred svojih gorâ čvrsta zida.

Zato ništa, što od tri sastoji
Baš naroda razna ta država,
Dušmana se ipak viek ne boji,
Jer je medju svima sloga prava.
Brat od negda s bratom otačbine
Svaku zgodu dieli i ne tuži,
I to čini, da se svi sjedine,
Kada hoće vrag da ih razdruži.

Često me je tamo srce vuklo,
Tam' k slobodnim onih gorâ sinom,
Za njih uviek jače, žešće tuklo,
Dok se upozno nisam s domovinom,

S domovinom mojom vlastovitom,
U kojoj sam dugo tudjin bio,
Al je i mene trubljom glasovitom
Duh vremena iz sna probudio.

Obazrem se, vidim vele gore,
Vidim krasne, plodne svud doline,
Vidim i ovdje, kako u ponore
Šumom pada potok sa planine;
Vidim narod, u kom je dobrota
Sa hrabrošću liepo sjedinjena,
Al je isti narod taj sirota,
Jer predsudâ još ga drži sjena.

Od njeg čujem pjesme prošlih dana,
Koje jauku sasvim baš priliče,
Jauku roda, koj od težkih rana
Bolujući k nama se utiče:
Jadno kaže polje nam Kosovo,
Kako rodjen brat po bratu pane,
Al ne čini bolje pleme novo,
Nad neslogom svakdan sunce svane.

A kod nas je samo narod jedan,
Pa gle, kako s' bije medju sobom,
A sad pitaš: »gdje se bije biedan?«
»Nad nesložnih jur djedovâ grobom!«
Valjda j' kletva Kaina u dio pala
Tom narodu, te u vječnom ratu
Uviek samo od mržnje i jala
Brat o glavi radi rodnom bratu.

Hoće l' ikad kletva ta prestati
Medjusobnog jala, mržnje i zlobe?

Hoće l' skoro nama već zasjati
  Očekani danak bolje dobe? —
Ako Bog da, hoće i to biti!
  Jer je srce u nas jošter zdravo,
Braća će se opet pomiriti,
  Uvidjevši, što j' krivo, što l' pravo.

Tad će nestat medj nami bez traga
  Te nesloge, gadne ljute guje,
Da, nestat će starog našeg vraga,
  Koj nam tajno robstva lanac kuje,
Nestat će ga, koj medju narodom
  Viek djavolsko svoje sjeme sije,
Pa kad nikne i urodi plodom,
  Žetvu držeć, zlobno mu se smije.

Bud'mo dakle složni sred svih zgoda!
  Izmedju nas svakog sveto zvanje
Neka bude samo: »sreća roda,
  Domovine naše blagostanje!«
Sredstva k tomu, naše obće blago:
  Jezik, ustav, drž'mo hrabrom rukom,
To nam budi uviek milo i drago,
  Baština nek bude to unukom.

Nu buduć da, kad se kuća gradi,
  Prvo odozdo temelj se položi,
Zato treba, za puk da se radi,
  Težki jaram njegov da se odloži:
Ne gledajmo samo njeg've muke,
  Učimo ga živjet način pravi,
Drugčie bit će znanja sva, nauke
  Za naš narod samo liek nezdravi.

K tomu dodje slobod sveta, prava,
Kâ hram pravu gradi, a ne satire;
Blažena je samo ta država,
Običaji gdje su jedne mire,
Gdje je zakon svima jedno krilo;
O da Bog dâ, da to skoro bude!
Tad bi svud se jasno tek vidilo,
Da blagoslov sliedi naše trude.

Nastala bi u nas zlatna doba,
Dušmani bi kleti zaplakali,
Djedovi bi naši i sred groba
Složnu unučad tad blagosivljali. —
Hajde dakle, da se postavimo
U alaje pod naš barjak sami,
Lako tada vragu prkosimo,
Kad smo složni — tko će proti nami? —

Zviezda Slavjanstva.

Slava otcu na nebesih,
A mir ljudma na tom svietu! —
Nova nam se zviezda kriesi,
Tražeć sjajnost sebi otetu.

Do sad tmastih od oblaka
Ta bi zviezda zamračena,
Al sad moću svojih zraka
Ta prodire kći vremena!

*

Sine Slave budi i druži,
  Uzajamno svima sjaje,
Tak' da brata brat ne ruži,
  Veće svaki svog poznaje.

Zato, braćo, složno stajte
  Pod barjaci krepke volje
I nadalje, pa ne dvojte:
  Sjat će zviezda još ter bolje!

Sjat će bolje, da nam vodi
  Puk slavjanski, kuda valja,
Baš k prosvjeti i slobodi,
  A da s' krvlju ne okalja.

Ne, ne, ona nikad ne će
  Kano kobna zviezda sjati,
Veće tako, da u hram sreće
  Puk svoj čistom lučju svrati.

Jer slavjanski puk zadaću
  Čovječanstva hoće riešit,
Za sve žrtve u tom plaću
  Nać će; — tim se valja tješit.

Stres'mo dakle pepeo s glavâ,
  Svrš'mo pjesmu s tim početu:
»Otcu na nebesih slava,
  A mir ljudma na tom svietu!«

Uvjet spasenja.

Nij' spasenja bez požrtvovanja!
  Žrtva tekar svaku stvar posveti,
Isukrstu cio sviet se klanja,
  Što j' na krstu za sviet znao umrieti.

Mnogo i tebe, moj narode, čeka,
  Mnogi od trnja vienac izpleteni,
Mnogi kalež jada mjesto mlieka
  Il' vodice hladne, vjeruj meni!

Al ti trpi, pak ćeš k cilju doći,
  Kog bez žrtvâ nikad stigo ne bi,
Samo napried! Bog će ti pomoći,
  Da dan Slave zasja kroz krst tebi.

Domovini.

Domovino, moja majko mila,
Ti si meni uviek draga bila,
  Duhom tebe ne ostavih,
  U tudjinstvu kad boravih,
  Dobro mi je tamo bilo,
  Al je ipak nešt' falilo,
Jerbo natrag u majčina krila
Vukla me je tajna neka sila.

Sviet imade uzoritih zgradâ,
Ima gorâ, riekâ i livada,

Ima — ti se tom ne čudi —
U tudjinstvu dobrih ljudi,
Što u svemu baš nastoje
Proslaviti svuda svoje;
Ima, riečju, sve, što k sreći spada,
Ali nema, što ti, — ne, nikada!

Nema one značajne odore
Tamo narav; naše su ti gore
Ljepše, tako rieke, gaji,
Ljepši svuda običaji. —
Čuj, kak' narod pjesme poje
Izpod svete lipe svoje!
To su čari, što mi k srcu zbore,
Što ih nema kopno niti more!

Nadkrililа slavom ti visoko
Sve države, kano ptice soko,
Il' ti bila potištena
I od svieta svud prezrena,
Bilo tako, il' onako,
Ja ću tebe svejednako
Ljubit, slavit, štovat viek duboko,
Jerbo kud će suza neg' na oko?!

Kakva goder bila, majko moja,
Ja ne trebam ljepšeg perivoja;
U životu mi se kreće
Miso oko tvoje sreće,
Ma je nada sva u tebi!
Još kad umrem, rada ne bi,
Da me primi tudja zemlja koja,
Već da mene krije gruda tvoja!

Vinjage.

I.

(1861.)

1.

Oj Zagorci, evo kite
Od vinjaga prostih svite,
Davno vama obećane,
A tek sada priposlane;

Al se ufam, ko nekada,
Da će dobro doć i sada,
Gdje se ljubi, pjeva, pije,
I gdje srce za rod bije.

2.

U mene je tamburica
Sa četiri skladnih žica,
Sve su žice udešene,
Dobrim svrham namienjene:

Prva domu i slobodi,
Druga divnoj toj prirodi
Treća bratstvu i ljubavi,
A četvrta vince slavi.

3.

Voda nije dobra — kažu —
Nit' u čizmi, pa ne lažu,

Dočim vince grlo gladi,
A iz srca brige vadi;

Vince ima tajne moći,
Zna pomoći i odmoći,
Zato ga je treba piti,
Piti — ~~al se ne opiti~~.

4.

Vince piti je milota
I našega slast života,
Sve ludjake vodopije
Mutna voda nek zalije!

Zato, kad mi bude mrieti,
Čašu sobom ću ponieti,
Al mi punu vina dajte,
Pa me onda zakopajte.

5.

Tko ne znade vina piti
I u družtvu veseo biti,
Pjesmu našu zapjevati
I u kolu zaigrati;

Tko to ne će, ne umije,
Naše gore list taj nije,
Tog Hrvatska nij' rodila,
Daleko mu kuća bila!

6.

Slaveć vino slavim Boga
Radi rajskog dara toga,

Što čovjeku tiem podieli,
Da njim steče svak, što želi:

Bolan zdravlje, starac mladost,
Rob slobodu, tužan radost,
Ljubav, tko je mržen bio;
Tko ga dakle ne bi pio?

7.

Sred vremena žurnog tieka
Mi smo ljudi kratka vieka,
Čas za časom hitro prodje,
A kad prodje, već ne dodje;

Danas jesmo, sutra nismo,
Ak' ne pismo, ne ljubismo,
Ostalo nas prodje mimo:
Pijmo dakle i ljubimo!

8.

Starci u svako piše doba,
Od kolievke pa do groba,
Tako piše pri krštenju,
Za pogrebom, pri goštenju;

Tad pri svadbi, godu, časti
I pri istoj hodočasti;
Stari dakle adet štujmo,
Pa to činom očitujmo.

9.

Kada gdjegod junak smjeli
Hoće mejdan s kim da dieli,

Prije ti se vincem kriepi,
Tad bo dušman pred njim strepi;

I Marko se držo toga,
Napajajuć šarca svoga,
Tog se i nam držat treba,
Jer i na nas dušman vreba.

10.

Dojčin Petar, ban mogući,
Za ljepotom čeznujući,
Banovinu svu potrati,
I buzdovan pače zlati;

Sve za jedan dan on propi
I ljubavlju srce opi,
Tko će da ga kori za to?
Vino i ljubav važe zlato!

11.

Ti ne slušaj kobne tice,
Crne tice zloglasnice,
Kad života slasti kore,
Te o smrti samo zbore;

Zemlja nam je komad raja,
Ne dolina puna vaja,
Živa ti je to istina,
Samo gledj kroz čašu vina.

12.

Nuder, brate moj ljubljeni,
Zagonetku odgoneni:

Hladno jeste, voda nije,
Vatra nije, ipak grije,

Ruža nije, a miriše,
Duha nema, a njim diše,
Što je, reci. »To jedino«,
Reče prijan : »jeste vino.«

13.

Svaka mi je dieva mila,
Crnka ili plavka bila,
Samo kad je liepa, mlada,
Pa ako se šali rada;

S vinom ti je uprav tako,
Te ja rado pijem svako,
Crno ili rujno, pobro,
Samo nek je čisto i dobro.

14.

Nek se čuje na sve strane:
Bože, živi sve Slavjane,
Bud na jugu, bud sjeveru,
Ne gledeć im ikad vjeru!

Rod se neka drži roda,
Jer se kaže: krv nij' voda,
I Slavjanom doć će hora,
A biti će, što bit mora.

15.

Jošte jednu: duh slobode
Neka spoji sve narode,

Srodne il ne, bez razlike,
Budi male, bud velike;

K tom' nek pravda svud zavlada
Od sad, ako nij' do sada,
Pa će dobro bit sasvime:
Pomoz, Bože, u to ime!

II.

(1862.)

1.

Ṿideć Višnji, gdje čovjeka
Zlo na svietu razno čeka,
Žao mu bješe ubogoga
I nesretnog stvora svoga;

Pa u božjem sinuv licu
Suza — kapnu na zemljicu,
A s te suze trs postade,
Koj nam rajsku kaplju dade.

2.

Oj prijane, bor t' ubio!
Što si mi se zamislio
Gledajući u to piće
Kano kvočka u piliće?

»Baš se«, reče: »nehotice
Sjetih zlatne poslovice:
Bolje piti, a zlo biti,
No zlo biti, a ne piti«.

3.

»Slušaj«, reče prijan živo,
»Ala liep sam sanak snivo,
Da je naime naša Sava
Vinom tekla do Dunava«.

»A ja da sam šaran bio,
Te u Savi svedj plovio,
Pijuć vina mjesto vode,
Ali žalbog — sanak ode«.

4.

Prijan dobro prispodobi
Mošt i vino ljudskoj dobi,
Jer ko mladost, i mošt vrije,
Te mirovat ne umije;

Dočim vino, kad ostari,
S mudrošću se rado pari,
Jer tko se ga pomno uživa,
Tom mudrosti tajne odkriva.

5.

Oj čašice drugarice,
Rumen-ružo djevojčice,
Prva moje sve uzdanje,
Druga moje milovanje;

Svedj mi sjale, pune, krasne,
Ko blizanci zviezde jasne,
Nikad mi se ne smračile
I na blizu svedj mi bile!

6.

Oj mjeseče pobratime,
I zvjezdice posestrime,
Što škiljite kroz prozore?
Ne ću kući ni do zore!

Ne pušta me djevojčica,
Niti evo ta čašica,
Sladke ove dvie namame,
Ne brin'te se dakle za me! —

7.

Amo čaše! Bog poživi —
Bili mrtvi, bili živi —
Našeg kreta početnike
I narodne zatočnike;

Koji rod naš probudiše,
S mraka na dan izvodiše,
Živim ruka cviećem cvala,
Mrtvim slava grob vjenčala!

8.

Ovu čašu duhu vieka,
Koj nas zove, koj nas čeka,
Da pod sjajnom svôm zastavom
Nas povede stazom pravom;

Zastava se ta jur vije,
A nad nami pravda bdije,
Hajdmo dakle, nek nas vodi
K s r e ć i, s l a v i i s l o b o d i.

III.

(1864.)

1.

Oj čovječe pravedniče!
Čuj, što razum svedj prodiče:
Čemu, bolan, viek mudruješ,
Te utaman nešto snuješ?

Zašt' po zraku kule gradiš,
A po prudju cvieće sadiš?
Man' se toga, ne dangubi,
Već pij vina, pjevaj, ljubi.

2.

Bio sretan, makar kako,
Il' nesretan, pij svakako,
Pij u sreći od radosti,
U nesreći od žalosti.

Tako radi, pa ćeš moći
Zdravo kroz taj život proći,
Gdje utjeha još jedina
Mnogim osta — čaša vina.

3.

Odtale mi nos'te knjige,
Jer me od njih taru brige,
Od njih mi se glava puši,
Od njih mozag sav usuši;

Volim, da mi srce buči,
No da mi se glava muči,
Volim pjesmu, ljubu, vina,
No prašine knjižurinâ.

4.

Život ti je šaka blata
Sa gdjekojim zrncem zlata,
Što ga svjetina pogazi,
A tek pravi mudrac spazi;

Pa ga pomno izabira
I u čašu svu sabira,
Da si vrieme tiem prikrati
I svog žića čas pozlati.

5.

Život ti je čaša prazna
I posuda krhka, razna,
Koja tek po piću vriedi,
Što ga čovjek u nju ciedi;

Ti si gazda svoje volje,
Biraj, što mniš, da je bolje,
Nalij čašu svu pelinom
Ili sladkom lozovinom.

6.

Život ti je čudan cvietak,
Kom' se ne zna za zametak,
U čaški mu ima meda,
Nu još više ljutog jeda;

Mudar čovjek pčelu sliedi,
Pa se smije svakoj biedi,
Jer si biće tiem osladi,
Što iz čaše med tek vadi.

7.

Život ti je težka knjiga,
A još teža mnogim briga,
Koji hoće da ju uče,
A ne mogu da prouče;

Jer je skoro sa svih strana
Nadriknjigam zabulana,
Samo koji vina piju,
Mogu gdješto da proštiju.

8.

Oj prijane, daj mi ruku,
Da pravimo oporuku:
Svakom svoje nek se dade,
Nam nek na grob trs posade,

Tu hrvatsku zeleniku,
Našu sliku i priliku,
Pa kad bude obroditi,
Laka će nam zemlja biti.

IV.

(1878.)

1.

Zaborav je liek jedini
Proti svakoj ljudskoj kini,
S tog', da ti se oporavi
Duh i srce, — zaboravi!

A zaborav moć ćeš steći
U nesreći i u smeći
Vinom, što ga pjesma slavi,
Zato pij, pa — zaboravi.

2.

Jošte jednu čujte sada:
Živjela nam tvrda nada,
Da će svanut doba bolje
I mir ljudem dobre volje;

A kad dodje ota doba,
Uzkrsnut će novi iz groba
Spas cieloga čovječanstva,
Pun divnoga veličanstva.

Slike i prilike.

(1878.)

Kad te što uzhiti ili razveseli,
A ti nemaš druga, što ga srce želi;

Ili kad ti ljuta rana grudi para,
A ti nemaš nikog, da te razgovara:

Ne počasi časa, već na polje hiti,
Priroda će bolno srce izcieliti.

*

Pomno čitaj, uči knjigu otajstvenu,
Vječnimi pismeni divno nakićenu;

Knjigu bistroj glavi pristupnu i znanu,
Ali kratkoumnoj vazda zabulanu;

Knjigu ob dan suncem obasjanu sjajnim,
A zviezdami ob noć i mjesecom bajnim.

*

Oj mjeseče, ti si sputnik zemlje sjajni,
Nezgodâ i zgodâ ljudskih svjedok tajni;

Posljedica tvoga oko zemlje tieka
Svakdanja je morska plima i osjeka;

I na ljudske tako sviet djeluje grudi,
Gdje se razne svakdan talasaju ćudi.

*

Stalno, nepomično, izmedj svih zvjezdica
Množ nestalnih, sjaje zviezda sjevernica;

Kada tkogod noću s puta svog zaluta,
Doć će, pazeć zviezdu, do pravoga puta;

Nek se dakle mrači nebo na sve kraje,
Zaman, jer i kroz noć vječna pravda sjaje!

*

Sunce, mjesec, zemlja drugovi su davni,
Ali ipak nisu u sve vieke stavni;

Vihar bo viekovâ, nikim nebrojenih,
Znamo, da i njima oblike promieni;

Čovjek — cviet vodeni — ipak noću, danju
Nešto o svom bunca slavnom vjekovanju.

*

U prirode ima do dvie posestrime,
Jednoj je toplina, svjetlost drugoj ime;

Da njih nema, ne bi bilo ni života,
Priroda bi bila bez njih baš sirota;

Isto tako mora da i čovjek gine
Bez svjetlosti duha, bez srca topline.

*

Iza silne kiše, a u polukrugu
Vidiš na zreniku razapetu dugu;

Iz oblaka kiša tad još sipi malo,
Zatim sunce sine kano okupalo;

Ne zdvoj, srce ljudsko, dok ti nalik duzi
Jošte sjaje nada, kraj će doći tuzi!

*

Biser-rosa trepti na okrajku lista,
A u njoj se sunce u sto zrakâ blista;

Ni alem se takvom svjetlošću ne diči,
Tek čovječja suza kapi toj priliči,

Suza, kad zatrepti izpod trepavice,
Prije neg poleti niz to bielo lice.

*

Tiha vedra noćca sitnu rosu radja,
A dno srca ljudskog suzu proizvadja;

Laka je i bistra, kad s radosti pada,
Težka je i mutna, kad potiče s jada;

Al je blaga, sjajna, rek bi posvećena,
Kad je vaju tudjem milo namienjena.

*

Živac prost je kamen, alemu ni sluga,
Svigdje ga imade po putevih, strugah;

Al je ipak s njega iskre skresat moći,
Koje divno sjaju usred tavne noći;

Ni čovjeka nema tako zloga, pobre,
U kog ne bi bilo koje iskre dobre.

*

Nehotice mnokrat mislit moram na to:
Što sve ne počini željezo i zlato;

Kol'ko li s tog dvoga ljudî jur postrada,
Kol'ko li dandanas gine i propada?

Kol'ko li će jošte ginut i propasti,
Dok će jednom ljudem blagi mir procvasti.

*

Glavicu planine eno snieg zastire,
Al joj sa obronka vrutak vruć izvire;

S vrela, kažu, teče ljekovita voda,
Koja svojom moći bolnim zdravlja poda;

Kad ti glava siedi, nek te briga nije,
Samo dok u grudih vruće srce bije.

*

Kad o vedroj noći s briega dolje gledaš
U jezero tiho, tad radostno predaš;

Jerbo ti se čini, kano da je cielo
Sa zviezdami nebo s tiha tu odsjelo;

Istu slast oćuti čovjek tad duboko,
Kad ugleda vjerno i ljubezno oko.

*

Dok narodne ima u nas pjesme mile,
I dok goder gusle javorove cvile;

Dok imade naših polja, gora, rieka,
Jezera čarobnih, otajstvenih jeka;

Dok sinovom vjernim za rod srce bije,
Dotle nam Hrvatska još propala nije.

*

Nekoč, znaj, pod lipom žrtvenici bjahu,
Gdje se pradjedovi bogovom moljahu:

Gromovnom Perunu, Lelju i Davoru,
Ladi, Vesni, Živi i ostalom zboru;

Tu se i nam treba uteć pravde Bogu,
Da utvrdi našu uzajamnu slogu.

*

Samo jedan treba da se odobrava
Sveti rat, a taj je — za čovječja prava;

Gdje se te svetinje ljudem uzkraćuju,
Treba, kad nij' druga, da ih izvojuju;

U to samo ime nek se krv još lije,
I gdjegod još treba, boj posljednji bije.

*

U slobodnoj gori samotna i vela
Ostalo drveće nadvisuje jela;

Za družinu drugu ne boli je glava,
Ona se tek s vjetrom, s gromom poigrava;

Veleumni ljudi tako samotuju
Il' s ravnimi samo drugovi druguju.

*

Je li Aleksandra, macedonskog kralja,
Ili Cincinata više slavit valja?

Je li silnog cara prvog Napoleona,
Il' amerikànskog spasa Washingtona;

Niče l' ljepši vienac s gradjanskih kreposti
Il' s nagomilanih čovječanskih kosti?

*

Pusta ti je slava, što se crpi s rata,
Te naliči mnokrat slavi Herostrata;

Ništ' joj nije sveto, sve popleše, strati,
Život od tisućâ u smrt preobrati;

Povjest ipak mnoge medju »slavne« broji,
Kojim se prokletsvo oko groba roji.

*

Često se kraj puta kojekud nalazi
Vinjaga, što s loze vinove dolazi;

Zaludu se lozom plemenitom diči,
Pošto sred šikare prosto povinjiči;

Zalud se spominju pradjedovi slavni,
Kad im s izrodjaja slava sva potavni.

*

Bieli se jasenak svedj u gori muči,
Visibabi nešto hoće da poruči;

I nju nešto nuka, al s jarka ne more,
S tog im vjetrić nosi miris dolje, gore;

Neka sviet dva srca kakogod razstavlja,
Zaman, kad ih ljubav i opet sastavlja.

*

Na gredici cvate mila sirotica,
Ukraj plota pako eno i suznica;

Kad ih često ljeti sunca žar opuri,
Svaka nikom nikne i glavicu zguri;

Težko je bez rose i travi i cvietu,
Ali teže ipak sirotam na svietu.

*

Kada nemaš roda, nemaš seke, brata,
Pa te uz to biju još i tudja vrata;

Kad si sam ko jeka usred pusta luga,
Tek što s tobom kuka tuga samodruga;

Nemoj klonut duhom, bila bi grjehota,
Radi, te si pamti: rad je spas sirotâ.

*

O duhanu kažu, da čovjeka truje,
Ko da nema ljuće na tom svietu guje;

Pust'mo s tog na miru svakog, koji puši,
Kad mu dim od lule toli godi duši;

Bar o svietu može uz to da mudruje,
Kada dim i pepeo s njim uzporedjuje.

*

Kad opaziš gdjegod bud' zlaticu žutu
Ili pak srebrenku na svojemu putu;

Kad ti se ukaže gdjegod mošnjak bieli,
Spomeni se, brate, što ti prijan veli:

Bio što ti drago, čudo svih čudesa,
Ne ćeš bit uvažen, dok t' je prazna kesa.

*

O Ivanju noću poput iskre sieva
Svud kriesnica, što ju pjesnik divno spjeva;

Kukčić taj maleni tad po mraku bludi,
Baš ko iskra duha, kom se diče ljudi;

Duh bo taj priliči kukčiću nejaku,
Tek što zasja, — gine u života mraku.

*

S lieva, s desna putem gusta je živica,
Te se jedva može tu provući ptica;

Što je ptici stalo! ta preleti lako,
Al se tu provuče zmija svakojako;

Eto žive slike zakona tog svieta,
Dobrom ga ne treba, zlomu pak ne smeta.

*

Ptice, zvieri, ribe, »grabežljive« zvane,
Nedužnom se drugom životinjom hrane;

Neka! to pod moraš, od nevolje čine
Po zakonu stavnom, da ih gladja mine;

Ali čovjek uman zašto do zla boga
Bez nevolje tlači slabljeg brata svoga?

*

U proljetno doba dolaze žeravi,
A odlaze opet, čim se jesen javi;

Visoko sve redom lete iznad gorâ,
Putujuć daleko preko sinjeg mora;

Vidite li, braćo, ptica gdje neboga
K cilju doći može, kad ju vodi sloga!

*

S polja se uzvija pršeć ptica ševa,
Sve što više leti, sve to ljepše pjeva;

Uzvila se, eno, tako na visoko,
Da ju čuje uho, al ne vidi oko,

I nut! krila spusti, pjevati prestane,
Te ko mašta ljudska s neba na tle pane.

*

Tmino, crna tmino, nigdje te ne bilo,
Mnogo bo se jada pod tvim plaštem zbilo!

Mnogo je poteklo jur zbog tebe suza,
Mnogo te je klelo junakâ u uzah;

A mnogo te ljudi još i danas kune,
Kad bih o tom pjevo, pukle bi mi strune.

*

O Gjurgjevu, kadno prolista gorica,
Čuješ, gdje zakuka ptica kukavica;

Narod kaže: evo za junake hora,
A ja velim: bit će, što bit jednom mora;

S tog se i ti strpi, domovino moja,
Jer će doći sunce i pred vrata tvoja.

*

Siledžija vrabac često izpod krova
Tjera lastavicu iz gniezda gotova;

Opriet se ne može lastavica sili,
Pa se s toga seli, te odliećuć cvili;

Tako se dogadja narodu gdjekome,
Kada dodju tudji tjerajuć pitome.

U šikari kraljić poskakuje lako,
Te mušice hvata veseo svejednako;

I tako taj mali tiho životari,
Pa za sviet ostali nimalo ne mari;

I čovjek, koj veseo steče, da ne strada,
Kraljuje na malom, kad sam sobom vlada.

*

Životinja svaka svoje gniezdo brani,
Kad ju tko odanle protjerati kani;

Isti krotki golub srdito zaguče,
Te kreljuti svoga protivnika tuče;

S toga rieč je stara: da je kvočka svaka,
Kad joj tko dodija, na svom gniezdu jaka.

*

Razvaline kule oblieće postolka,
S bližnjeg kupinjaka pjeva modrovoljka,

A zeleni bršljan zidine ovija,
Gdje se i žut šeboj s papratkom razvija;

Gle, priroda tako svud na razvalinah
Nastoji, da opet oživi novina.

*

Razlike u ljudi razne svud imade,
Al priroda za nju nit haje, nit znade;

Jer robove, care, bogate, sirake,
Stare kano mlade, slabe kano jake,

Sve ih bez razlike, ko dječicu milu,
Zemlja opet skupi u majčinu krilu.

Strjelice.

(1878.)

Tlačio me Petar ili Pavo,
Svejedno je, svaki mi je djavo.

Sila može tielo da razdrobi,
Nu ne može da ti duh zarobi.

Čovjek kano ludo diete,
Ne — da uči s tudje štete,
Već ti mu je svedj najpreče,
Da si prste sâm opeče.

Tko previše obećaje,
Kad uztreba, malo daje.

Sve je, da znaš, što nas okružava,
I mi sami — zagonetka prava,
Zagonetka, koju zastor krije,
Što ga dignut, mnim, da vriedno nije.

Bezazlenom priliči djetetu,
Tko angjela traži na tom svietu,
Jer idući angjeoskim tragom,
Lako može sastati se s vragom.

Trulom ti je družtvu kadšto zdravo,
Kad se nadje koj pecavi djavo,
Da ga svojski ščepa i prošiba,
Baš ko što je nuždna štuka riba
U ribnjaku, kad uzbuja slape,
Da potjera malko liene krape.

»Budi snoplje ili mlat,
Nakovalo ili bat!«
Od vajkada taj je sud
Do sad svakom skrojen svud,
U buduće bit će pak,
Ja se bojim, isto tak'.

Put najkraći, ja bih reko,
  Nije uviek ponajbolji,
  Jer se ne da svedj po volji
Svagda poći napoprieko.

Liep je trolist: vjera, ljubav, nada,
Al mu ciena svednevice pada.

Što je svrha ljudske veličine? —
Iza nešto dima — kup prašine.

Ni bogataš uviek sretan nije,
  Jerbo silu potreba imade,
Već je sretan, tko se biedi smije,
  Ter se malim zadovoljit znade.

Dobrota je prava kano more,
Što se nikad izcrpsti ne more.

Da su gnjevni pogledi strjelice,
Svi bi ljudi bili ubojice.

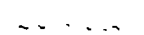

Tko drugoga rado kalja,
Sâm obično malo valja.

Što je pravo, nitko ne obori,
A kamo li — babski prigovori.

Tko majstorski svagda glumit znade,
  Makar glumac i ne bio pravi,
Taj dandanas najviše valjade,
  Sviet mu pljeska, te ga svojski slavi.

Plemenite duše druge ljude
Uviek blaže, nego sebe sude.

Rieč je: ljubi svakoga čovjeka;
Ja ne marim, nu tek — iz daleka.

Da se svatko po zaslugah cieni
I nagradi vazda, vjeruj meni,
Tad bi mnogim lice potavnilo,
A premalo tavnicâ bi bilo.

Oholost je, tomu se ne čudi,
Kći gluposti ili proste ćudi.

Dosta se jur svud orilo:
»Puna srca, pune čaše!«
Sad bi bolje čuti bilo:
»Pune znanjem glave naše!«

Kad navali sila bez obzira,
A tebi se savjest mirna, čista
Kano alem s vedra čela blista,
Ti se ne boj cara ni vezira.

Kad se mogô vol poviteziti,
A konj carski i viećnikom biti,

Zašto ne bi mogle vele časti
I magarca gdjegod još zapasti?

I neznatan čovjek kadkad može,
Da k velikoj svrsi pripomože;
Tako znamo, kako Rima ohola
Spas bijahu — guske Kapitola.

Katilinâ svuda ima dosti,
Al Katonâ malo, Bože prosti!

Riedki su ti divni plodi,
  Što ih radja mudra glava,
I lavica tako rodi
  Jedno mlado, ali — lava.

Ima mnokrat i u velikanâ
Očevidno kadšto većih mana,
No u prostih il' svakdanjih ljudî,
Al se tomu nimalo ne čudi,
Jer je sjena bora sa planine
Veća od sjene grma sred nizine.

Nije junak, tko tek konja jaše,
I o bedru britku ćordu paše,
Već je junak, komu u sto mukâ
Baš ne klone ni srce ni ruka.

Život ljudske strasti uzplahiri,
A smrt opet liepo sve primiri.

Veći dio ljudi vodi
Il' sebičnost il' taština,
A za višim ciljem brodi
Tek neznatna svedj manjina.

Naš čovječji život cieli
Nije nego listak bieli,
Gdje nas svaki nešto upiše,
Udes pako mienja, briše,
Gdješto izvrne, gdješto skrati,
A smrt — listak zapečati.

Kad čovjeka sve izdade,
Te on vidi mnogobrojne —
Grob do groba — svoje nade,
Nekoč žive, sad pokojne,
Tad mu tavni grob jur grade
Za života misli zdvojne.

Ho'š li štogod da izvodiš,
Moraš da se oslobodiš,
Sreća čeka tek smiona:
Skoči preko Rubikona!

U zlobnika savjeta ne prosi,
Jerbo trnje groždja ne donosi.

Gle ih spremnih za svoj dom — »Zar mrieti
Aja, brate, dobro tek živjeti.

Bi li htjeli, da možemo piti
S rieke Lete, te zaboraviti
Sve nevolje i sve naše jade,
Al ujedno da nam i propade,
Što nam osta usred žića mienâ,
Ono malo milih uspomena?

Gdje nij' svjetla, nema sjene,
Gdje nij' cvieta, ništ' ne vene,
S tog, gdje nade ponestade,
Ni obsjenâ ne imade.

Oj ne misli, da jedino ti si
Klin, o kojem sviet ostali visi,
Ili stožer, oko kog se kreće,
Ili da mu bar podaješ pleće,
Dočim nisi do tek praška mala,
Što je netom na zemljicu pala,
Il' kap rose na okrajku lista,
Što se za čas na sunašcu blista,
Il' iskrica s ogromnog ognjišta
Vasionog svieta — drugo ništa.

Medju ljudmi svake ruke,
Što nas meću na sve muke,
Najgori su crni vrazi
S angjeoskimi svedj obrazi.

Kad te tlačit stane udes hudi,
  Tek pomisli umah na hiljade
Nesretnijih svud od sebe ljudi,
  Pa ćeš time ublažiti jade.

Sretnu hitro čas prolazi,
Tek nesretnu kô puž plazi.

Ima li gdje vladâ sablažnjivih, —
Narodi su sami tomu krivi.

Krepost, što se kušnje boji,
Na slabačkih nogu stoji.

U čovjeka svakog ima traga
Nekoj smjesi angjela i vraga.

GDJE JE ŠTO.

	DATE DUE		

